

شرک پېژندنه

پروفیسور دوکتور قاضی حفیظ اللہ بناد جبار خیل

۱۳۹۳ ل کال

شرک پېژندنه

بناد جبار خیل

۹

Ketabton.com

{ ۱ }

شرک پېژندنه

ليکوال

الحاج پروفیسور دکتور قاضی حفیظ اللہ بناد جبار خیل

۱۳۹۳ ل کال

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: شرک پېژندنه
ليکوال: پروفیسور دکتور قاضي حفيظ الله بناد جبار خېل
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنگي څانګه
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
کمپوز: ظفر اقبال
د خپرندوی پرله پسې نومره: (۶)
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار: لومړی
چاپ نېټه: ۱۳۹۳ ل کال

نيوليک

مخ	سرليک
۱	سريزه
۷	شرک پېژندنه
۱۱	د شرک ډولونه: ذات، صفاتو، عباداتو سره
۳۳	آدم عليه السلام ته د پرښتو سجده کولو کې حکمت
۳۴	اوسنۍ وخت او شرک
۳۷	د نبوت علم او اختيار او د شرک کارونه
۴۱	د خالق او مخلوق د صفاتو توپير
۴۳	د ذاتي او عطايي صفاتو توپير
۴۴	له رحيم رسول الله صلى الله عليه وسلم د رحمت.....
۱۵۷	د م، تعويد او شرک
۱۶۳	د عبادت او تعظيم توپير
۱۷۳	ماخوښه
ليکوال پېژندنه	۱۷۴

www.melitahrik.com
0777 400 116

د تحریک یادښت

فرهنگي څانګه د افغانستان ملي تحریک له اساسي څانګو څخه یوه اساسي څانګه ده. د دې څانګې دنده داده چې هېوادوالو ته فرهنگي خدمات وړاندې او ګټور فرهنگي کارونه ترسره کړي. د تاریخي، ملي، کلتوري ورځو او تاریخي او ملي شخصیتونو نمانځل ددې څانګې نورې دندې دي.

د هېواد د لیکوالو د علمي، ديني، روزنيزو او معلوماتي اثارو چاپ هم ددې څانګې له اساسي دندو څخه ګڼل کېږي. له هغې ورځې راهیسې چې تحریک خپل عملي فعالیتونه پیل کړي دي، نو دې څانګې هم ورسره سم خپل فعالیتونه چټک کړي دي. تاریخي ورځې یې نمانځلي، تاریخي واکمنانو ته یې لوحې جوړې کړي. علمي سیمینارونه او ورکشاپونه یې جوړ کړي دي.

د تحریک دې څانګې د تحریک د عمومي هدفونو په رڼا کې وپټېله چې په یوځایي ډول (شل عنوانه) کتابونه چاپ کړي. په دې اثارو کې اکثره ديني او علمي اثار شامل دي چې درنو هېوادوالو ته یې وړاندې کوي. دا اثر (شرک پېژندنه) چې ستاسو په لاس کې دی، ښاغلي (پروفیسور دکتور قاضي حفیظ الله ښاد جبارخیل) لیکلی او د همدغو شلو عنوانو اثارو له جملې څخه دی. هیله ده درانه لوستونکي ترې ښه ګټه پورته کړي. تحریک خپلو هېوادوالو ته ډاډ ورکوي چې په راتلونکي کې به هم خپلو دې ډول هڅو ته دوام ورکړي.

د هېواد د فرهنگ د بډاینې په هیله

په درناوي

د افغانستان ملي تحریک

فرهنگي څانګه

شرک پېژندنه

بسم الله الرحمن الرحيم
ان الشرك لظلم عظيم^{ط ۱}
سريزه

الله! ستا حمد او په رسول الله صلى الله عليه وسلم درود وایم بیا غواړم د شرک په برخه کې مسلمانانو ته سمه عقیده وښییم، چې اهل سنت او جماعت یې لري او هغه تشویشونه چې د ځینو له خوا پېښ شوي ذهني تونه یې صفا شي، نو له مقتدر الله جل جلاله نه مرسته غواړم چې هغه معلومات زما ذهن او قلم ته راوړي چې درنو لوستونکو او ټولو مسلمانانو ته سمه لارښوونه او د الله جل جلاله حضور ته منظور او قبول وي. خو په دې توګه زما غاړه خلاصه او هر مؤمن ته له شرک ژغورنه ورپه برخه وي. الله تعالی دې مونږ له شرک وساتي او له نورو صغیره او کبیره گناهو مصئونیت راپه برخه کړي. «اللهم علمنی ما جهلت و ذکرنی ما نسیت برحمتک یا ارحم الراحمین، امین یا رب العالمین».

درنو لوستونکو! د مخه تر دې چې د شرک د معنی او د هغه د اقسامو او د حقیقي شرک د معرفي په برخه کې د معلوماتو په وړاندې کولو پیل وکړم غواړم په لنډه توګه وښییم چې ټول مخلوقات الله تعالی مني په یووالي یې عقیده لري او شرک ورسره حرام ګڼي، دا مطالب د قرآن کریم د آیاتو په رڼا کې په لاندې ډول راوړو!

۱_ د الله مننه :

۱. ژباړه: بېشکه شرک هرو مرو ستر ظلم دی.

لاندې باندې کاینات، لوح او قلم، عرش او کرسی، وچ او لامده، بحر او بر، شپه او ورځ، ونې او مېوې، ځمکه او اسمان، لمر او سپوږمۍ، ستوري او سیارې، مرگ او ژوند، غرونه، او سیندونه او داسې نور ټول د (کن) امر ته محتاج دي او پر کایناتو لا محدود تصرفات ټول د خالق او مالک او کل اختیار الله جل جلاله د ذات په موجودیت څرگند او واضح ثبوت دی او له ده جل جلا سره هیڅ شریک نشته. هر ضعیف او قوي د ده بې پایان رحمت ته محتاج دی، د ده ذات او صفات مثل نه لري، دی واحد او لاشریک دی، دا ټول مخلوقات فاني او دی باقي دی، قدیم دی اول نه لري باقي دی اخر نه لري ځکه ټولو مخلوقاتو یې په څېړنو او مناقشو د الله جل جلاله پاک ذات منلی په تسبیح او تهلیل یې ځینې د حال او ځینې د قال په ژبه لگیا دي. دلیل یې دا مبارک ایت دی:

«تسبح له السموات السبع والارض و من فیهن و ان من شیء الا یسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبیحهم انه کان حلیماً غفورا» [اسرائیل: ۴۴]^۲
ژباړه: تسبیح وایي ده ته او وه اسمانونه او ځمکه او هغه څوک چې په دوی کې دي او نشته هیڅ شی له مخلوقاتو مگر چې تسبیح یې وایي او په حمد سره یې یادوي مگر نه پوهیږئ تاسې په تسبیح د هغوی بېشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (په تاخیر د عقوبت لپاره د انابت) ښه رحم والا (په انعام د اجر و ثواب سره).^۳

تفسیر: یعنې هر مخلوق د قال یا د حال په ژبه د الله تعالی تسبیح، ثنا او صفت کوي لکن تاسې نه پرې پوهیږئ ځکه چې ستاسې سره یې د پوهیدلو توان، قوت نشته چې د هغه په ذریعه د ځینو مخلوقاتو د (قال) تسبیح واورئ او پرې وپوهېدای شئ او که څوک پرې پوه شي خو عمل پرې ونه کړي د هغه دغه پوهېدل د نه پوهېدلو په حکم کې دي، بېشکه

۲. بني اسرائيل / ۴۴.

۳. کابلی تفسیر.

دغه الله دی ښه تحمل والا په تاخیر د عقوبت لپاره د انابت ښه رحم والا دی په انعام د اجر او ثواب سره یعنې هغه ذات چې گرد مخلوقات یې پاکي او تسبیح بیانوي تاسې ورته شریکان، لونیې او اولاد تجویز کوي نو دغه داسې گستاخي او سپین سترگي ده، چې د هغه په مقابل کې ښايي تاسې سم له لاسه فوراً هلاک کړای شئ لیکن الله تعالی د خپل حلم په لحاظ په تلوار سره تاسې نه نیسي او که توبه وباسئ نو بخښي مو هم^۴ فرمایلي دي: «الله یسبح من فی السموات و الارض و الطیر صفت کلاً قد علم صلاته و تسبیحه و الله علیم بما یفعلون»^۵

ژباړه: الله تعالی په پاکۍ سره یادوي، د ده جل جلاله مخلوق او مملوک او بندگان دي هر څوک چې په اسمان کې دي او که په ځمکه کې او الوتونکي د وزرو په غوړولو کې، هرو مرو ټولو خپل لمونځ او خپل تسبیح پیژندلی او څه چې کوي الله تعالی پرې پوهیږي.^۶ نو مخلوقات ځکه د الله تعالی عبادت کوي چې د خپلو پیدا کولو مننه ترې وکړي او شکريې ادا کړي، خپله بندگي ورته په عمل کې څرگنده کړي او د ده جل جلاله د پاچاهۍ منلو او خدایۍ قبلولو اظهار ورته وکړي، الله تعالی خپله پاچاهي داسې بیان کړې ده: «و لله ملک السموات و الارض و الی الله المصیر»^۷

ژباړه: او د ځمکې او اسمانو پاچاهي خاص الله لره ده او د هر هغه څیز چې په دې ځمکه او اسمانو کې دی یا هر چیرته دی او د ټولو ورتگ الله تعالی ته دی.^۸

۴. کابلی تفسیر شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندي او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو لیکنه بیا د افغانستان د سترو عالمانو د یوه ټولگي لخوا پښتو ته اړول شوی. ۱۵ جزء.

۵. النور / ۴۱.

۶. کابل تفسیر.

۷. النور / ۴۲.

۸. کابلی تفسیر.

۲- د الله تعالى يووالی :

الله تعالى په خپلې خدايۍ او خپلو صفاتو او د عبادت په استحقاق کې شريک نه لري، واحد ذات دی، د چا شراکت ته اړتيا نه لري، قادر او توانا دی د چا مرستې ته يې ضرورت نشته. د خدای تعالى په يووالي دال اياتونه ډېر دي خو څو يې دلته راوړم چې دا دي:

((يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلَّمْنَاهُ الْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا))^۹

ژباړه: ای کتابیانو! تاسې مبالغه کوئ په دین ستاسې کې او مه وایئ پر الله مگر حق، بېشکه همدا خبره ده چې مسیح عیسی زوی د مریمې، د الله رسول دیاو (داسې) کلمه دده ده چې (الله) دغه کلمه مریمې ته غورځولې ده او د الله له جانبې روح دی نو په الله ایمان راوړئ او د الله په رسولانو او مه وایئ چې (معبودان) درېدي او منع شی (له دې وینا توحید اختیار کړئ) تاسې ته خیر دی، بېشکه همدا خبره ده چې الله حق معبودیو دی (بې شریکه بې عیب)، ده لره پاکي ده له دې چې ده ته د ولد نسبت وشي ده لره دي هر څه چې په ځمکه او اسمانو کې دي سره له ځمکې او اسمانو کې او کافي دی الله له جهته د مدد مرستې او کار جوړونې.^{۱۰}

او که بې له دغه حق یوه خدای بل خدای موجود وای نو فساد به پېښ شوی وای لکه چې فرمایلي یې دي:

((لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا...))^{۱۱}

ژباړه: یعنې کهچیرې په دې ځمکه او اسمانو کې غیر له یوه حق معبود الله جل جلاله ځنې نور خدایان وای نو دا دواړه (ځمکه او اسمانونه) به

^۹. النساء / ۱۷۱.

^{۱۰}. کابلیتفسیر.

^{۱۱}. سورة الانبياء / ۲۲.

خراب شوي وای، په دې چې یوه به د یوه کار د کولو اراده کوله او بل به یې د نه کولو نو د اختلاف د پیدا کیدو لامله به یې د ځمکې او اسمانو خرابي منځته راتلای او که د یوه خبره سرته رسیدلای او د بل نه رسیدلای نو هغه به ضعیف او مغلوب واقع کیده، بیا هغه خدای نه شوای کیدلای ځکه چې خدای خو ضعیف او مغلوب نه وي او که دواړو په اتفاق او شراکت کار کولای بیا هم یو بل ته به اتفاق کې اړ کیدل چې اړتیا هم د خدای وصف نه شي کیدای نو لازم دي چې الله تعالی یو او لا شریک وي او دی.

له دې او داسې نورو مبارکو آیاتو د الله تعالی یووالی ثابت دی شریک نه لري یعنې یووالی یې د (لا شریک له) له حیث دی نه د عدد له حیثه ځکه چې عدد د اجزاء ۲/۱، ۳/۱، ۴/۱ او داسې نور اضعاف دو چند درې چند خلور چند او داسې نور لري او الله تعالی له اجزاء او اضعافو پاک او منزه دی.

۳- د شرک حرمت :

له الله تعالی د شرک د نفي کولو آیاتونه ډېر دي خو یې دلته راوړو چې د شرک حرمت واضحه کوي :

«أَتْلَهُ مَعَ اللَّهِ»^{۱۲} «وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا...»^{۱۳} «قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ»^{۱۴} «وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا»^{۱۵} «إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ»^{۱۶}

^{۱۲}. النمل / ۲۲، ژباړه: ایا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) (کابلی تفسیر).

^{۱۳}. النساء / ۳۲، ژباړه: او عبادت کوئ تاسې د الله! او مه شریکوئ تاسې له ده سره هېڅ شی! (کابل تفسیر).

^{۱۴}. الانعام / ۱۹، ژباړه: ووايه (ای محمده دوی ته) زه خو شاهدي (په دې سره نه ورکوم، ووايه خبره همدا ده چې الله دی معبود یو او بېشکه زه بېزار یم له هغو شېونو چې شریکان کوئ یې تاسې له الله سره) (کابلی تفسیر).

«فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»
۱۷ او داسې نور.

نو په دغو دلايلو شرک حرام دی، د دې لپاره چې له دغه حرام خيز ژغورنه وشي د هغه پېژاندنې له امله لاندې مطالب وړاندې کوم هېله ده د مسلمانانو وروڼو د استفادې وړ شي.
(بناد جبار خيل)

۱۵. النساء / ۴۸، ژباړه: او هر څوک چې شریک ونیسي له الله سره نو په تحقیق ویې تړل (په الله) دروغ لوی (او ویې کړه) گناه ډېره لویه. (کابلی تفسیر)
۱۶. المائد / ۷۲، ژباړه: بېشکه شان دا دی هر چا چې شریک ونیو له الله سره (په عبادت کې بل شی) نو په تحقیق حرام کړی دی الله په دغه (شرک) باندې جنت او ځای د ده اور (د دوزخ دی) او نشته ظالمانو ته هېڅ مدد کوونکی (چې عذاب ترې دفع کړي) (کابلی تفسیر).
۱۷. الکهف / ۱۱۰، ژباړه: نو هر څوک چې وي چې امید لري د (اخری) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښایي چې (تل) عمل وکړي عمل صالح (ښه) او نه دې شریکوي په عبادت د رب خپل کې هېڅوک.

شرک پېژندنه

د شرک لغوي معنی :

شرک او مشارکت د دوه يا زياتو ملکیتونو گډولو او خلطیت ته وايي.^{۱۸}

د شرک اصطلاحي معنی :

شرک د داسې عقیدې يا عمل نوم دی چې په هغه کې د خدای تعالیٰ حقوق د مخلوق له حقوقو سره شریک وگڼل شي په بل عبارت : کومه عقیده يا عمل چې د خدای تعالیٰ لپاره اختصاص لري په هغه کې بل څيز يا بل څوک شریک ومنل شي.^{۱۹}

د شرک شرعي اصطلاحي معنی :

په شرعي اصطلاح کې شرک هغه څه ته وايي چې د هغه په توگه قرآن کریم ورته شرک ویلی وي.^{۲۰}

شرک عظیم ظلم دی :

شرک الله تعالیٰ عظیم ظلم نومولی دی لکه چې فرمایلي یې دي : «وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ»^{۲۱}

ژباړه : او یاد کړه (ای محمده) هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته نصیحت کاوه، ورته ویې ویل : ای زما زویه! الله سره شریک مه نیسه بېشکه شرک لوی ظلم دی.^{۲۲}

د بخاري شریف د تفسیر په کتاب کې له عبدالله بن مسعود رضي الله عنهما روایت دی چې :

۱۸. المفردات فی غریب القرآن.

۱۹. همدغه مرجع.

۲۰. همدغه مرجع.

۲۱. لقمان / ۱۲.

۲۲. کابلی تفسیر.

«عن عبد الله قال : لما نزلت هذه الآية «الذين امنوا و لم يلبسوا ايمانهم بظلم شق ذلك على اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم و قالوا: ايننا لم يلبس ايمانه بظلم؟ فقال رسول الله : انه ليس بذلك الاتسمع الى قول لقمان لابنه ان الشرك لظلم عظيم»^{٢٣}

يعني : له عبد الله روايت دى چې ويلې يې دي چې : «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ» [الانعام : ٨٢] ايت نازل شو په اصحابو رضي الله عنهم سخت تمام شو نو دوى وويل : زمونږ د كوم يوه ايمان له ظلم سره ملبس نه دى؟ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : داسې نه ده چې تاسې يې فكر كړئ (چې د هر چا ايمان په ظلم ملبس وي) بلکې له ظلم مراد شرک دى لکه لقمان چې په نصيحت کې خپل زوى ته وويل : چې شرک لويه گناه ده.

په دې مبارک حديث يو د لقمان تائيد شو ، چې «عظيم ظلم شرک دى»؛ نو هر ظلم شرک نه دى بل دا چې هره گناه شرک نه ده بلکې : ستره نه بڅبونکې گناه شرک دى چې الله تعالى يې نه بڅبني او په همدې يې د لوى والي توپير له نورو گناهو کيږي نو کوم گناهونه چې بڅبيل کيږي هغه د شرک د گناه په اندازه عرمت نه لري. له دې کبله ورته کيږي وايي او له هغې ښکته گناهو ته صغيرې وايي. نو دا هم څرگنده شوه، چې عظيمه گناه، کبيره گناه، او صغيره گناه د گناهو ډولونه دي. جلا جلا احکام لري، عظيمه گناه شرک ده، چې نه بڅبونکې ده. کبيره گناه شرک نه بلل کيږي او حکم يې دا دى چې بڅبيل يې د خداى تعالى په ارادې پورې اړه لري که چا ته يې خونه شي ورته بڅبني يې او که چا ته يې خونه نه شي نه يې ورته بڅبني عذاب يې ورکوي او صغائر گناهونه په اوداسه، لمانځه او

^{٢٣}. بخارى كتاب التفسير.

داسې نورو نيكيو بخښل كيږي، د شرک د نه بخښلو او د نورو گناهو د بخښلو دليل دا مبارک ايه دی :

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا»^{۲۴}

ژباړه : بېشکه الله تعالى بخښنه نه کوي هغه چا ته چې شرک ورسره ونيسي او بخښنه کوي د هغو گناهو چې له شرک ښکته وي هغه هم د هغه چا لپاره بخښي چې ورته خوښه يې شي او څوک چې الله تعالى سره شريک نيسي نو هرو مرو يې له ځان نه ستره گناه ځانته جوړه کړه.

په قدس حديث کې هم شرک نه بخښونکې گناه او مشرک د جهنم مستحق گڼل شوی دی او هغه قدسي حديث دا دی : «و عن انس رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم. يقول: قال الله تعالى: يا ابن ادم انك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان منك ولا ابالي يا ابن ادم لو بلغت ذنوبك عنان ثم استغفرتني غفرت لك يا ابن ادم انك لو اتيتني بقراب الارض خطايا ثم لا تشرک بى شيئاً لاتینک بقرابها مغفرة»^{۲۵}

يعني له انس رضى الله عنه روايت دی ويلي يې دي : له رسول الله صلى الله عليه وسلم مې اوريدلي، فرمايلي يې دي چې الله تعالى ارشاد کړی: ای د ادم زويه! که ته هر څه په دعا کې له ما وغواړې او هيله رانه وکړې تا ته به په هغه څه چې له تا شوې وي بخښنه وکړم او زما پروا ورباندې نشته ای د ادم زويه! که ستا گناهونه د اسمان کنارو پورې رسيدلي وي او بيا له ما بخښنه وغواړې تا ته به بخښنه وکړم. ای د ادم زويه! که د ځمکې په قراب () گناهونو سره ما ته راشې بيا کوم خيز راسره شرک ونه نيسي زه به د ځمکې په قراب () به (بخښنه درته وکړم).

۲۴. النساء / ۴۸.

۲۵. رواه الترمذی ... وقال حديث حسن.

د قرآن مجید او نبوي احاديثو په متعددو ځايو کې شرک نه بخښونکی او د معافي نه کولو قابل گناه معرفي شوې دی او د نورو خطاگانو د بخښنې امکانات يې بيان کړي دي چې ځينې ارشادات يې دا دي :

«فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ»^{۲۲}

ژباړه : نو څوک چې پس له خپلې گناه توبه وباسي او نيکي وکړي الله تعالى به يې ورته معاف کړي. بېشکه الله تعالى بخښونکی او مهربان دی.

۲۷

او فرمايلي يې دي :

«وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»^{۲۸}

ژباړه : او بېشکه زه د هغه چا لپاره بخښونکی يم چې توبه يې ايستلې وي، ايمان يې راوړی وي، او نیک عمل يې کړی وي او په سمه لار سم شوی وي.

۲۹

او د ابوهريره او ابی ذر رضي الله عنهما په روايت بېلو بېلو حديثو کې راغلي دي، چې :

«(من قال: لا اله الا الله فقد دخل الجنة)» يعنې څوک چې لا اله الا الله ووايي هرو مرو جنت ته ننوځي.

دا پورتنی ذکر شوی نصوص پر دې دلالت کوي، چې د الهي رحمت له مخې هر گناهگار د خدای تعالى د بخښنې حقدار دی په دې نصوصو کې نه يوازې توبې ته تلقين شوی دی، بلکې د توبې د قبوليت زيری هم په کې دی ... خو شرک په خلاف د نورو گناهونو د دردناک عذاب وعيد ورته شوی دی، حقيقت دادی چې انسان فطري کمزوري لري نو د خدای تعالى د

۲۲. المائده / ۳۹.

۲۷. کابلی تفسير.

۲۸. طه / ۸۲

۲۹. کابلی تفسير.

خصوصي کرم له مخې چې څوک يې رحم و غواړي او توبه وباسي نو د بې
پايانه بخښنې له عطا يا و به يې معاف کړي ليکن د خداى تعالى د دغه بې
پايانه رحمت او بخشش له بحر د يوه څاڅکي نصيبه او برخه مشرک ته
نشته ده.

www.melitahrik.com
0777 400 116

د شرک ډولونه

ځينې علماوو شرک په دوه ډولو کبير او صغير وېشلی چې کبير نه بخښونکی او صغير يې په توبه او د خدای تعالیٰ په نسبت دبخښنې وړ دی خو اهل سنت او جماعت يې دوهم ډول کبيره گناهو کې بولي او ځينو په جلي او خفي ویشلی. مونږ يې دلته هغه متفق عليه ډول چې شرک کبير يې پولي ذکر کوو او د نورو يې لازمي معلوماتو نه وړاندې کوو انشاء الله.

شرک درې ډوله دی :

شرک فی الذات، شرک فی الصفات، شرک فی العبادات.^{۳۰}

۱ : شرک فی الذات :

اصله اعتقاد شریک لله فی الالهیة و هو الشرک الاعظم و هو شرک الجاهلیة.^{۳۱}

يعني اصلي او خورا ستر شرک دا دی، چې خدای تعالیٰ سره په الوهیت کې د شریک عقیده وشي چې (انسان، پیری، ونه، تیره یا بل څه معبود وگنل شي) چې د جاهلیت په وخت دا ډول شرک و، دې ته په ذات کې شرک یا په الوهیت کې شرک وایي. لکه چې یو څیز له الله تعالیٰ سره برابر یا یې اولاد وگڼي لکه چې چا به لمر چا به سپوږمۍ، چا به ستوري د الله په مقابل کې خدایان گڼل او چا به بې سا او بې روحه مجسمې د کائناتو خالق سره شریکې بللې، چا به د انبیاوو او چا به پرېښتې د الله تعالیٰ اولاد شمېرلې او ځینو به پېریان الله تعالیٰ سره شریک حسابول، له دې امله الله

۳۰. محمد اقبال قریشي، حقیقت شرک علمی څېړنه او تالیف د ۱۴۲۵ هـ ق ۲۰۰۵ م د تحریک فروع

اسلام ضلع راولپنډۍ له خوا په اردو چاپ شوی کتاب.

۳۱. شرک فی الذات اصل کې هغه دی چې خدای تعالیٰ سره په الوهیت کې د شرک اعتقاد وشي (العیاذ بالله) دا ستر شرک دی او د جاهلیۍ شرک دی.

تعالی د دوی د دغه ناپاک او کرغېړنې عقیدې ذکر او د هغو شناخت په قرآن کې فرمایلی دی چې له هغې جملې د انبیاوو شریک نیونه یې له خدای تعالی سره داسې رد کړې ده :

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ»^{۳۲}

ژباړه : او وايي يهودان، چې عزير زوی د الله دی او وايي نصرانيان چې مسيح زوی د الله دی. دغه چتې (بېکاره) وينا د دوی ده په خولو خپلو سره (چې وايي يې بې دليله) مشابهه ده (خبره) د دوی له خبرو د هغو کسانو سره چې کافران شوي وو پخوا (له دوی يعنې پلرونه د دوی الله دې دوی هلاک کړي چې څرنگه دوی له سمې لارې ځنې گرځولي شي.

او د نصاراوو د تثليث عقیده يې داسې ارشاد کړې ده :

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَأَمْنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا»^{۳۳}

ژباړه : اى اهل د کتابو! مه کوئ! تاسې مبالغه (تجاوز له حدودو) په دين ستاسې کې او مه وایئ تاسې پر الله مگر (ويل) حق (رښتيا) بېشکه همدا خبره ده بله نه ده چې مسيح عيسى زوی د مريمې رسول د الله دی او (داسې) کلمه د ده ده، چې غورځولې ده (الله) دغه کلمه مريمې ته او روح دی له جانب د الله نو ايمان راوړئ په الله او په رسولانو د ده او مه وایئ

۳۲. التوبه / ۳۰.

۳۳. النساء / ۱۷۱. ولد له پلار سره برابر نه وي نو عيسى او مريم له خدای سره دوم او دريم گڼل د عيسى له رسالت او د مريمې له ولايت انکار او خدای تعالی سره دويم او دريم گڼل کفر دی. (العياذ بالله)

تاسې چې درې دي، منع شئ تاسې (له دې وينا توحيد اختيار كړې چې) تاسې ته خير دى بېشكه همدا خبره ده چې الله حق معبود يو دى (بې شريكه بې عيبه) دى. پاكي ده ده لره له دې چې ده ته د ولد نسبت وشي. خاص ده ته دي هر هغه څه چې په اسمانونو كې دي (له علوياتو) او هر هغه څه چې په ځمكه كې دي (له سفلياتو سره له اسمانو او ځمكې ملكاً، خلقاً او عبيداً) او بس دى الله وكيلى (كار جوړونكى).

د يهودو او نصاروو هغه باطله عقیده چې خدای تعالی ته يې د خپلو ځانو اولاد گڼلو نسبت كاوه داسې بيان كړې ده :

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مَلَكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ»^{۳۴}

ژباړه : وويل يهودانو او نصرانيانو چې مونږ ځامن د الله يو (په قرب او منزلت كې) او دوستان د ده يو، ووايه (اى محمده! دې كتابيانو ته) نو ولې په عذابوي (الله) تاسې په سبب د گناهونو ستاسې؟ بلکې تاسې (هم) يو بشر (بنیادم) یی د هغو مخلوقاتو نه چې الله پيدا كړي دي. مغفرت كوي (الله) هغه چا ته چې اراده وفرمايي (د مغفرت يې) او عذابوي هغه څوك چې اراده وفرمايي (د عذاب يې) او خاص الله لره دى ملك (سلطنت) د اسمانونو او (سلطنت) د ځمكې او (سلطنت) د هغو شيانو چې په منع د دوى كې دى او خاص همده ته دي بيا ورتلل (د ټولو، نو ورېه كړي هر چا لره جزاء د عمل د ده).

كفارو او مشركينو چې فرېنتې د دخدای تعالی لورگانې بللې دغه باطله عقیده خدای تعالی داسې بيان كړې ده.

«أَفَاصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَيْنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا»^{٣٥}

ژباړه: ایا نو غوره کړي یی تاسې رب ستاسې په ځامنو سره او (پخپله الله ځان ته په زغم ستاسې) نیولی دی له پرښتو ځنې ښځې (لونیې) بېشکه تاسې چې یې خامخا وایی خبره ډېره لویه.

مشرکینو چې له الله تعالی سره د پیریانو شریکولو عقیده لرله هغه خدای تعالی داسې ذکر کړې ده.

«وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ»^{٣٦}

ژباړه: او له الله سره یې په ناپوهۍ پیریان شریکان ګرځولي دي حال دا چې دوی یې پیدا کړي دي او ده ته یې د زامنو او لوګانو د لرلو نسبت کړی دی، خدای تعالی ته له هغه څه چې دوی یې موصوفوي پاکي او لوړوالی دی.

الله تعالی ته په اولاد لرلو عقیده کفر ده د ده جسارت اندازه خدای تعالی داسې ښودلې ده:

«وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا (٨٨) لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا (٨٩) تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا (٩٠) أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا (٩١) وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا (٩٢) إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا (٩٣)»^{٣٧}

ژباړه: او کتابیان وایی: رحمن ولد نیولی دی په تحقیق تاسې په یوه لوی شي سره له حیثه د ګناه راتلل کړي دي چې له دې نسبتته اسمانونه چوي (او نږدې ده چې) ځمکه ټوټې ټوټې شي او غرونه ولویږي ګرکې ګرکې (ذري

٣٥. الاسراء / ٤٠.

٣٦. الانعام / ١٠٠.

٣٧. مریم / ٨٨-٩٣.

ذري، شي له جهته د دې چې دوی رحمن ته ولد (زوی لور) بولي او نه ښايي رحمن ته چې ونيسي ولد (لور زوی) نه دي ټول هغه (گردشيان) چې په اسمانونو او ځمکه کې دی مگر راتلونکي دي رحمن ته په دغه حال کې چې بنده وي هريو (نه ولد).

له پورتنیو مبارکو اياتو څرگنده شوه چې د انبياوو عليهم الصلوات والسلام او د پرښتو او پېريانو په برخه کې د يهودو او نصاراوو له خوا طرح شوې د شرک عقيدې مردودې او باطلې دي.

ذات د خدای تعالی یو او د ټولو کائناتو پيدا کوونکی او مالک دی، د ده جل جلاله په برخه کې باطل نظريات ستر ظلم دی، نو دی جل جلاله له هغو ټولو تهمتونو چې کفارو ورپورې کول بيخي پاک دی، قرآن مجيد په کراتو مراتو د کفر عقايد رد کړي او فرمايلي يې دي:

«مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ»^{۳۸}

ژباړه: الله ولد نه دی نیولی او له ده سره بل خدای نشته که وی هر خدای به د خپل مخلوق طرف ته ورته ځینو به په ځینې نورو لوړتیا کوله، الله پاک دی.

همدارنگه الله تعالی فرمایلي دي:

«قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ»^{۳۹}

ژباړه: ووايه (ای محمده دوی ته، که وي بالفرض و التقدير لکه چې تاسې وايي) رحمن ته ولد (زوی لور) نو زه به (دغه ولد لره) ورومېنی له عبادت کوونکو وم (خو الله له گردو (ټولو) عیبو څخه پاک دی ولد نه لري).

په قابل نا انکار دلايلو ثابته شوه چې شرک فی الذات باطل دی، خدای تعالی یو دی شریک نه لري همدارنگه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته د

۳۸. المؤمنون / ۹۱.

۳۹. الزخرف / ۸۱.

وحی په ژبه ویل شوي دي چې ووايئ که الله ته رښتیا لورگانې وای نو تر هر چا لومړی به ما هغو ته بندگي کړې وه خو دا چې الله تعالی یو ذات دی شریک نه لري، دا ډول تېلي تهمتونه ورپورې باطل او مردود دي.

همدارنگه د اخلاص سورت ته ژوره کتنه وشي د شرک فی الذات د رد او د الله تعالی د توحید لپاره کافي دی چې فرمایلي یې دي :

«قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ○ اللَّهُ الصَّمَدُ ○ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ○ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ○»^{۴۰}

ژباړه : ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چې الله یو دی (په ذات او صفات خپل کې) الله بې پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی) نه یې دی زیږولی (هیڅوک) او نه دی زیږولی شوی دی (له هیچا نه) او نشته دغه الله لره برابر سیال هیڅوک.

د اخلاص په سورت کې د خدای تعالی د ذات د توحید جامع بیان راغلی دی بېشکه چې د الله تعالی ذات یو او بې شریکه دی، ټول کائنات ده ته اړ او د ده مخلوق دی، دی بې نیازه او نور ټول کائنات ده ته اړ دی، څرنگه چې دی خالق او نور موجودات یې مخلوق دی نو په مخلوقاتو کې د کوم څیز برابرول له ده جل جلاله سره باطل دي. نو څوک چې انسان که څه هم نبی وي یا فرېسته یا پیری یا بل څیز الله تعالی سره برابروي یا یې ورته زوی یا لور گڼي دا د شرک فی الذات مرتکب کیږي.

د (واحد) په ځای (احد) ذکر د اخلاص په صورت کې له دې لپاره راغلی دی، چې :

په عربي ژبه کې د یوه لپاره (واحد) او (احد) راځي او دواړه یوه معنی لري، د (واحد) په ځای د (احد) ذکر د اخلاص په سورت کې بې حکمته نه دی، دا د قرآن کریم له اعجازونو او د فصاحت او بلاغت له کمالونو یو کمال دی

او هغه دا چې د (احد) لفظ مطلقاً د وصف په توگه استعمالیږي، چې صرف الله تعالی ته اختصاص لري لکه په (قل هو الله احد) کې چې له (صمد)، (لم یلد) او صافو سره د (احد) وصف هم راغلی دی، اصل یې (واحد) دی او (واحد) هم د وصف او هم د صمد اسم په توگه راځي ځکه د نورو څیزو لپاره استعمالیږي.^{۴۱}

د خدای تعالی یووالی په دې معنی دی چې د صمدانیت د وصف لرونکی دی غیر له ده نور هر څه په یو ډول له ډولونو بل ته محتاج دي او هغه ذات چې احتیاج نه دی هغه یو (احد) خدای تعالی دی، له والد او ولد نه پاک دی، ده سره د برابری څه شی نشته نو د (احد) معنی همدا ده چې د ده په څېر یووالی بل څه کې نشته یوازې دی په دې وصف متصف دی چې انکار ترې شرک فی الذات دی.

۲- شرک فی الصفات :

دوهمه درجه شرک دا دی چې غیر له الله تعالی بل څیز د فعل په کولو کې مستقل وگڼل شي.^{۴۲} د الله تعالی ذات یو دی، په ذات او صفاتو کې شریک نه لري څوک چې نبي یا فرشتې یا پیری یا ولي یا بل مخلوق ته د الله تعالی له صفاتو کوم وصف باندې عقیده کوي دا شرک فی الصفات بلل شوی دی. مشرکینو به بتان تراشل او له هغو به یې ځانگړي توقعات لرل، ځینو نه به یې د اولاد او ځینو نه به یې د روزی او ځینو نه به یې د ناروغۍ جوړونې هیلې لرلې او د الله تعالی په څېر صفات به یې ورکول، الله تعالی د مشرکینو عمومي طرز عمل ته تفصیل ورکړی اولاد او مال ورکول یې خپله ستره عطا او دنیوي ښکلا بللې داسې یې فرمایلي دي :

۴۱. المفردات فی غریب القرآن امام راغب اصفهانی رحمه الله.

۴۲. همدغه مرجع.

«هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (١٨٩) فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (١٩٠) أَیْشُرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ (١٩١)»^{٤٣}

ژباړه : همدغه (الله) هغه ذات دی چې پیدا کړي یې یئ تاسې له یوه نفس څخه او پیدا کړي یې ده له دې نفس څخه بنسټه لپاره د دې چې ارام ونیسي له دې سره، نو کله چې نارینه پټه کړه دغه بنسټه (یعنې جماع یې ورسره وکړه) نو حامله شوه په حمل خفیف (سپک سره) نو گرځیده به له دې حمل سره، کله چې دروند شو حمل نو سوال وکړ دواړو له الله رب د دوی نه که راکړې ته مونږ ته صالح (کامل روغ ولد) نو خامخا شو به مونږ هرومرو له شکر ایستونکو، نو کله چې ورکړ (الله) دوی ته صالح (ولد) نو وگرځول دوی دواړو الله ته شریکان په (نامه د) هغه کې چې ورکړ دوی ته (الله) نو پورته (لوی) دی الله له هغه چې دوی (او اولاده د دوی) یې شریکوي (له ده سره). آیا شریک گرځوي دوی (له الله سره) هغه شی چې نه شي پیدا کولای هېڅ څیز حال دا چې دغه (بتان) پیدا کاوه شي (نو څرنگه به د بل چا خالق شي) او الله تعالی یوه مشرکانه عمل ته داسې توضیحات ورکړي دي :

«هُوَ الَّذِي يُسَبِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكُمْ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرَحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أُنجِيتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (٢٢) فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٢٣)»^{٤٤}

٤٣. الاعراف / ١٨٩-١٩١.

٤٤. یونس / ٢٢-٢٣.

ژباړه : الله هغه ذات دی چې گرځوي تاسې په وچه او بحر کې تر هغه پورې چې په کشتیو کې سپاره شي او په بڼه باد سورلی سره روانه شي او پرې خوشاله شي بیا سخت باد پرې ولگېږي او له هره ځایه پرې موجونه راشي او وگڼي دوی دا چې بېشکه دوی احاطه کړې شول الله ته دعا وکړي ده ته د خپل دین خالص کوونکی وي (او وایي) قسم دی که نجات دې راکړ مونږ ته له دې (سختۍ) نو خامخا به مونږ هرومرو (لازمأً) له شکر کوونکو شو نو کله چې نجات ورکړي دوی ته ناخاپه دوی فساد شرارت کوي په ځمکه کې په ناحقه سره، ای خلقو بېشکه همدا خبره ده چې جزا د شرارت ستاسې په نفوسونو (ځانونو) ستاسې ده (اوس کوئ تاسې دا) عیش د ژوندون لږ خسیس بیا خاص مونږ ته راتله ستاسې دي (په قیامت کې) نو خبر به درکړو تاسې ته په هغه عمل چې تاسې به کاوه.

د تکلیف او عاجزی وخت پسې یې د خوشحالی په وخت شرک راوړل داسې بیان کړی دی.

«وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ»^{۴۵}

ژباړه : او کله چې ورسیري خلکو ته څه ضرر نو بولي دوی رب خپل په داسې حال کې چې رجوع کوونکی وي خاص الله ته بیا چې (الله) پر دوی له خپل پلوه کوم رحمت (مهرباني) وڅکي ناخاپه یوه ډله له دوی نه له خپل رب سره شریکان نیسي لپاره د دې چې کافر شي په هغو (نعمتونو) چې ورکړي دي مونږ دوی ته پس گټه (فایده) واخلئ (ای کفارو څو ورځې) نو ژر به معلوم کړئ تاسې (عاقبت د عمل خپل).

الله تعالى په قرآن کریم کې ژوند او مرګ د روزی، تنګوالی او فراخوالی، عزت او ذلت د دنیا او مافیها په خپل اختیار کې ښوولی داسې یې فرمایلي دي :

«اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ»^{۴۲}

ژباړه : الله هغه ذات دی چې تاسې یې پیدا کړي یې بیا یې تاسې ته روزي درکړي ده بیا مو مړه کوي بیا مو ژوندي کوي ایا شته له دغو شریکانو ستاسې داسې څوک چې کولای شي هغه له دغو (څلورو واړو کارونو) څخه کوم شی؟ (بلکې کولای یې نه شي) پاکي ده الله ته او ډېر پورته دی شان د الله له دې نه چې شریک پیدا کوي دوی (له الله سره)

خدای تعالی د شرک فی الصفات یو مثال داسې بیان کړی دی :

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاذْكُرُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ»^{۴۷}

ژباړه : ای خلکو یو مثال بیان شوی دی نو غور کړئ تاسې هغه ته (چې) بېشکه هغه بتان چې تاسې عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نه شی پیدا کولی یو مچ هم او که راټول شي (دا ټول معبودان ستاسې پیدا کولو د هغه مچ ته (نو پیدا به یې نه کړای شي) او که چیرې وتښتوي له دوی څخه مچ یو شی نو نه شي خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه نو کمزوری دی د اطاعت (چې د باطلو معبودانو عابد دي) او دا مطلوب (هم چې باطل معبود یا مچ دی).

الله تعالی د شرک فی الصفات منونکو ته د هغوی د شرک بطلان څرګند کړی چې ایا که څوک خدای تعالی په کومې ناروغۍ اخته کړي دوی هغه

۴۲. الروم / ۴۰.

۴۷. الحج / ۷۳.

ورنه لرې کولای شي، چې داسې معمولي کار نه شي کولای. څرنگه د خدای تعالی صفاتو کې شریکیدای شي؟ ځکه چې کمزوری څیز له خدای تعالی سره شریکول باطل دي، دا مطلب قرآن کریم کې داسې راغلی دی:

«وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بَصْرًا فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرًا فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^{۴۸}

ژباړه: او که ورسوي تا ته الله څه سختي (لکه مرض او فقر) نو نشته هيڅ لرې کوونکی د هغه مگر هم دی او که ورسوي تا ته څه خیر (لکه صحت او غنا) نو دی پر هر شي (چې اراده وفرمایي) ښه قادر دی (نو تل خیر او شرنفع او ضرر هم د الله په اراده رسیږي).

له پورتنیو دلایلو ثابته شوه، چې د هر واره او ستر کار اختیار خدای تعالی سره دی هيڅوک بې د ده له ارادې او رضا کوم کار سرته نه شي رسولای، نو ددې لپاره چې الله تعالی صفات ځانگړي او لاشريکه دي نو ضروري ده چې د ایمان او یقین څښتنان د هر مشکل د حل لپاره خدای تعالی ته سوال وکړي ځکه چې دی جل جلاله خالق، مالک، رازق او د نورو صفاتو لرونکی دی، او نه ښایي چې د شرک فی الصفات په بدی د خپل ایمان لمن^{۴۹} الوده کړي.

۴۸. الانعام / ۱۷.

۴۹. ایمان د تسلیم او رضا نوم دی، کفر: مطلق انکار ته وایي. شرک: یو طرف د خدای تعالی په ذات اقرار او بل طرف غیر له ده جل جلاله بل څیز معبود نیول دي. مشرک: هغه دی چې له ذات د خدای تعالی منکر نه وي خو د عقیدې د ضعف له کبله باطل معبودان نیسي، قرآن کریم د دا ډول مشرکانو حال داسې بیان کړی دی: وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ. (لقمان/ ۲۵) بل ځای یې داسې فرمایلي دي: وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَتَى يُؤْفَكُونَ (۸۷)، وَقِيلَ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ. (الزخرف/ ۸۷-۸۸) ژباړه: او قسم دی که وپښتي ته دغه (کفار) چې چا پیدا کړي دي دغه اسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وایي دوی هرو مرو (خامخا) چې الله (کله چې مقرر شول دوی نو ای محمده، ووايه ټوله ثنا (خاص) الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږي (لقمان/ ۲۵).

۳- شرک فی العبادات :

دا وروستنی درجه شرک دی او معنی یې دا ده، چې څوک د خدای تعالی له عبادت کولو سره بل څوک یا بل څیز هم د عبادت وړ وېوې، یا الله تعالی ته عبادت کوي او دعا (غوښتنه) بل چا یا بل څیز نه کوي او یا په عبادت کې ریا کاري کوي دې ته شرک فی العبادت وايي.

مشرکینو د خدای تعالی په ذات او صفاتو کې شریک نیوه او د هغه عبادت به یې کاوه، چې د شرک فی العبادت مرتکب کیدل. قرآن کریم کې د هغوی مشرکانه رسومات توضیح شوي دي خو چې مؤمنان سمه لاره وپېژني له مشرکانه افعالو او اعمالو ځانونه وساتي، اوس مونږ گورو چې باطلو معبودانو باندې د مشرکینو څه ډول عقیده وه، دې برخه کې د خدای تعالی ارشادات په قرآن مجید کې داسې راغلي دي :

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» ۵۰

ژباړه : او (یاد کړه ای محمده) هغه وخت چې وویل ابراهیم پلار خپل ازړ ته ایا ته نیسی بتان په خدایۍ سره، بېشکه چې زه وینم تا او قوم ستا په گمراهۍ ښکاره کې.

قرآن کریم کې د مشرکینو طرز عمل او د حضرت ابراهیم علیه السلام استدلال داسې بیان شوی دی :

او قسم دی که وپوښتې ته دوی چې چا پیدا کړي دي دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وایي هرومرو (خامخا) دوی چې الله (پیدا کړي دي) نو کوم طرف ته گرځول کیږي دغه (مشرکان له عبادت د الله او (قسم دی) پر دغې وینا د دغه (رسول) چې ای رب زما بېشکه دغه (قریشي منکران) دي چې ایمان نه راوړي دوی (په مؤمن به شیانو باندې)

۵۰

«وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ (٥١) إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ (٥٢) قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ (٥٣) قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٥٤) قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ (٥٥) قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنْ الشَّاهِدِينَ (٥٦) وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ (٥٧) فَجَعَلَهُمْ جَذَازًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ (٥٨) قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ (٥٩) قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ (٦٠) قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ (٦١) قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ (٦٢) قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ (٦٣) فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ (٦٤) ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ (٦٥) قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ (٦٦) أَفَ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (٦٧)

ژباړه :

مشرکینو په خپله بوتان جوړول او عقیدې به یې ورته لرلې. قرآن کریم او احادیثو کې یې بیان راغلی، اوس ثابته شوي ده چې یوازې په کعبه شریفه کې درې سوه بتان نصب وو (انصاف) او (نائله) په صفا او مروه کې ودرول شوي او (هبل) د حرم په حدودو کې و او سربېره پر هغه د مکې شریفې په ټولو محلو او د عربو په اکثرو علاقه کې بت پرستی عروج کړی و، دې برخه کې قرآن کریم داسې ارشاد فرمایلی دی :

«أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى (١٩) وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى (٢٠) أَلَكُمُ الذَّكْرُ

وَلَهُ الْأُنثَى (٢١) تِلْكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَى (٢٢)»^{٥١}

ژباړه: آيا نو وينئ تاسې لات او عزى (په مرتبه کې) او بل دريم منات ايا تاسې لره (ای کفارو) هلکان دي او دغه (الله) لره لونيې دي دا (قسمت د اولاد) په دې شان قسمت دی ډېر کوډ ناکاره.

بل ځای يې داسې فرمايلي دي:

[قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا (٢١) وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا (٢٢) وَقَالُوا لَا تَنْزِلْ آلَهِكُمْ وَلَا تَنْزِلْ وَدًّا وَلَا شِوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا (٢٣) وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا (٢٤)]^{٥٢}

ژباړه: نوح وويل: ای زما ربه! بېشکه دوی زما نافرمانی وکړه او متابعت يې وکړ د هغه چا چې نه يې دی زیات کړی ده ته مال د ده او نه اولاد د ده مگر زیان کاری او مکر وکړ دغو (رؤساوو د دوی) ډېر لوی مکر او وويل (مشرانو کشرانو ته) چې مه پریردئ تاسې (عبادت د) معبودانو خپلو او مه پریردئ (عبادت د هغه بت چې) و د (نومیري) او مه (پریردئ عبادت د هغه بت چې) سواع (نومیري) او مه (پریردئ تاسې عبادت د هغو بتانو چې) یغوث او یعوق او نسر (نومیري) او په تحقیق گمراه کړي دي (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډېر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه زما) ظالمانو بي انصافانو لره مگر خو گمراهي هلاکت عذاب.

د شرک د تاریخ له کتابو معلومیري چې هر بت د خاص تصور او مقصد لپاره تراشل شوی او د خاص مقصد لپاره يې عبادت کېده، لات منات او عزى يې داسې تاریخ لري:

١- لات: د ثقیف د قبیلې بت و چې طائف کې يې درولی و.

٥١. النجم / ١٩-٢٢.

٥٢. نوح / ٢١-٢٤.

۲_ عزى : له عزت اخستل شوى دى او مؤنث نوم دى، دا د بنو عطفان او د بني شيبان او قريشو او د عربو د نورو قبایلو بت و چې د عكاظ په بازار كې يې د نخله وادي ته نږدې خراض نومي ځاى كې درولى و، نوموړې قبيلې به يې زيارت ته ورتللې، بده به يې قربانۍ ته وروستلې او هلته به يې ذبح كولې او زيات عزت به يې كاوه.

۳_ منات : دا د اوس او خزرج او بنو خزاعه قبيلو بت و چې د مكې او مدينې ښارونو ترمنځ د احمر بحيرې پر غاړه يې درولى و چې د حج مناسكو ته ورتلل رسومات به يې ورته كول، ددې بتانو په برخه كې خداى تعالى په قرآن مجيد كې داسې فرمايلي دي :

[إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا (۱۱۷) لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا (۱۱۸) وَلَا ضَلَّتْهُمْ وَلَا امْنِيَتْهُمْ وَلَا مَرَّتْهُمْ فَلَيَئِيَّ كُنَّ أَذَانُ الْأَنْعَامِ وَلَا مَرَّتْهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا (۱۱۹)]

ژباړه : نه غواړي دوى (عبادت نه كوي دا مشركان) بې له الله نه مگر د ښځو او نه غواړي (عبادت نه كوي دوى) مگر د شيطان سرکښ چې الله له خپل رحمته لرې كړى دى (شيطان) وويل چې خامخا به ونيسمه زه (اى الله) د بندگانو ستا نه يوه برخه مقرره كړې شوې او زه به هرومرو (لازماً) دوى گمراه كړم خامخا دوى او هرومرو (لازماً) به زه په باطلو اميدو كې دوى خامخا واچوم او هرومرو (لازماً) به زه دوى ته امر و كړم چې پس هرو مرو (لازماً) ځيروي به دوى خامخا غوږونه د چارپايانو او زه به هرومرو (لازماً) امر و كړم خامخا دوى ته نو هرو مرو (لازماً) تغيير به وركړي دوى خامخا پيداىښت د الله ته او هر څوك چې ونيسي شيطان دوست بې له الله ځنې نو په تحقيق زيان يې و كړ زيان ښكاره.

بل ځاى كې مشركانه رسم او رواجونه خداى تعالى داسې بيان كړي دي :
[وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ (۱۳۶)]

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ شُرَكَاءُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ (١٣٧) وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ طَهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ عَلَيْهِ سَيِّئُ بِهِمْ بِمِا كَانُوا يَفْتَرُونَ (١٣٨) وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مِثْنَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيِّئُ بِهِمْ وَصَفَّهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ (١٣٩) قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ (١٤٠) ٥٣

ژباړه : او دغو (مشرکانو) له هغه شي چې الله تعالى پيدا کړي دي له کښت او بوده وو يوه برخه الله ته ده نو دوی وايي دا برخه او د دوی په زعم (عقیده) د الله لپاره ده او دا (بله برخه) زمونږ د شريکانو لپاره ده، نو هغه برخه چې د دوی د شريکانو لپاره وي نو هغه الله تعالى ته نه رسېږي او هغه برخه چې د الله لپاره وي د دوی شريکانو (بتانو) ته رسېږي. بد دی هغه حکم چې دوی يې کوي او لکه چې دوی ته دا قسمت د اموالو مزين کړی شوی دی همداسې ښايسته کړی شوی دی ډېرو مشرکانو ته وژل د اولادو خپلو، شريکانو د دوی (چې شيطانان دي) د دې لپاره چې دوی هلاک کړي او (بل د دې لپاره چې (دا شيطانان) پر دوی باندي د دوی ابراهيمي دين گډ کړي، او که الله تعالى اراده فرمايلي وای نو دوی به دا کار نه وو کړی، نو پرېږده دوی او هغه چې دوی (پر الله باندي) دروغ وايي او دوی وايي چې (د بتانو دغه برخه که) چارپايان دي او (که) کښت ممنوع چې له دې به نه خوري مگر هغه څوک چې زمونږ خوښ وي په گمان د دوی سره سم او (ځينې) چارپايان دي چې خرابې کړې شوي دي شاگانې د دوی (له سورېدلو او ځينې نور) چارپايان دي چې نه يادوي دغه (مشرکان په وخت د ذبح کې)، نوم د الله پر دوی بلکې (نوم د بتانو پرې يادوي او نسبت کوي د دغو احکامو الله ته) په طريقه د دروغ تړلو په الله، ژر به سزا ورکړي دوی ته

(الله) په نسبت د دې چې دوی به (پر الله تعالی) دروغ تړل، او دوی وایي چې هغه شی چې په گېډو د دې چارپایانو کې دی خاص دي لپاره د نارینه وو زمونږ او حرام کړی شوي دي پر بنسټو زمونږ او که وي هغه مرداره نو دوی (نر او بنسټه) په کې شریکان دي، ژر به سزا ورکړي (الله) دوی ته د (دې) تقریر د دوی، بېشکه دغه (الله) بنسټ حکمت والا دی بنسټ علم والا، بېشکه هغو کسانو زیان کړی دی چې وژلی یې دی اولاد خپل له جهته د بې عقلۍ بې له پوهې او حرام کړي یې دي هغه شیونه چې رزق ورکړی دی دوی ته الله له جهته د دروغ تړلو پر الله پورې بېشکه گمراهان شوي دي دوی او نه دي دوی لاره موندونکي (حق ته).

د شیطان دښمني له انسان سره خدای تعالی څرگنده کړې ده، چې د انسان په گمراه کولو کې یو ملت درېغ نه کوي، عقایدو کې یې د یوه خدای عباداتو کې د نورو معبودانو په عبادت کولو گماري او نور مشرکانه رسوماتو باندې یې اموخته کوي، نو په عالم کې یې نه یوازې مشرکینو د نظریاتو پېروي کړې، بلکې نور عوام وگړي یې هم مسخر کړي دي، او په مقابل کې یې د رحمة اللعالمین صلی الله علیه و سلم د لارښوونو خوشبويي نړۍ معطر کړې د لارښوونو او صفا عقایدو بیانولو لمن یې په هر ځای کې غوړېدلې ده، په دې هکله پورتنیو ذکر شویو آیاتونو کې توضیحات مو ولیدل اوس په راتلونکو آیاتو کې د عقایدو د سمولو ارشادات وگورئ چې داسې یې فرمایلي دي :

[أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ] ٥٤

ژباړه : واورئ خبردار اوسئ دین خاص الله لره دی او هغه کسان چې نیولي یې دي غیر له دغه (الله) څخه نور دوستان (وایي) نه کوو عبادت د دوی مگر لپاره د دې چې نږدې کړي دوی، مونږ طرف د الله ته نږدې کړی،

بېشکه الله به فيصله (حکم) کوي په منځ د دوی کې په هغه څیز کې چې دوی په هغه سره اختلاف کوي. بېشکه الله نه ښيي سمه لاره د هدايت هغه چاته چې دی دروغجن وي ناشکره.

خدای تعالی د دوی د ناوړه کړو د پوښتنې ځواب داسې ارشاد کړی دی چې :

[إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ (۳۵) وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَأْتِيَنَّكَ بِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ (۳۶)]^{۵۵}

ژباړه : بېشکه دوی وو کله به ورته وویل شو چې نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یوازې الله دی نو تکبر به یې کاوه (له ویلو د کلمې نه یا کبر او لویي کوي دوی په دې بلونکي باندې) او وایي (دغه منکران) چې ایا بېشکه مونږ خامخا د یوه شاعر لیوني لپاره د خپلو خدایانو پرېښودونکي یو؟

یعنې د یوه خدای د عبادت کولو په ونډ له ځان نه د جوړې کړیو عقیدو پیروي کوي، خدای تعالی د سمو عقیدو له پیروي دغه ناشکره او نااهله بندگان محروم کړي دي لایق دا و چې د الله تعالی بندگي یې کړې وای. رکوع، سجده، قیام، قعده، تسبیح او تهلیل او هر ډول عبادت یې یوه حق لرونکي الله تعالی ته کولی نور کائنات چې د ده مخلوق دی، په خپلې بقا او سلامتی کې خدای تعالی ته محتاج دي نو د عبادت وړ صرف خدای تعالی دی غیر له ده د بل چا یا د نورو څیزو عبادت ناشکري او کرغېړن کار دی، حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم چې صفا عقاید ورته ښيي دوی وایي : دا یو شاعر او لیونی دی، د ده په خوله خپل معبودان نه شو پرېښودلای.

شرک فی العبادات په دې مبارک ایتو رد شوی :

۱- «وَالْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ»^{۵۲}

ژباړه : او معبود ستاسې معبود يو دی نشته بل څوک لایق د عبادت مگر همدی خورا (پر) مهربان پوره رحم کوونکی دی.

۲_ «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»^{۵۷} ژباړه : شاهدي ادا کړې ده الله (د وحدانيت او د قدرت د اياتونو د دلائلو په اقامت خلقو ته) په دې شان چې نشته هېڅ مستحق د عبادت مگر همدی دی او (شاهدي ادا کړې ده) پرېستو (د وحدانيت په اقرار سره) او (شاهدي ادا کړې ده) خاوندانو د علم (له انبياوو او مؤمنانو د وحدانيت په اعتقاد سره) په دې حال کې چې ثابت دی (الله او حاکم دی په تدبیر د مصنوعاتو) په عدل سره، نشته هېڅ مستحق د عبادت مگر همدی دی ښه غالب (قوي په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي).

۳_ «وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُم نَذِيرٌ مُبِينٌ»^{۵۸}

ژباړه : او مه گرځوئ مه شریکوئ له الله سره معبود ، بېشکه زه تاسې ته د الله له طرفه ښکاره وېروونکی یم.

۴_ «وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، كُل شَيْءٌ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ»^{۵۹} ژباړه : او مه بوله ته الله سره معبود بل (ځکه چې) نشته هېڅ لایق د بللو بل هېڅوک مگر همدی دی (یوازې ځکه چې) هر څیز فاني کیدونکی دی مگر ذات د ده (چې تل باقی دی) همده ته دی حکم (نافذ قضاء) او همده ته بیرته بوتلای شی تاسې (لپاره د جزاء).

۵_ «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا عِبَادَ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ الدِّينُ»^{۶۰}

۵۷. البقره / ۱۶۳.

۵۸. ال عمران / ۱۸.

۵۹. الذاریات / ۵۱.

۶۰. القصص / ۸۸.

۶۰. الکافرون.

ژباړه : «ووايه (ای محمده چې) ای کافرانو نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شي چې تاسې يې عبادت کوئ (ای کافرانو چې بتان دي) او نه یئ تاسې (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکي د هغه ذات چې زه یې عبادت کوم او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کې) د هغه شي چې تاسې يې عبادت کوئ (ای کافرانو) او نه یئ تاسې (ای کافرانو په وروستی زمانه کې) عبادت کوونکی د هغه ذات چې زه یې عبادت کوم (چې الله دی) تاسې لره دین ستاسې دی (شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) زما دی.»

نو څرگنده شوه چې د عبادت وړ یوازې یو الله تعالی دی او بس غیر له ده جل جلاله د بل څیز عبادت او شرک نجس بلل شوی دی لکه چې الله تعالی فرمایلي دي :

«انما المشركون نجس»^{۲۱} ژباړه : بېشکه همدا خبره ده چې مشرکان نجس (پلټ) دي.

نجس په دې معنی چې نه یوازې په دنیا کې منفور دي بلکې په آخرت کې هم د مغفرت وړ نه دي لکه چې د مخه ذکر شول او هغه دا فرموده د الله تعالی ده :

«ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء»^{۲۲}

ژباړه : بېشکه الله نه بخښي دا چې شریک ونيول شي له (الله سره او بنسټي هغه (گناه) چې ښکته وي له شرکه (لوییه وي که وړه) هغه چاته چې اراده وفرمائي (د مغفرت یې).

ریا شرک فی العبادت دی :

۲۱. التوبه / ۲۸.

۲۲. النساء / ۴۸.

ریاکاري د انسان د داخلي کیفیت یا نفساني غوښتنې نوم دی چې انسان د نیکی کوم عمل د خدای تعالی په خلقو د ځان د مقبولیت لپاره کوي یا تقوی کوي چې خلقو کې یې رعب او تاثیر او شهرت راشي دا کاریې د خدای تعالی لپاره نه وي بلکې زړه یې د خدای تعالی له وېرې او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له محبت خالي وي نو گویا دی د خدای تعالی بندگي نه کوي، بلکې د نفس د غوښتنې پیروي کوي چې دا مشرکانه عمل بلل شوی دی او الله تعالی داسې یاد کړی دی :

۱- «ارایت من اتخذ الهه هوا» - افانت تګون علیه وکیلا»^{۲۳}

ژباړه : ایا لیدلی دې دی خبر یې ته (بلکې خبر یې) په هغه چا چې نیولي یې دي خدای خپل هوا خپله (د نفس خپل) ایا نو ته به یې په ده باندې وکیل (ساتونکی چې منع یې کړي له هوا خپلې بلکې نه یې).

۲- «والذین یففقون اموالهم رثاء الناس ولا یؤمنون بالله ولا بالیوم الآخر و من یکن الشیطن له قریناً فساء قریناً»^{۲۴}

ژباړه : او (نه خوښوي الله) هغه کسان چې صرفوي دوی مالونه خپل لپاره د ښوونې خلقو ته او نه لري ایمان په الله باندې او نه په ورځ اخري (د قیامت) باندې او هر څوک چې وي شیطان ده لره ملگری نو بد ملگری دی (دا شیطان).

۳- «فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یراؤون»^{۲۵}

ژباړه : نو هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابي ده لپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چې دوی له لمانځه خپله غافله بې خبره وي (په خپلو اوقاتو او ادابو سره یې نه ادا کوي) هغه کسان چې دوی ریاکاري کوي (په عمل خپل کې، ځان ښوونه کوي، خلقو ته،

۲۳. الفرقان / ۴۳.

۲۴. النساء / ۳۸.

۲۵. الماعون / ۳-۵.

۴_ په حديث شريف کې ریاکاري داسې راغلي ده :

عن بن سعید قال : خرج علينا رسول الله و نحن نذاكر المسيح الدجال فقال : الا اخبركم بما هوا خوف عليكم عندى من المسيح الدجال فقال : الا اخبركم الشرک الخفى ان يقوم الرجل یصلی فیزین صلوته لما یرى من نظر الرجل.^{۲۶}

ژباړه : د سعيد له زوى روايت دى چې ويلى يې دي : رسول الله صلى الله عليه وسلم پر مونږ راووت مونږ د دجال خبرې کولې نو ويې فرمايل : آيا تاسې په هغه خيز خبر نه کړم چې زما په نزد له دجال پر تاسې ډېر وپروونکى دى؟ بيا يې وويل : ايا حفي شرک نه مو خبر نه کړم؟ چې سړى ودرېږي لمونځ کوي نو خپل لمونځ ښکلى وکړي چې د سړي په نظر کې ښه ښکاره شي.

عن عمر بن خطاب انه خرج يوماً الى مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم فوجد معاذ بن جبل قاعداً عند قبر النبي صلى الله عليه وسلم يبكي فقال : ما يبكيك؟ قال : يبكىنى شىء : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ان يسير الرياء الشرک ... الحديث.^{۲۷}

ژباړه : له عمر د خطاب زوى رضي الله عنه روايت دى چې دى يوه ورځ د رسول الله صلى الله عليه وسلم مسجد ته ووت ويې مونده چې معاذ بن جبل د نبي صلى الله عليه وسلم قبر مبارک سره ناست دى ژاړي. نو عمر رضي الله عنه ورته وويل څه شى دې ژړوي؟ معاذ رضي الله عنه وويل : يو شى مې ژړوي : له رسول الله صلى الله عليه وسلم مې اوريدلي ويل يې : چې رياء شرک ته رسېږي.

پاسني مبارک اياتونه او حديثونه ښه يې چې ریاکاري شرک ته رسېږي ځکه چې د مؤمنانو صالح عمل ته نيت شرط دى چې هغه نیک عمل به

^{۲۶} سنن ابن ماجه باب الرياء.

^{۲۷} سنن ابن ماجه باب ترجى من باب سلامة العتن.

خالص الله تعالى ته کوي نو دا ریاکار چې د خدای تعالی لپاره یې له نیک عمل کولو او حسن نیت نه خالي وي عبادت او ریاضت یې محض نمایشي حرکات او سکنتات وي نه یې په زړه کې د خدای جل جلاله وېره وي او نه یې د رسول الله صلی الله علیه وسلم له محبت د سینې خراغ روښانه وي، د خدای له عبادت او د رسول له اطاعت او فرمان وړلو له جذبې، یې بیخي زړه خالي وي. منظور نظریې دا وي، چې د تقوی په ښه ځان وښيي په عباداتو (بدني، مالي، مرکب) واړو کې بنیادي فلسفه دا ده چې انسان له هر لوري یوه خالق مالک طرف ته مخ کړي او د (التحيات لله والصلوات والطیبات) عملي تصویر ته په ځان کې ځای ورکړي. لیکن ریاکار د عبادت د ثواب گټلو په ونج او غولول کوي چې شرک ته رسېږي، د حشر په ورځ یې حکم دا وي چې ریاکار ته د نوم بندگی اجر نه ورکول کېږي، سربېره پر دې نور ډېر اعمال دي لکه جادو، فال او د نجوم علم چې غیب وایي او په هغو یقین کوي قرآن او سنتو کې وعید لاندې راغلی او ناروا اړخونه یې شرک ته تېرېږي.^{۲۸}

د شرک د اقسامو او مشرکینو په برخه کې ډېر ایاتونه او احادیث شته دي خو د ټولو راوړلو باندې د تالیف د ضخامت د زیاتولو په ځای غوره دا ده چې اختصار، اصول او جامعیت په نظر کې ونیول شي. له دې کبله مو علمي نکتو ته اشاره وکړه او د هغو په متعلق مو رباني ارشادات او د نبی صلی الله علیه وسلم فرامین په غور او فکر د دې کتاب په هره برخه کې راوړل.

^{۲۸} رجن بحث به مفصل وروسته راشي انشاء الله تعالی.

ادم عليه السلام ته د فرښتو په سجده کولو حکمت

د حضرت ادم عليه السلام تخليق پسې خدای تعالی فرښتو ته امر و فرمايه چې :

[وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ (۱۱) قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ (۱۲) قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ (۱۳)]^{۶۹}

ژباړه : او خامخا په تحقيق پيدا کړي مونږ (پلار) ستاسې بيا صورت جوړ کړي مونږ د (پلار) ستاسې بيا وويل مونږ پرښتو ته چې سجده (د تحيت) وکړي تاسې ادم ته، نو سجده وکړه دوی (ټولو) مگر ابليس (سجده ونه کړه او) نه و دی له سجده کوونکو ځنې، وويل (الله ابليس ته) څه شي منع کړي ته (زما د حکم له تعميل څخه) چې سجده دې ونه کړه کله چې امر (حکم) وکړ ما تا ته؟! وويل : (ابليس) زه غوره یم له ادمه، چې پيدا کړي دې یم زه له اوره او پيدا کړي دې دی تا دغه (ادم عليه السلام) له ختې، وويل (الله ابليس ته) نو کوز شه! له دغه (اسمان يا جنت) څخه نو نه دي لايق تا ته (ای ابليس ته) کار) چې تکبر (لويي نافرمانی) وکړي! په دې ځای کې نو ووځه (ترې) بېشکه چې ته يې له ذليانو.

خدای تعالی فرښتې مطيعې او له نور پيدا کړي دي بې له خدای تعالی د هېچا عبادت نه کوي يوازې د ده په تسبيح، تحليل او عبادت لگيا دي او الله تعالی چې ادم عليه السلام ته په سجده کولو مامورې کړې دهغې حکمتونه دا وو:

^{۶۹} الاعراف / ۱۱-۱۳.

۱- یو حکمت دا و چې له لمر، سپوږمۍ او هر څه د ادمیت د مقام غوره والی څرگند کړی.

۲- دوم حکمت دا چې ملکو بغیر له الله تعالی هیچا ته او هیڅ څیز ته سجده او عبادت نه کوي خو د الله تعالی د امر د اطاعت لپاره او بل یې چې خدای تعالی د ادمیت د مقام لوړتیا څرگندوله د الله تعالی امر یې ومانه او ادم علیه السلام ته یې سجده چې هغه وخت روا وه وکړه.

۳- دریم حکمت دا و چې د شیطان تکبر او نافرمانی څرگنده شوه، هغه سجده ونه کړه لعنتي او د خدای تعالی له دره ورپل شو. ادم علیه السلام او د هغه اولاد ته یې تر فرښتو مکرم مقام وبانښه د نړۍ خلافت یې ورکړ. ادم علیه السلام ته د فرښتو له سجدې کولو پسې هیڅوک او هیڅ شی بغیر له خدای تعالی د سجدې او عبادت حقدار نه دی. یوازې الله تعالی لا شریک د سجدې او عبادت وړتیا لري او بس.

او سنی وخت او شرک :

د قرآن مجید او احادیثو په رڼا کې د مشرکینو اعمال او افعال او د هغوی د دنیا او آخرت عبرتناک انجام مطالعې نه پس اوس غور لاندې نیسو چې : هره زمانه کې په کفارو او مشرکینو سربېره له مؤمنانو هم په کوم مؤمن او مسلمان د شرک اطلاق راځي او که نه؟ او دا سوال هم مطرح کیږي چې ایا مسلمان د شرک غوندې د عظیم جرم مرتکب کیږي؟ او که په کوم مؤمن او مسلمان باندې د شرک اطلاق نه شي کیدلای نو بیا مؤمن او مسلمان ته مشرک ویل د قرآن مجید او احادیثو له مخې څه حکم لري؟ او انبیاء علیهم السلام او د امت نور پاکان (صدیقین، شهداء، صالحین) چې لوړ مقامونه او مدارج لري بالخصوص پس له وصال (آخرت ته) د هغوی د زیارتونو په متعلق د اهل سنت او جماعت په عقایدو او نظریاتو او د

هغوی له توصل د خدای تعالی دربار کې دعا او مناجات کولو په برخه کې هم غور او فکر وکړو ځکه چې د قرآن او سنتو په رڼا کې مونږ د خپلې عقیدې حفاظت او اصلاح وکړو همدارنگه شرف او فضیلت ... د خدای تعالی عنایت (لورونه) ده، څرنگه خدای تعالی انسان ته په ټولو مخلوقاتو زیات فضیلت، شرف او فوقیت ورکړی دی.

د دغو پوښتنو ځوابونه لاندې مبارکو آیاتو کې راغلي چې له ترجمې سره داسې ذکر شوي دي :

۱- **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ**^{۷۰} ژباړه : او هرو مرو په تحقیق ډېر عزت ورکړی دی مونږ اولاده د ادم ته یعنې کرامت یې ورکړی دی معزز کړی یې دی د فرښتو مسجود یې وگرځاوه او عظمت یې وروبښه او په انسانانو کې یې ځینو ته پر ځینو نورو فضیلت ورکړی او داسې یې فرمایلي دي :

۲- **اِنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَئِنَّ اَكْبَرَ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلاً**^{۷۱}

ژباړه : وگوره چې څرنگه فضیلت ورکړی (غوره کړی) دی مونږ ځینې د دوی ته پر ځینې نورو (په رزق او نورو کې) او خامخا اخرت ډېر لوی دی له جهته د مرتبو او ډېر لوی دی له جهته د بهتروالي (له دنیا نه).

۳- او د ښځو مقام یې داسې ټاکلی دی **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ**... [الایه]^{۷۲}

ژباړه : سړي حاکمان (مقرر شوي) دي پر ښځو باندې په سبب د دې چې فضیلت (لویي) ورکړی دی الله ځینې د دوی ته پر ځینو نورو باندې او په سبب د دې چې نفقه (لگښت) کوي دوی (په دغو ښځو) له مالونو خپلو.

۴- د روزی په برخه کې یې توپیر داسې فرمایلي دی :

۷۰. الاسراء / ۷۰.

۷۱. سورة الاسراء / ۲۱.

۷۲. النساء / ۳۴.

[وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعِزَّةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ] ^{٧٣}

ژباړه : او الله فضل (زیادت) ورکړی دی ځینې تاسې ته پر ځینو (نورو) په رزق (روزی، په غنا، فقر، مالکیت او مملوکت) کې، او نه دي هغه کسان چې فضل زیات ورکړی شوی دی دوی ته رد کوونکی د رزق (روزي، مال) خپل په هغه چا چې یې مالکان شوي دي ښي لاسونه د دوی (یعنې له خپلو ځانونو سره یې نه شریکوي) ایا نو دا مالکان او مملوکان په دې (اموالو) کې سره برابر دي؟ (بلکې نه دي سره برابر) ایا نو په نعمت د الله باندې انکار کوي دغه (چې الله ته شریکان ثابتوي).

[لا يستوى الاعمى والبصير] ^{٧٤} چې مراد یې داسې ښودل شوی دی :

[لا يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون] ^{٧٥}

ژباړه : پوه کسان له ناپوه کسانو سره برابر نه دي.

همدارنگه له چا چې الله تعالی رضا شي او له چا چې ناراض وي مراتب یې سره توپیر لري، داسې په عزت، وقار او مرتبه کې د هر چا خاص مقام دی. خدای تعالی د دغو مراتبو ورکړه چې فرمایلي دا د عین فطرت تقاضا ده. د نبوت او نورو انعام والاوو مقام له پورتنیو ذکر شویو مبارکو ایاتو څرگند شو چې اهل علم پرې پوهیږي او عوامو ته یې توضیح ضرور ده، چې د قرآن کریم د مبارکو ایاتو او د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د فرامینو په رڼا کې د انبیاءو علیهم السلام او نورو مقربینو درجې د خدای تعالی په دربار کې کومې دي او حکمونه یې څه دي؟ قرآن کریم کې رب العزت د قدسیه نفسونو څلور مقامونه په تفصیل بیان کړي دي داسې یې فرمایلي دي :

٧٣. النحل / ٧١.

٧٤

٧٥

٦_ [وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ
وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا (٦٩) ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عِلِيمًا] ٧٦
ژباړه: او هر څوک چې حکم ومني د الله او د رسول (د الله) نو دغه کسان به
له هغو سره وي (په جنت کې) چې انعام کړی دی الله پر دوی باندې چې
انبیاء دي او صدیقان دي او شهیدان دي او صالحان دي، او ښه دي دغه
کسان له جهته د رفاقت (چې ښه ملګري دي) دا (ملګرتیا) فضل (احسان
رحمت) دی له (جانبه د) الله او کافي دی الله ښه پوه (په ټولو نیتونو او
عملونو هم).

په دې مبارک ایت کې په جامع الفاظو د الله تعالی د غوره بندګانو درجې
فرمایلي چې افضل او په سر کې یې د انبیاءو وعلیهم السلام مقام دی چې د
صدق او صفا له مخې عظیم شخصیتونه دي او په رښتیا سمه لار باندې
برابر تللي دي او په دغې لارې یې د تللو توفیق ورکړی دی، دې مورد کې
د فاتحې سورت داسې ارشادات لري:

٧_ [اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ...] ٧٧
ژباړه: وښه مونږ ته سمه لاره د هغو کسانو چې انعام کړی تا په هغو
باندې.

شک نشته چې انبیاء او شهداء صدیقین صالحین دي، د انبیاء، شهداء
صدیقین او صالحین څلور درجې دي چې د انبیاءو وعلیهم السلام درجه یې
داسې ستایلې ده.

٨_ [إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ. ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] ٧٨

٧٢. النساء / ٦٩-٧٠.

٧٧. الفاتحه / ٢.

٧٨. آل عمران / ٣٣/٣٤.

ژباړه : بېشکه چې الله غوره کړي د ادم او نوح او اولاده د ابراهيم (او ابراهيم) او اولاده د عمران (او عمران) پر ټولو خلقو (د زمانې خپلې په رسالت او روحاني او جسماني خصائصو سره) حال دا چې اولاده وو ځينې د دوی له ځينو نورو څخه او الله ښه اوږېدونکي دي (د گردو د ټولو افعالو) ښه عالم (پر ټولو احوالو).

۹_ د ابراهيم عليه السلام د درجې په هکله يې داسې فرمايلي دي :
 [وَبَلَّغْ حُجَّتَنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ (۸۳) وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (۸۴) وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ (۸۵) وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَنُوحًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ (۸۶) وَمِن آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَأَخْوَانِهِمْ وَأَجْنِبْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۸۷)]^{۷۹}

ژباړه : او دا (چې تېر شو) دليل زمونږ دی چې ورکړی و مونږ هغه ابراهيم ته به (مقابله د) قوم د ده چې پر دوی غالب شي پورته کوو مونږ درجې هر چا ته چې اراده و فرمایو (د پورته کولو يې) بېشکه رب ستا ډېر حکمت والا دی (چې هر کار به تدبیر او مصلحت سره کوي) ښه عالم (په ټولو احوالو) او وبانښه مونږ ابراهيم ته اسحق (چې د ده زوی او د اسرائيلي انبياوو پلار دی) او يعقوب (موهم وروبانه چې لمسی يې و، دغو ټولو ته هدايت کړی و مونږ، او نوح ته مو هدايت کړی و له (ابراهيم څخه) پخوا او (هدايت مو کړی و) اولادې د ده ځې داؤد او سليمان ته او ايوب او يوسف ته او موسی او هارون ته او همداسې لکه چې (دغو انبياوو ته بدل ورکړي بدل ورکوو مونږ محسنانو (نيکوکارانو ته) او (هدايت مو کړی و) زکريا او يحيی ته او عیسی او الیاس ته دوی گرد (ټول) دي له صالحانو (کاملانو) ځنې او (هدايت مو کړی و) اسمعیل او الیسع ته او یونس او لوط ته، او دا ټولو ته فضیلت ورکړی و مونږ پر تمامو عالميانو او (فضیلت مو ورکړی و په

نبوت او اسلام سره، ځينو ته له پلرونو د دوی او له اولادې د دوی او له وروڼو د دوی، او غوره کړی و مونږ دا ټول انبياو او لارښوونه کړې وه مونږ دوی لره سمې صالحې لارې ته.

د داود او سليمان عليهما السلام په برخه کې يې داسې فرمايلي دي:

[وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ (١٥) وَوَرَّثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنَاطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ]^{٨٠}

ژباړه: او خامخا په تحقيق ورکړی و مونږ داود ته او سليمان ته (يو خاص) علم او وويل دواړو چې ټولې ښاينې ستاينې (صفتونه) دي الله ته هغه چې مشرتيا (فضيلت) يې راکړی دی مونږ ته پر ډېرو له (هغو) بندگانو خپلو چې مؤمنان دي او سليمان (نبوت علم، سلطنت) له داود او له نورو اولادې يې ميراث واخيست او وويل (سليمان) ای خلقو ښوولې شوي دي مونږ ته خبرې د الوتونکو مرغانو او راکړی شوی دی مونږ ته هر څيز څخه (چې) انبياو او باچايانو ته ورکاوه شي، بېشکه دغه (عطا) خامخا د همدغه فضل ښکاره فضيلت دی:

قرآن کریم د ځينو انبياو فضيلت په ځينو نورو داسې بيان فرمايلي دي:

[وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا]^{٨١}

ژباړه: او رب ستا ښه عالم دی په هغه چا چې په اسمانونو کې دی او چې په ځمکه کې دی (له علوياتو او سفلياتو) او خامخا په تحقيق فضيلت ورکړی دی مونږ ځينو انبياو ته پر ځينو (نورو) او ورکړی و مونږ داود ته زبور.

دا مضمون د بقرې سورت کې داسې راغلی دی:

^{٨٠}. النمل / ١٥ / ١٦.

^{٨١}. بني الاسراء / ٥٥.

[تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ
دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ...]^{٨٢}

ژباړه: دا ټول رسولان (چې له ادم تر محمد پورې یاد شول) فضیلت ورکړي
دی مونږ ځینې د دوی ته پر ځینو نورو ځینې له دوی څخه هغه دي چې کلام
کړی دی الله (له دوی سره چې ادم، موسی او محمد صلی الله علیه وسلم
دی) او پورته کړې یې دي ځینو د دوی ته درجې (لکه محمد صلی الله علیه
وسلم) او ورکړی دی مونږ عیسی علیه السلام زوی د بي بي مريمې ته
ښکاره معجزې او قوي کړی دی مونږ هغه په روح القدس (جبرائیل یا
انجیل یا اسم اعظم یا عیسوي روح) سره.

د محمد صلی الله علیه وسلم په برخه کې دا مبارک ایت کافي دی:
[وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ]^{٨٣}

ژباړه: او نه یې لیږلی مونږ ته (ای محمد!) مگر رحمت لپاره د (ټولو)
عالمیانو.

د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د لوړ شرف او فضیلت مقام
او مرتبې په برخه کې لاندې حدیث شریف یې فرمایلی دی:
[ان الله اصطفى كنانه من ولد اسمعيل قريشاً من كنانه و اصطفى هاشماً
من قريش و اصطفاني من بني هاشم]^{٨٤}

یعنې: بېشکه الله تعالی د اسمعيل له اولادې (کنانه) قبيله غوره کړې او له
کنانه قبيلې یې د (قريشو) قبيله غوره کړې ده او له قريشو یې د (هاشم)
قبيله غوره کړې ده او بني هاشمو کې یې زه غوره گرځولی يم.

په پورتنیو اياتو او احادیثو کې چې یو ځل بیا په غور وگورو معلومېږي
چې الله تعالی انبياء عليهم السلام ته ظاهري او باطني کمالات ورکړي

^{٨٢}. البقره / ٢٥٣.

^{٨٣}. الانبياء / ١٠٧.

^{٨٤}. ترمذی ... ابواب المناقب.

څوک يې د (صفي) څوک يې د (نجي) څوک يې د (خلت) څوک يې د (کلام) څوک يې د ديدار په دولت نازولی دی. دا ځکه چې دوی مقدس انساني نفسونه درلودل، شپه او ورځ د ځمکې د کرې هر گوټ ته د لا اله الا الله رسولو هاند او هڅې کولې او ټولو کې اعلیٰ احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ د ستایلو وړ اوصافو والا دی، د انبياوو اخرنی نبی دی او ده سره محبت د ایمان روح دی، ایمان او اسلام د رسول الله صلی الله علیه وسلم محبت شرط کړی دی.

د نبوت علم او اختیار او د شرک کارونه :

خدای تعالیٰ هر مخلوق ته د خپلې مرتبې سره سم صلاحیتونه او د هغوی د کړنو مناسب علم او اختیار ورکړی دی چې : په دې لې انبياوو عليهم السلام ته يې په کائناتو کې نه یوازې لوړ او اعلیٰ منصب ورکړ شوی دی بلکې د انسانیت د ښوونې مهمه ذمه واري او د وساطت دنده په غاړه لري، انبيا او مرسلین د خدای تعالیٰ او د بندگانو ترمنځ واحد رابطه ده، د دغې مرتبې او مقام او فرائضو ښوولو له منصب سره يې سم پراخه علم او بې شماره اختیارات ورکړي دي، خو ځینې د غلط فهمۍ له کبله علم او اختیار سره سره او د انبياوو عليهم السلام د لوړ مرتبو لرونکو د ارشاداتو باوجود د شرک کارونه پیل کړي دي اوس نو، زړه کار دی چې ایا دا د انسانیت د لوړ مقام له عزت او عظمت له لرلو او بريالیتوب سره او د پیغمبرانو عليهم السلام د علم او اختیار په نظر کې نیولو باوجود شرک دی؟ او که شرک نه وي نو د پیغمبر علیه السلام د شرع له مخې مشرک څوک دی؟

د خالق او مخلوق د صفاتو توپیر :

د خدای تعالی ذات او صفات او عبادات لا شریک دی خو قرآن کریم د خالق او مخلوق صفات ظاهراً مشترک ذکر کړي دي یعنې کوم ځای کې یې چې قرآن کریم کوم صفت د خدای تعالی لپاره ذکر کړی دی. بل ځای یې هغه د انسان لپاره هم راوړی دی. لکه: د معراج په ایت کې یې چې خدای تعالی ته د سمیع او بصیر صفات یاد کړي دي بل ځای یې همدغه صفات د انسان لپاره هم راوړي دي. لکه:

اول - د خدای تعالی لپاره:

[سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ]^{۸۵}

ژباړه: پاکي ده هغه ذات لره چې بیولۍ یې و بنده خپل (محمد) په (یوه برخه د) شپې کې له (مخه یا له څنګه د) مسجد حرام څخه تر مسجد اقصی پورې هغه چې برکت اچولی دی مونږ چارچاپېر د هغه (بیول د محمد د دې لپاره و) چې (هلمته) وښیو مونږ دغه (محمد) ته ځینې له دلائلو (د قدرت) خپل بېشکه چې دغه (الله) هم دی دی ښه اوریدونکی (د گردو، ټولو، اقوالو) ښه لیدونکی (عالم په پټو او ښکاره و).

دوم - د انسان لپاره:

[هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً (۱) إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً (۲)]^{۸۶}

ژباړه: ایا راغلی دی (یعنې په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان څه وخت له زمانې څخه چې نه و دی یو شی یاد کړی شوی، په یوه نامه سره، بېشکه مونږ انسان د نر او ښځې له ګډې وډې شوې نطفې څخه پیدا کړی دی ازمايو یې نو دغه انسان مو اوریدونکی او لیدونکی وگرځاوه.

^{۸۵}. بني اسرائيل / ۱.

^{۸۶}. الدهر / ۱-۲.

همدارنگه د (رؤف) او (رحيم) صفات يوه ځای کې قرآن کریم د خدای تعالیٰ لپاره او بل ځای کې د انسان لپاره راوړي دي. لکه :

اول - د خدای تعالیٰ لپاره :

[أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ]^{٨٧} ژباړه : ایا نه دی لیدلی تا (نه یې خبر ای مخاطبه) چې بېشکه الله مسخر (تابع) کړي دي تاسې ته هر هغه څه چې په ځمکه کې دي او (مسخره کړې یې ده) بېړۍ چې گرځي په سمندر کې په حکم د هغه سره، او ساتي اسمان له دې نه چې راولوړي په ځمکه باندې مگر په حکم د ده بېشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمي کونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

دوم - د انسان لپاره :

[لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ]^{٨٨} ژباړه : خامخا په تحقیق راغلی دی تاسې ته یو رسول له جنسه ستاسې چې ډېر سخت دروند دی په ده باندې هغه کار چې تاسې تکلیف مومي (له هغه ډېر) حرصاک دی په (هدایت د) تاسې خاص پر مؤمنینو باندې نهایت شفیق ډېر مهربان دی.

دا د غور ځای دی چې خدای تعالیٰ سمیع او بصیر، رؤف او رحیم په خپل کلام کې یو طرف ته انسان سمیع او بصیر موصوف کړ او پېغمبر صلی الله علیه وسلم یې په رؤف او رحیم اوصافو ستایلی دی له بلې خوا یې په دې صفاتو خپل ځان موصوف کړی او دغه کلمات مشترک ذکر شوي دي خو حقیقت دا دی چې الله تعالیٰ واحد او لا شریک ذات دی او په دې تلاوت شویو آیاتو کې چې له یوې خوا الله تعالیٰ په رؤف او رحیم صفاتو متصف

^{٨٧}. الحج / ٢٥.

^{٨٨}. توبه / ١٢٨.

نبودل شوی دی او له بلې خوا په همدغو صفاتو رسول الله صلی الله علیه وسلم متصف شوی دی او د الله تعالی په فرمان ایمان راوړل فرض عین دی نو که انسان په سمیع او بصیر او صافو او پیغمبر علیه السلام په رؤف او رحیم او صافو ونه منل شي نو دا به د الله تعالی له فرمان انکار او مرتکب به یې منکروې.^{۸۹}

د ذاتي او عطایي صفاتو توپیر :

اوس چې په ذهن کې دا عقیده کښېناستله چې الله تعالی خالق او نور اعلی او ادنی هر څه مخلوق دي، د خالق او مخلوق صفات یو رنگه نه وي، هیڅ نه شي کیدلای چې د مخلوق صفات د خدای تعالی له صفاتو سره مساوي وي، او که د چا په نظر کوم صفت مساوي راشي لکه پورته چې د سمیع او بصیر، رؤف او رحیم صفاتو کې یې چې ذکر وشو هغه صرف لفظي اشتراک وي. اصلي حقیقت دا دی چې د الله تعالی صفات ذاتي، قدیم او مستقل دي او د مخلوق صفات عطایي، حادث او غیر مستقل وي نو په پورتنیو ذکر شویو مبارکو آیاتو کې د سمیع، بصیر او رؤف او رحیم صفات د الله تعالی ذاتي، قدیم او مستقل صفات دي او د مخلوق په طرف کې یې معنی دا ده چې دغه صفات د مخلوقاتو لپاره عطایي، حادث او غیر مستقل دي، د الله تعالی په برخه کې د سماعت او بصارت د اوصافو ایت په (سبحان) پیل شوی دی چې په هغه کې اشاره دې ته ده چې دا صفات د الله تعالی لپاره ذاتي صفات دي او د انسان لپاره یې چې په ذکر شوي ایت کې الله تعالی د (لم یکن شیئاً مذکور) فرمایلي دي. دې کې اشاره ده چې د انسان لپاره عطایي صفات دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم په مؤمنانو رؤف او رحیم دی نو دا ډول که د ذاتي او عطایي توپیر

^{۸۹}. محمد اقبال قریشي حقیقت شرک طبع راولپنډی کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵هـ.ق.

وشي شرک ته امکان نه پاتې کيږي، له دې امله د خالق او د مخلوق د صفاتو توپير په ذاتي او عطاييکې دي، د خالق هر صفت ذاتي دی او د مخلوق هر صفت د هر کمال خالق ورکړی او د ورعطا شويو کمالاتو نه يې انکار کفر دی.^{۹۰}

د رحيم رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د رحمت غوښتنه شرک نه دی :

له پورتنې بحث نه ثابته شوه چې الله تعالى حضور صلى الله عليه وسلم ته د ټول جهان رحمت ويلی دی او په پاسني ذکر شوي ايت کې يې چې ورته «رحيم» ويلی هغې کې اشاره دې ته ده چې الله تعالى خپل پيغمبر محمد صلى الله عليه وسلم ته د رحمت سوغات ورعطا کولو اختيار ورکړی دی، د رحمت مراد دا دی، چې څوک يې لمنې لمنې پورې نښتی له رحمت به مالا مال کيږي او د «رحيم» معنی دا ده چې د حضرت محمد صلى الله عليه وسلم د رحمت د فيض اثر کوم طرف ته وشي هغې خوا ته يې د سند مخه کيږي، نو اوس چې د رحيمي صفت رباني عطايي تصور شي د رحيم پيغمبر صلى الله عليه وسلم د رحمت نظر نه خيرات غوښتل قطعي شرک نه دی، د دې مطلب توضيح داسې ده چې نبوت د خالق او مخلوق ترمنځ د يوې رابطې ذريعه او وسيله ده له دې امله د نبي کریم صلى الله عليه وسلم د دربار پرېښودلو الهي دروازه کې د قبلیدلو تصور نهايت گمراه کوونکی دی ځکه چې دا له لمر ښکاره حقيقت دی چې بې غير له نبوي تعليم د الله تعالى پېژندنه او د هغه د بندگۍ سلیقه ناممکنه ده. پيريان او انسانان چې بې له نبوي تعليم سفر پيل کړي د ضلالت په صحرا کې به د رحمن د درگاه

^{۹۰}. محمد اقبال قريشي حقيقت شرک طبع راولپنډی کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵هـ.ق.

پیدا کولو په ځای به د کفر او شرک سره زړه وتړي او د نبوت په لمن کې چې پناه حاصله شي او د رسول الله صلی الله علیه وسلم غلامۍ کې د الله تعالی د رضا حاصلولو هاند او هڅه وکړي نو د صدیقینو، شهداوو، صالحینو او انبیاءو کرامو انعام موندونکو په لاره به برابر شي... دنیا تېرېدونکې ده خو د جهان په جریده زموږ دوام ثبت دی لکن د مصطفی د غلامانو په قبرو به چراغونه روښانه وي، دا ځکه له چا چې الله تعالی راضي شي هغه د مصطفی په درگاه کې د عقیدې سر اېښی وي.^{۹۱}

پنځه حواس او د نبوت مقام :

خدای تعالی هر چا ته پنځه حواس ورکړي او د هغو په توگه علم حاصلوي په شامه بویونه پېژني، په باصره د ښکلو او خرابو منظرو توپیر کوي، په سامعه او ازونه پېژني، په لامسه نرم او زیرڅیزونه پېژني، په ذائقه خوړ او تریخ پېژني، باچا او گدا، عالم او جاهل، مؤمن او غیر مؤمن په دې پنځو حواسو بې له کوم تمیز یو شان او یو برابر مالا مال دي لکن دا ظاهري حواس یوازې د نیوي څیزونو کې کارول کېږي چې ټول په شعور پورې اړتیا لري او شعور هم په جهان کې کار کوي او ختمیږي لکه حواس چې ختمیږي، د دوی د کمزورۍ په نظر کې نیولو لپاره الله تعالی انبیا پیدا کړي، هغوی خپل بني نوع انسان ته د هدایت او لارښوونې دولت عطا کوي، څرگنده ده چې دغه قدسیه نفوس په انساني دنیا کې د دارینو د فلاح او بریالیتوب یقیني درس ورکوي او په زړونو وهمونو او گومانونو ته یې پام کوي ورښيي چې یوه واحد ذات ته سر په سجده کېښودل ضروري دي چې ټوله دنیا یې پیدا کړي او د هغې ټول اختیارات لري، د انبیاء علیهم السلام په معجزو کې پټ رازونه دي چې هره زمانه کې یې د هغه وخت له کمالاتو په اړوند له عقل او فکر لوړ څیز ورکوي چې د هغه

^{۹۱} محمد اقبال قریشي حقیقت شرک طبع راولپنډی کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵هـ.ق.

وخت د انبياوو علم او اختيار څرگندونو ته دنياوال گوتې په غاښ کيږي، د نمرود د اور يا د فرعون په دربار کې د موسى عليه السلام د عصی حرکات او يا د عیسی عليه السلام په توگه په (قم باذن الله) د مرو ژوندي کول يا د موسى عليه السلام د امسا په وهلو له تیرې د چینې د اوبو جاري کیدل او داسې نور د خدای تعالی قدرتونه او د انبياوو بې مثاله عظمتونه قرآن کریم او احادیثو کې بیان شوي او همدارنگه د طور غره د نور غره او د سدرۃ المنتهی د داستانو په عظمت قرآن کریم عادل شاهد دی، یوه یوه پېښه یې معلومه کړې چې الله تعالی د کفر له عالم او شیطاني یلغار سره مقابله کې د ایمان خاوندان او د نبوت منصب والا بریالی کړي دي. د علم او اختيار اسلحه یې ورته ورکړی، دوی یوازې پیغام رسوونکي نه و بلکې مؤمنانو ته یې له مال او سرگران حیثیت وربښلی و چې د هغه له امله یې د نړۍ عامو انسانانو ځواب ویلی او دې وخت کې هغوی یې د نبوت علم او د رسالت اختیار ته د تسلیم سر ښکته کولو نه ښه چاره نه لرله.^{۹۲}

د علم او اختیار څو پېښې :

د نبوت علم او اختیار باندې قرآن کریم شاهد دی چې الله تعالی انبياوو عليهم السلام ته عزت او عظمت ورکړی په یو لور او اعلی مقام یې بریالی کړی او د ناممکن طرح یې ورته ممکنه کړې چې ټوله نړۍ د هغوی کړنو ته محو او حیرانه پاتې ده، دا بله خبره ده چې څوک ورته تسلیمېږي یا انکار ترې کوي خو خدای تعالی خپل خاص بنده په عام مخلوق مخکې او ضرور یې سرلوړی کړی دی لکه لاندې مثالو کې یې چې وړاندې کوو:

۱- د یعقوب علیه السلام د نبوت کمالات :

قرآن کریم د حضرت یوسف علیه السلام واقعي ته احسن القصص ویلی چې خوب کې یې د وروڼو او والدينو، لمر او سپوږمۍ لیدلو نه پیل کيږي

^{۹۲} محمد اقبال قريشي حقيقت شرک طبع راولپنډی کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵هـ.ق.

د مصر پاچاهۍ ته رسېږي. وروڼو او مور او پلار سره يې ملاقات کيږي... د قصې برخې ډېرې دي خو د اوږدوالي د مخنيوي لپاره يوه عبرت ناکه برخه يې دلته راوړو او هغه دا چې په لومړني ملاقات کې يې پس له پاچاهۍ ته رسېدلو نه خپلو وروڼو سره منع ته راغلې او قرآن کریم کې الله تعالی داسې بيان کړې ده :

[اذهبوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ (٩٣) وَلَمَّا فَصَلَ الْعِبرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ (٩٤) قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ (٩٥) فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (٩٦)]^{٩٣}

ژباړه: زما دا قميص يوسف او زما د پلار په مخ يې واچوئ بېرته به ليدونکى شي او له خپل اهل سره ټول ما ته راشئ او کله چې بيا له مصر نه کاروان جلا شو د دوى پلار (يعقوب خپلو مصاحبينو ته په کنعان کې) وويل: بېشکه زه خامخا د يوسف بوى احساسوم که چېرې تاسو نسبت د کم عقلۍ (د زوروالي) راته نه کوئ. (حاضرينو يعقوب ته) وويل په الله قسم دى بېشکه ته هم هغسې خپلې پخوانۍ خطا او سرگردانۍ کې يې، نو کله چې راغى زيرى ورکوونکى نو واچوه ده هغه (قميص) پر مخ د دغه (يعقوب) باندې نو وگرځيده (يعقوب) ليدونکى، (يعقوب) وويل: ايا نه وو ويلى ما تاسې ته چې بېشکه زه پوهېږم له (بنوونې د) الله په هغه څه چې نه پوهېږئ تاسې (چې حيات او ملاقات د يوسف او د نورو دى).

په دې مبارکو اياتو کې دوه معجزې ذکر شوي دي:

يوه دا چې مصري قافله کنعان ته روانه شوه د يوسف عليه السلام خوشبويي په يعقوب عليه السلام ولگيده.

دوم دا چې د يوسف عليه السلام په قميص د يعقوب عليه السلام د سترگو بينايي بېرته راپيدا شوه.

د دې دواړو معجزو يادونه مؤمنانو ته د دې لپاره نه ده چې يوازې خوند ترې واخلي بلکې د فکر او غور کولو لپاره دي چې په زړونو ميله لرې فاصلي څرنگه د يوسف عليه السلام خوشبويي په يعقوب عليه السلام ولگيده او دغه خوشبويي صرف يعقوب عليه السلام احساسوله بل هيچا نه محسوسوله او د يعقوب عليه السلام په سترگو د يوسف عليه السلام قميص په منښلو د ده د ډېرو کالو وړوندوالی تېرېدلو نه بينايي بېرته راغله نو دا کارونه د دې دليل دی چې د انبياوو پنځه حواس د نورو عامو انسانانو د حواسو په نسبت قوي او ډېر لوړ دي نو نبي ته د عامو انسانانو په څېر خيال کول محض جهالت دی، له دې وجې د يوسف عليه السلام واقعي ته خدای تعالی احسن القصص فرمايلي دي.^{۹۴}

د يوسف عليه السلام قميص او شرک کاري :

که غور وکړو څرگندېږي، چې يعقوب عليه السلام او يوسف عليه السلام پلار او زوی د خدای تعالی جليل القدر پيغمبران دي او پيغمبر په ځمکه د خدای تعالی د دين د تنفيذ لپاره مبعوثېږي نو د پيغمبر هره خبره ضرور د خدای تعالی له فرمان لاندې وي او که څوک د پيغمبر د مقام له قول يا فعل د خدايي مشيت خلاف وکړي د الله تعالی له خوا ورسره مخالفت لازمي دی ليکن مهمه دا ده چې يوسف عليه السلام د خپل پلار يعقوب عليه السلام د سترگو په جوړېدلو کې هغو باندې د خپل قميص په منښلو تاکيد کوي چې زما د پلار سترگو بينايي په هغو باندې زما د قميص په منښلو سره بېرته راځي، حال دا چې دی پيغمبر و او پيغمبر ډېر هاند او هڅه کوي زيار باسي چې د شرک جرړې وباسي او توحيد وبنسي او د شرک له الودگيو ځنې يې پاک کړي. له دې امله يوسف عليه السلام د خپل پلار د سترگو د بينايي اعاده کولو لپاره په هغو د خپل قميص د منښلو خواست او غوښتنه

^{۹۴} محمد اقبال قريشي حقيقت شرک طبع راولپنډی کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵هـ، ق.

کوله چې د قميص په توگه شفا مومي او يقين يې درلود چې بينايي يې راځي، اوس چې دا قرآن مجيد تر قيامته پورې د انسانانو لپاره د لارښوونو منبع ده... پخوانۍ واقعي او د انبياوو معجزې يې چې بيان کړي هرې يوې کې د هداياتو او لارښوونو اساسات موجود دي، ضرور امر د دی چې د رسولانو د محبت په مطالعه کې د يوسف عليه السلام قميص د يعقوب عليه السلام په سترگو منبلو سره د هغه د سترگو بينا کېدلو کې خوشخبري ده چې د دين د لويانو په تبرکاتو روښانه دليل دی او واضحه دليل دی چې د الله تعالى د انعام موندونکو بندگانو د مقام مرتبه خدای تعالی دومره لوړه او قوي کړې چې په قميص يې سخته تاريخي په روښنايي تبديلي. ^{۹۵}

تبرکات او د صحابه وو رضي الله عنهم آثار :

د صحابه وو رضي الله عنهم طرز عمل ډېر ستر عاشقانه نظريات دي. حضرت سهل بن سعد رضي الله عنه روايت کړې چې يوه سائل نبي صلی الله عليه وسلم نه څادر وغوښت هغه صلی الله عليه وسلم ورته خپل څادر مبارک ورعنايت کړ. سائل وويل : [فقال انی والله ما سالتہ لالبسها انما سالتہ لتکون کفنی قال سهل فکانت کفنه] يعني سائل وويل : په الله لوړه کوم چې ما د دې لپاره سوال ونه کړ چې وايې غونډم بلکې د دې لپاره مې سوال وکړ چې کفن مې شي. سهل وويل : نو هغه يې کفن شو. ^{۹۶}

دا مبارک حديث د تبرکاتو په جواز دلالت کوي ځکه چې سائل د څادر سوال کړی و چې کفن يې شي او د هغه له برکته يې د برخه مشکلات حل شي. د تبرکاتو تر عنوان لاندې ترمذي شريف کې يو حديث راغلی دی، چې د حضرت حسان بن ثابت خور روايت کړی داسې چې : [و عن ام ثابت

^{۹۵}. محمد اقبال قريشي حقيقت شرک طبع راو لېږدې کال ۲۰۰۵ معادل ۱۴۲۵ هـ.ق.

^{۹۶}. رواه البخاري و ابن ماجه.

کبشه اخت حسان بن ثابت رضي الله عنهما قالت: دخل على رسول الله صلى الله عليه وسلم فشرّب في قربة معلقة قائما فقمت الى فيها فقطعته^{٩٧} يعني د حسان بن ثابت خورام ثابت کبشه بنت ثابت رضي الله عنهما نه روايت دی ویلي یې دي چې: بني عليه السلام تشریف راوړ او د مشک له خولې یې اوبه په ولاړې وچیکلې نوزه ورپاڅېدم په هغه ځای چې د ده مبارک خوله شریفه لگېدلې وه هغه مې راپرېکړه او ویې ویل: او انما قطعتهما لتحفظ موضع فم رسول الله صلى الله عليه وسلم و تتبرک به و تصونه عن الابتذال^{٩٨} يعني: او هرو مرو مې هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مبارکې خولې د کېنودلو ځای د مشکولې له خولې پرېکړ چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مبارکې خولې کېنودلو برخه له مشکولې وساتم او په هغه مو تبرک کاوه او چې ابتذال نه وساتل شي. د حضرت یوسف علیه السلام عمل په قرآن شریف کې شهادت ورکړی او د دوه صحابه وو کرامو عمل او د امام نووی تشریح او وضاحت د تبرکاتو په برخه کې چې شوی دی نور هیڅ شک نه پاتې کیږي.^{٩٩}

یوه شبه او د هغې ازاله:

ځینو د عبدالله بن ابی واقعہ بیان کړې او ساده لوحه عوام پرې غولیدلي، دوی وایی چې رسول اله صلى الله عليه وسلم خپل قميص مبارک ورکړی و خو هغه ته یې فایده ونه کړه نو معلومه شوه چې د تبرکاتو فایده نه حاصلیږي له دې امله دا شرک دی خو غرض دا دی چې که دا کار شرک وای نو نبی کریم صلى الله عليه وسلم به عبدالله بن ابی ته خپل قميص مبارک نه ورکاوه او یوسف علیه السلام به خپل قميص خپل پلار یعقوب علیه السلام ته نه استاوه او خدای تعالی دې ته احسن القصص ویلی دی،

^{٩٧}. رواه الترمذي و قال حديث حسن صحيح.

^{٩٨}. رياض الصالحين كتاب اداب الطعام.

^{٩٩}. رياض الصالحين كتاب اداب الطعام.

حضور صلی الله علیه وسلم خپل قمیص مبارک عبدالله ابن ابی ته عطا کړ
 ځکه چې دی صلی الله علیه وسلم د اعلى اخلاقو لوړ عملي مثال و، او دا
 چې عبدالله بن ابی ته یې فایده ونه رسیده وجه یې دا وه چې: تبرکات
 مشرک او کافر او منافق ته فایده نه رسوي، د دوی نیک اعمال هم قبول نه
 دي ځکه چې د نیکو اعمالو قبلېدلو ته شرط د ایمان لرل دي، د منافق او
 مؤمن د صالحه اعمالو توپیر دا دی چې: قرآن کریم کې خدای تعالی
 ارشاد فرمایلی دی: [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ
 مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ
 صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (٢٦٤)] وَمَثَلُ الَّذِينَ
 يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَتَشْيِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا
 ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلَّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ^{١٠٠}

ژباړه: اى هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی (يعني اى مؤمنانو) مه
 باطلوئ تاسې خیراتونه خپل (مه ضایع کوئ ثوابونه یې) په احسان بارولو
 او ایذا (او ضرر رسولو) سره په شان (د ابطال د ثواب د انفاق) د هغه (سړي)
 چې صرفوي مال خپل لپاره د لیدنې د خلقو او ایمان نه لري په الله او په
 ورځې اخرې باندې (چې قیامت دی) نومثال د دې (ریاکار په صرفولو د مال
 کې) به شان د صفت د هغې نبويې تېرې (گټې) دی چې په هغې باندې څه
 خاورې پرته وي نو ورپري هغې ته زورور باران نو دغه تیرې (گټه) له گرده
 پاکه (صافه پرېږدي) نه به قادرېږي (دا ریاکاران) په هیڅ شي باندې (له
 ثوابه) د هغه شی چې دوی کسب کړی دی، او الله نه ښيي (سمه صافه لاره د
 خیر او ارشاد) قوم کافرانو ته (په سبب د ظلم د دوی پر خپلو نفسونو) او
 مثال (صفت د صرفولو) د هغو کسانو چې صرفوي (لگوي) مالونه خپل
 لپاره د طلب د رضا د الله او لپاره د ثبات (د زړه او صدق چې پیدا دی) له
 نفسونو د دوی څخه (په ایمان باندې) په شان د یوه باغ دی په لوړه ځمکه

باندې چې ورسېږي دی (باغ) ته ورو ورو باران نو ورکړي مېوې خپلې دوچنده نو که ونه رسېږي دې (باغ) ته زورور باران نو نری باران (یا پرځه پرې اوري هم) کافي ده او الله په هغو شيانو چې تاسې یې کوئ ښه لیدونکی دی (په پټو او ښکاره وو عالم دی).

مؤمن د ایمان لپاره سر لوړی دی، کافر، مشرک او منافق د کفر، شرک او نفاق له امله د خدای تعالیٰ له رحمتونو محروم دي، د صالحه اعمالو قبولیت له دعا او شفافیت نه د برخې اخیستلو شرط ایمان لرل دي... څرنگه چې عبدالله بن ابی منافق و د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم مبارک قمیص ورته فایده ونه کړه. ده ظاهر له دوی سره و او دماغ یې بتخانې سره و... حقیقت دا دی چې: مؤمن هغه انسان دی چې لږ څه قرآن او احادیثو نه خبر وي جائز ته ناجائز او مؤمن ته مشرک ونه وایي او که د قرآن او احادیثو له وضحو دلایلو له خبرتیا سره په تش نوم موحد د کوم ساده مؤمن په گمراه کولو کې هاند وکړي نو هغوی ته دعا کولای شو چې هدایت یې په نصیب شي، او که نه د دنیا په مینې کې اخته صرف په نوم مؤمنان به تل دغه راز نظریات څرگندوي.^{۱۰۱}

د مالا تعلمون خبرنه:

په قرآن کریم کې د (مالا تعلمون) لفظونه په لاندې دوه آیاتو کې داسې راغلي دي:

۱- د یعقوب علیه السلام په قصه کې: [قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ] ^{۱۰۲} ژباړه: وویل (یعقوب) ایا نه وو ویلي ما تاسې ته چې بېشکه زه پوهېږم له (ښوونې) د الله په هغه څه چې نه پوهیږئ تاسې (چې حیات او ملاقات د یوسف او نورو دی)

^{۱۰۱}. همدغه مرجع

^{۱۰۲}. یوسف / ۹۲.

۲_ فرښتو سره د خدای تعالی په مکالمه کې داسې راغلي ده :

[وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ]^{۱۰۳} ژباړه : او (یاد کړه ای محمد، هغه وخت چې وویل پروردگار پرښتو ته چې بېشکه زه جوړوونکی یم په ځمکه کې د یوه خلیفه نو وویل پرښتو آیا گرځوی ته په ځمکه کې هغه څوک چې فساد به کوي په دې کې او تو یو ی به (په ناحقه سره) وینې، حال دا چې مونږ تسبیح وایو سره د ثنا ستا او نسبت د پاکۍ کوو تا ته، وویل الله بېشکه زه پوهیږم په هغو اسرارو چې تاسې پرې نه پوهیږي.

دا دوه مبارک اياتونه چې موازنه کړو دا راته کشف کیږي چې الله تعالی د ډېر علم دعوی کړې او یعقوب علیه السلام هم د ډېر علم دعوی کړې ده، الله تعالی پرښتو ته (ملا تعلمون) فرمایلی دی او یعقوب علیه السلام خپلو مخاطبینو ته (ملا تعلمون) فرمایلي دي څو چې غور په کې وشي د خدای تعالی د اعلان او د یعقوب علیه السلام د اعلان ترمنځ واضحه توپیر دی هغه دا چې الله تعالی خپل ذات د ډېر علم لرونکی بللی او یعقوب علیه السلام په خپل قول کې د (من الله) کلمه زیاته کړې ده. یعنې کوم علم چې یعقوب علیه السلام یې لري هغه له خدای تعالی ورکړی شوی دی یعنې مخلوق ته علم له خدای تعالی حاصل دی او د خدای تعالی علم له بل څه حاصل نه وي بلکې په خپله د علم په اذلي صفت موصوف وي نو الله تعالی چې فرښتو ته (ملا تعلمون) فرمایلي د خالق او مالک په حیث یې پېژنو او یعقوب علیه السلام چې (ملا تعلمون) ویلي دي د نبوت د علم حیثیت لري.^{۱۰۴}

۱۰۳. البقره / ۳۰.

۱۰۴. همدغه مرجع.

۲_ د سلیمان علیه السلام سماعت (اورېدنه) او د شرک خبرنه :

قرآن کریم د سلیمان علیه السلام یادونه په اهتمام بیان کړي چې الله تعالی علم، حکمت او عظیم الشان سلطنت ورکړې و، جن او انس یې ورته تابع کړي داسې یې فرمایلي دي :

[وَوَرَّثَ سُلَيْمَانَ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنْ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ (۱۶) وَخَشِيَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ (۱۷) حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (۱۸) فَتَبَسَّمَ ضَاحِكاً مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ (۱۹)]^{۱۰۵}

ژباړه : او سلیمان (نبوت، علم، سلطنت) له داود څخه میراث واخیست او وویل (سلیمان) وویل : ای خلقو بنسولي شوي دي مونږ ته خبرې د الوتونکیو مرغانو او راږي شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چې انبیاوو او پاچایانو ته ورکاوه شي) بېشکه دغه (عطا) خامخا هم دغه د بنسکاره فضل فضیلت دی او جمع کړی شوي لپاره د سلیمان لښکرې د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ډلې ټلې کیدلې (په ترتیب سره) تر هغه پورې کله چې راغلل دوی پرکنده د مېړیو نو یوه مېړي وویل : ننوځی ټول مساکنو سوړو خپلو ته چې مات او چیت پیت مونه کړي هرو مرو (خامخا) تاسې لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چې دوی به نه وي پوه (د تاسې له دې پایمالیدو نه) نو (سلیمان) په دغه حال کې چې خدا کوونکی و (ورپسې تعجباً او سروراً) له وینا د هغه مېړي تبسم وکړ او سلیمان وویل : ای زما ربه الهام وکړه ما ته (راپه برخه کړه) دا چې ستا د

نعمت شکر و کرم هغه چې تا پر ما انعام کړی دی او په مور پلار زما او بل دا چې زه هغه نیک عمل و کړم چې ته یې خوښوې او ما په خپل رحمت سره خپلو هغو بندگانو ډله کې یوځای کړه چې صالحان دي.

دې مبارکو آیاتو کې خدای تعالیٰ په سلیمان علیه السلام باندې خپل سوغاتونه یاد کړي دي. په نبوت او سلطنت یې سرفراز کړی دی په جن او انس سربېره مرغان یې هم ورته تابع کړي دي. دې قصه کې راغلي: کله چې د سلیمان علیه السلام لښکرې په یوې وادې تېرېدلې د مېړیانو مشر نارې کړې چې ای مېړیانو خپلو هستوګنځیو ته ننوځئ چې د سلیمان علیه السلام لښکرې تېرېږي چې تاسې پایمال نه کړي، سلیمان علیه السلام تبسم وکړ او د مېړیانو د مشر دا غږ یې واوریده، نو اوس چې ساینس ترقي کړې بیا هم د داسې الې په کشف موفق شوی نه دی چې د مېړي اواز پرې واوریدل شي او په ژبه او خبرو یې سړی پوه شي نو غور او سوچ او څېړنه چې وشي قرآن کریم فرمایلي دي:

[فَتَبَسَّ صَاحِبًا مِّنْ قَوْلِهَا....] یعنې د مېړي په اواز یې ونه خندل بلکې په دې خبرې یې وخندل چې مېړي خیال کاوه چې د خدای تعالیٰ جلیل الشان پیغمبر ترې بې خبره دی، له یوې خوا د مېړي د بې خبرۍ حادثه ظاهره شوه له بلې خوا یې د دې خبرې لپاره د الله تعالیٰ شکر وکړ، مطلب یې دا دی چې ای الله که ستا کرم نه وای د مېړي په قول به خبر نه وم او د دیوال تر شا به مې د څه شي خبر نه درلود لیکن دا ستا عطا وه چې دغه اواز هغه وخت بل انسان وانه ورېده او ستا نبي واوریده.^{۱۰۲}

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سماعت او بصارت او د شرک څېړنه:

^{۱۰۲}. همدغه مرجع.

د سليمان عليه السلام له سماعت د حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم سماعت ډېر غوره دی ځکه چې اولين او اخيرين او د انسانانو د ټولې بني نوع لپاره رسول او رحمت دی نو ټولې نېکښتې چې نورو انبياوو ته ورکړ شوې وې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته له هغو زيات صفات او کمالات ورکړ شوي دي لکه چې شاعر (بناد) ويلي دي :

د يوسف حسن عيسى دم يد بيضا لري

چې نور لري څه هغه څه ته په تنها لري

مسلم شريف د حضرت ابو هريره رضي الله عنه په روايت د محمد صلی الله عليه وسلم سماعت داسې بيان کړی دی : [عن ابي هريره رضي الله عنه قال : كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا سمع وجبة فقال اهل تدرن ما هذا؟ قلنا الله ورسوله اعلم، قال هذا حجر رمى به فى النار منذ سبعين خريفاً فهو يهوى فى النار الى الان حتى انتهى الى قصرها فسمعتم وجبتها] ١٠٧

يعني : له ابي هريره رضي الله عنه روايت دی چې ويلي يې دي : مونږ له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره وو مونږ يو د رب واوریده نو وويل : ايا پوه شوی چې دا څه و؟ مونږ وويل : الله او د ده رسول ښه پوهیږي، ويې فرمايل : دا يوه تيربه وه چې اویا کالو نه پخوا اور کې وويشتل شوه هغه په دوزخ کې روانه ده تراوسه پورې څو چې انتها بيخ (تل) ته ورسیده نو تاسې يې اواز واوریده.

او د ابوذر رضي الله عنه په روايت داسې حديث شريف راغلی دی : [و عن ابي ذر رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انى ارى ما لا ترون اطئت السماء وحق لها ان اطئت ما فيها موضع اربع اصابع الا وملك واضع جبهته ساجدا لله تعالى والله لو تعلمون ما اعلم

لضحکتکم قليلاً و لبکیتکم کثیراً و ما تلذذتم بالنساء علی الفرشی و
لخرجتم الی الصعدات تجارون الی الله تعالی^{۱۰۸}

یعنی له ابي ذر رضي الله عنه روايت دی چې ویلي یې دي وفرمایيل رسول
الله صلی الله علیه وسلم زه هغه څه وینم چې تاسې یې نه وینئ استعمالیږي
اسمان او حق یې دی چې استعمال شي هغه څه چې په کې دي د څلورو
گوتو ځای په کې نه پیدا کیږي چې هغې کې ملکو خدای تعالی ته په
سجده تندي نه وي ایښی قسم دی چې که تاسې پوهېدلای په هغه څه چې
زه پوهیږم نو له به مو خنډل او ډېر به مو ژړل او له ښځو به مو په فرش خوند
نه اخسته او وتلی به پاکو لوړو ځایو ته الله تعالی ته به همسایه کېدلای.

یو روايت دی چې کفارو د بیت المقدس په متعلق رسول الله صلی الله علیه
وسلم نه سوالونه کول. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایيل چې ما یې
ټولو پوښتنو ته ځوابونه وویل داسې چې: «عن جابر ان سمع رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول کما کذبنی قریش قمت فی الحجر فجل الله لی
بیت المقدس فطفقت اخبرهم عن آیاته و انا انظر الیه»^{۱۰۹} یعنی: له جابر
رضي الله عنه روايت دی. ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم اوریدلي
ویلي یې دي: هغسې چې قریشو زما تکذیب وکړ زه په تیره ودریدم نو الله
تعالی بیت المقدس راته وبریښاوه نو دوی ته مې له علامو د هغه خبر
ورکاوه او ما ورته کتل.

دې دواړو احادیثو مبارکو کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د سماعت
او بصارت نوراني بیان دی هغه داسې چې جهنم کې د تیږې د ولیدلو او از
دنیا ته د رارسیدلو او اوریدلو توان پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته د ده د
قربت برکت له خدای تعالی ورعطا شوی دی چې صحابه وو کرامو ته یې
وویل: تاسې دا اواز واوریده؟ او په دومره لوړ اسمان کې د فرښتو لیدنه

^{۱۰۸}. رواه الترمذی ... و قال حدیث حسن.

^{۱۰۹}. متفق علیه.

عوام نه شي کولای دا د غور او څېړنې مقام دی چې هغه د ستاینې او صفاتو لرونکی له لوړ اسمان نه د فرښتو لیدنه او ځور جهنم ته د تیرېږي د ولوېدلو د اواز اورېدنه کوي لکه چې صحابه وو کرامو وویل: دا ډول لیدنه او اورېدنه د مقدس ذات کار دی د عامو مؤمنانو شېبه او طریقه نه ده، او دا چې څوک په رسول الله صلی الله علیه وسلم درود وایي دی یې اوري او دی یې په ځواب کې لس چنده پرې درود وایي دا ځکه چې په خپله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې الله تعالی په ځمکه باندې د انبیاوو د اجسادو خوراک حرام کړی دی او هغه ارشاد یې داسې دی:

عن اوس بن اوس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان من افضل ايامكم يوم الجمعة فيه خلق ادم عليه السلام وفيه قبض وفيه النفخة وفيه الصاعقه فاكثروا على من الصلوة فان صلوتكم معروضة على، قالوا يا رسول الله كيف تعرض صلوتنا عليك ولقد ارمت اى يقولون قد بليت قال ان الله عز وجل قد حرم على الارض ان تاكل اجساد الانبياء عليه السلام. ١١٠

یعنې: له اوس ابن اوس روایت دی چې له نبی صلی الله علیه وسلم یې روایت کړی دی. فرمایلي یې دي: له افضلو ورځو ستاسې د جمعې ورځ ده په دې کې ادم علیه السلام جوړ شوی دی او په دې کې یې د روح قبض شوی دی او په دې کې به پوکۍ په صورت اسرافیل علیه السلام کې وي او په دې کې به صاعقه (واژ) وي نو اکثره به پر ما درود وایي او ستاسې درود به ما ته رسیږي، دوی ورته وویل: ای رسول الله څرنگه زمونږ درود تا ته رسیږي او ته به خامخا هرو مرو خاورې شوی یې یعنې وروست شوی

به يې، وې فرمايل: الله تعالى په ځمکه حرام کړي چې د انبياوو عليهم السلام بدنونه وځوري.

په يوه بل حديث شريف کې راغلي دي چې:

«عن انس بن مالک رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اتيت ليلة اسرى بي على موسى عليه السلام عند الكتيب الاحمر و هو قائم يصلي في قبره»^{۱۱۱} يعني: له انس بن مالک رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: د معراج په شپه موسى عليه السلام باندې راغلم په (کنيب احمر) او دی ولاړ و په قبر کې يې لمونځ کاوه.

دې دوه حديثو شريفو کې چې غور او څېړنه وشي د لمر په څېر روښانه معلومېږي چې خدای تعالی انبياوو عليهم السلامو ته برزخي ژوند ورکړی نو ستر او غوره پيغمبر محمد مصطفی صلى الله عليه وسلم د برزخ په عالم کې ژوندی دی.

د انبياوو کرامو ژوند په برزخ کې:

د انبياوو کرامو د ژوند په برخه کې بخاري په کتاب الانبياء کې يو روايت رانقل کړی چې د ادم او موسى عليهما السلام په منځ کې يې يوه مکالمه ذکر کړې چې د فکر د څېښتنانو غور او څېړنه ورباندې په کار ده. هغه دا چې ابو هريره رضي الله عنه روايت کړی، چې: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم احتج ادم و موسى، فقال له موسى انت ادم الذی اخرجتک خطيئتک من الجنة فقال له ادم انت موسى الذی اصطفک الله برسالته و بکلامه ثم تلو منی على امر قدر على قبل ان اخلق فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فحج ادم موسى مرتين.^{۱۱۲} يعني: رسول الله صلى الله عليه

^{۱۱۱}. سنن نسائي باب ذکر صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم.

^{۱۱۲}. صحيح بخاري کتاب الانبياء.

وسلم وفرمايل: ادم او موسى دليونه راوړل، موسى عليه السلام وويل: ته هغه ادم يې چې خطا دې له جنت راووبستلې؟ ادم ورته وويل: ته هغه موسى يې چې الله تعالى په خپل رسالت او كلام غوره کړې بيا ته ما په داسې کار ملامتوې چې هغه پخوا زما له پيدا کېدلو تقدير کې مقرر شوی و نور رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: نو ادم پر موسى دوه ځلې دلایلو کې بریمن شو.

بخاري کې د غور وړ سوالونه او ځوابونه شته چې له هغې جملې د ادم عليه السلام او د موسى عليه السلام سوال او ځواب دی چې پاس ذکر شو چې د څېړنې ځينې نکتې يې په لاندې ډول راوړلای شو:

۱- د ادم عليه السلام او د موسى عليه السلام د ژوند ترمنځ په سوونو کالونه حائل دي.

۲- د ادم عليه السلام او د موسى عليه السلام دغه مکالمه لکه چې له پاسني حديث شريف څرگندېږي پس له خروج د ادم عليه السلام ده له جنت ځنې: نه دا چې په عالم ارواح کې يې دا مکالمه شوې ده.

۳- د ادم عليه السلام او د موسى عليه السلام دغه مکالمه د معراج په شپه شوې.

۴- د ادم عليه السلام او موسى عليه السلام دغه مکالمه په عالم دنيا کې شوې ده نه په عالم برزخ کې.

که دا سوال او ځواب د معراج په شپه په مسجد اقصی کې وي نو د انبياوو د ژوند مسئله واضحه کېږي او که د ادم عليه السلام او موسى عليه السلام مکالمه په عالم برزخ کې ادم عليه السلام سره شوی وي بيا دوه مسئلې واضحه کېږي يوه دا چې د انبياوو برزخي ژود ثابتېږي. بل دا ثابتېږي چې د الله تعالى مقبول بنده په دنيا کې د برزخ له مقبولو بندگانو سره وينا کولای شي.

د برزخ ژوند او د الملك سورة:

حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه روايت دی چې يوه صحابي په يوه خای خیمه ووهله معلومات ورته نه و چې په هغه خای کې يو قبر دی او هلته يو قبر و. د الملك سورة په کې جاري تلاوت کېده. دغه صحابي نبي صلى الله عليه وسلم ته ورغی عرض يې وکړ چې ما په ناپوهۍ سره په يوه قبر خیمه ووهله: «و انا لا احسب انه قبر فاذا فيه انسان يقرأ سورة الملك حتى ختمها، فقال النبي صلى الله عليه وسلم هي المانعة هي المنجية تخجيه من عذاب القبر»^{۱۱۳}

يعني: زه نه پوهېدل چې دلته قبر دی خو څرگنده شوه چې دلته يو بني ادم سورة الملك تلاوت کوي او تر پايه يې رسوي. نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا سورت مانع او نجات ورکونکی دی له عذاب د قبر نجات ورکوي. دې حديث شريف باندې د برزخ په عالم کې د قرآن تلاوت ثابت دی او د نبي عليه السلام صحابي رضي الله عنه ته د ليدلو او انکشاف د دومره توان ورکړه په کې څرگنده ده چې نه يوازې د ديوال شا ته معلومات ورته حاصلېږي، بلکې د ځمکې سيمه ورته خپرېږي د هغه دننه پټ رازونه ورته ظاهريږي خو افسوس د قرآن او حديثو واضحو دلايلو باوجود ځينې له برزخي ژوند انکار کوي، حال دا چې قرآن کريم د شهداوو په ژوند عادل شاهد دی او د هغو مړينه يې منع کړې ده [وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ]^{۱۱۴} ژباړه: څوک چې د خدای په لار کې ووژل شي مړه مه ورته وايئ بلکې ژوندي دي خو تاسې نه پوهېږئ.

د برزخ ضروري وضاحت :

^{۱۱۳}. رواه الترمذي ابواب فضائل القرآن.

^{۱۱۴}. البقره / ۱۵۴.

د عالم برزخ ژوند روښانه دی ځکه چې د [فَلَنَحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً] ۱۱۰ او د [النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا] ۱۱۲ په مقتضی او د [القبر روضة من رياض الجنة و حفرة من حفر النيران] ۱۱۷ حدیث شریف له مخې به هر کافر او گناه گار ته قبر د دوزخ او عذاب کنده وي او د مؤمن مسلمان لپاره به یوه باغچه له باغچو د جنت وي. یعنې برزخ کې به انسان د خپلو دنیوي اعمالو په تناسب ژوند وي. د برزخ له ژوند انکار جهالت، دهریت دی او جهالت هم د دهریت یوه څانګه ده.

بل دا چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم سردار دا نبیاوو دی لکه چې فرمایلي یې دي: [انا اکرم الاولین والاخرین] ۱۱۸ یعنې زه د اولینو او اخیڼو غوره یم او الله تعالی په ټولو فضیلت راکړی دی نو چې د ټول عالم خاص او عام لپاره د عالم برزخ ژوند ثابت دی. د انبیاوو امام حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته خو په اولی طریقه دغه ژوند ثابت دی لکه په دې حدیث شریف کې چې راغلي دي:

[عن عائشه رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من عبد صل على صلوة الا عرج بها ملك حتى ييجئ بها وجه الرحمن عز وجل فيقول ربنا تبارك و تعالى اذهبوا بها الى قبر عبدی يستغفر لصاحبها و تقربها عينه] ۱۱۹ یعنې له عائشې رضي الله عنها روايت دیوېلي یې دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: یو سړی نشته چې پر ما درود ووايي مگر ملکه هغه پورته کړي څو یې خدای تعالی ته ورسوي نو الله

۱۱۵. النحل / ۹۷.

۱۱۲. عافر / ۴۲.

۱۱۷.

۱۱۸.

۱۱۹. جلاء الافهام - له - ابن قیم.

تعالی و فرمایي دا د پېغمبر علیه السلام قبر ته وروړئ چې څېښتن ته یې
بخښنه وغواړي او سترگې پرې خوږې کړي.

په بل حدیث شریف کې راغلي دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د
سلام ځواب فرمایي او هغه داسې دی چې: **اعن ابی هریره قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم ما من مسلم یسلم علی فی شرق او فی غرب الا انا
و ملئکة الی یرد علیه السلام فقال قائل: یا رسول الله صلی الله علیه وسلم
ما بال اهل مدینة قال و ما یقال الکریم فی جیرته و جیرانه ان مما امر به من
حفظ الجوار و حفظ الجیران** [۱۲۰]

یعنې: له ابی هریره رضي الله عنه روایت دی ویلي یې دي چې رسول الله
صلی الله علیه وسلم و فرمایي: په شرق او غرب کې یو مسلمان نشته چې پر
ما سلام ووايي مگر زه او زما د رب ملکې پرې د سلام ځواب وایو نو
ویوونکي وویل: ای رسول الله صلی الله علیه وسلم د مدینه والو به څه حال
وي؟ وویل: هغه څه چې خدای تعالی د همسایه گانو او همسایه دارۍ په
برخه کې فرمایلي دي دا هغه څه دي چې امر یې کړی دی په ساتنه د
همسایه او همسایه گانو.

درود، سلام، د ندا حرف او شرک:

د درود او سلام اهمیت او فایده دا ده چې ثواب لري او نبي صلی الله علیه وسلم
یې ځواب وایي نو د نبي علیه السلام د امت محروم ول د ثواب له عزت ښه نه دي،
درود او سلام ویل د الله تعالی په مرضا یا مستقیماً او یا د فرښتو په توگه رسول
الله صلی الله علیه وسلم ته رسیږي.

په ایت او احادیثو په رسول الله صلی الله علیه وسلم د درود او سلام ویل
ثابت دي نو دا چې د ندا حرف باندې وي یا د خطاب په صیغه وي د شرک
اطلاق نه ورباندې کیږي، د ژوند او پس له مرگه توپیر ورکول هوايي

خبرې او دهریت ته تمایل دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې د درود او سلام ویلو دلایل د ده په ژوند او هم پس له وصال یې په طبیعه کلمه کې، اذان کې، اقامت کې، د لمانځه شهادتینو کې موجود دي چې د هغو په ویلو شرک نه واقع کیږي او نه په سلام ویلو د ندا د حرف راوړل شرک راځي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کې الله تعالی فرمایلي دي:

[وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى] ۱۲۱ ژباړه: او خامخا تا ته اخرت له اولی (دنیا) څخه غوره دی.

نو مؤمنان او په رسول الله صلی الله علیه وسلم مین عاشقان درودونه، سلامونه او نعتونه پرې وايي او ویلي یې دي چې ټولو کې د ندا حروف او د خطاب صیغې راغلي او راځي نو په هغوی د شرک فتوی نه ده ورکول شوې لکه مولانا جامي چې ویلي دي:

زمهجوری برآمد جان عالم ترحم یا نبی الله ترحم

۱۲۲

یا چې اشرف علي تهانوي په خپل معروف کتاب (۱۹۴) مخکې په عربي ویلي: یا شفیع العباد خذییدی انت فی الاضطرار معتمدی یوه ایماني پېښه:

حضرت سفیان ثوري رضي الله عنه ویلي دي چې طواف مې کاوه، ومې لیده چې یو سړی د طواف دعاگانو په ځای په هر قدم درود شریف وایي بل کوم تسبیح او تحلیل نه وایي. نو د تعارف لپاره ورغلم ما ورته وویل: ته څوک یې؟ او د دې څه وجه ده چې ته یوازې درود شریف وایي؟ هغه وویل: زما پلار چې وفات شو په خوب کې مې ولیده چې غمگین و، دلته یو بل نابله

په ډېر صاف او ستره لباس والا سړۍ مې وليده چې خوشبويي ورنه تله هغه راغی لاس يې پرې کش کړ او زما پلار تک سپين شو، ما پوښتنه ترې وکړه چې ته څوک يې؟ ده وفرمايل: زه محمد بن عبدالله يم چې قرآن راباندې نازل شوی دی. راغلم چې دغه سړی يعنې ستا پلار په ما درود او سلام ډېر وايه نو اوس ما په ده لاس رابنکه گناهونه يې معاف شول عمگیني يې ختمه شوه، له دې کبله زه هم په هر قدم درود وایم او له هر څه درود ویل غوره گڼم^{۱۲۳} له پورتنۍ قصې څرگندېږي چې خدای تعالی حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د دنیا او د اخرت د پریشانیو لرې کوونکی گرځولی دی، او امام البصري رحمه الله علیه فرمایلي:

د عا

يامن يجيب دعا المضطر المضطر في الظلم
يا كاشف الضر والبلوى السقم
شفع لبيك فى ذلى و مسكنتى
واسـتر فـانـك ذو فضل و ذو كـرم

يعنې اى پاكه ذاته چې د كړاو په وخت د پرېشانه دعا قبلوي، اى د مضرتونو او بلاگانو ذايله كوونكیه، د خپل نبی په شفاعت زما ذلت او عاجزي ومنه او زما گناهونه پرده كړه.^{۱۲۴}

د فكر او عمل بلنه:

پورتنی دوه نعتونه د دوه بېلو بېلو اشخاصو له خوا د یا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د شفیع العباد صلی الله علیه وسلم په الفاظو راغلي او همدارنگه د حضرت سفیان ثوري د واقعي په بیان کې چې کوم الفاظ راغلي تش په نوم موحدینو خوښ نه دي او د سترو اشخاصو چې دغه

^{۱۲۳}. تبلیغي نصاب، باب فضائل درود - له مولانا محمد زکریا.

^{۱۲۴}. تبلیغي نصاب، باب فضائل درود - له مولانا زکریا.

الفاظ استعمال کړي دي او رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يې خپلې عقيدې په دغه ډول وړاندې کړي دي ... که دا ټول الفاظ شرک يا د شرک باعث وای د هغوی په شرک او کفر به يې فتوی ورکړی وای بل دا چې که دا شرک وای د هر چا لپاره شرک دی او که شرک نه وي نو هر څوک دې د مصطفی صلى الله عليه وسلم په ښه او غوښتنه کې باانصافه وي، پاسنی دوه قصیدې د دې عقیدې شاهدې ورکوي چې د دواړو جهانو سردار په دنیا او آخرت کې د مؤمنانو د پناه ځای دی.

ما فوق الاسباب کړنې او د نبوت مقام :

څرگند حقیقت دی چې د انبیاوو کرامو عليهم السلام منصب له عوام الناسو تمایز او لوړ دی د هر وقت له مقتضیاتو سره يې سم هر نبي ته علمي صلاحیت، اختیارات او کمالات ورکړي دي، د ټولو انبیاوو کرامو د حیثیت برابری په دې معنی چې ټول مخلوق د خالق خدای تعالی دی چې یو او لا شریک باقي او تل دی خو مخلوق د مؤمن او کافر په اعتبار توپیر لري، د ایمان لرونکو یعنې مؤمنانو د فرقو بیان خدای تعالی په قرآن کریم کې داسې فرمایلي دي :

«ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْنُ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ»^{۱۲۵} ژباړه : بیا مو وارث وگرځول (او ورمو کړ) دا کتاب (قرآن) هغه کسانو ته چې غوره کړی مو دې له بنده گانو خپلو (چې دغه محمدي امت دی) پس ځینې له دوی ظالم دي پر خپل ځان او ځینې له دوی په منځ د لارې کې برابر تلونکي دي او ځینې له دوی ورومپي کیدونکي دي خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (خیرات او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډېر لوی.

په دې مبارک ایت کې د مؤمن درې درجې بنودل شوي دي. یوه ظالمه بله میانه او دریمه چې له نورو په نیکو کې مخکېوالی کوي، دا وېش د هر چا د عمل په تناسب د خدای تعالی د عدل په مقتضی شوی دی، خود نیکو مسابقه کوونکو ته الله تعالی (رضي الله عنهم و رضو عنه) فرمایلي دي چې د خدای تعالی رضائیت له دوی او د دوی رضائیت له خدای تعالی څرگند ثابت شوی دی نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم درجه چې له ټولو انبیاوو جن او انس او ټولو فرشتو غوره دی پر ټولو لوړه ده نو هر چا ته د ده د درجې په اندازه علم او اختیار ورکړی شوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تر ټولو زیات د علم او اختیار برخه ورکړې شوې ده لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: [تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ] ۱۲۲ ژباړه: دا ټول رسولان (چې له ادم تر محمده پورې یاد شول) فضیلت ورکړی دی مونږ ځینې د دوی ته په ځینو نورو.

نو د دوی د معجزو سلسله د دوی د لوړې درجې سره سم ورکړې شوې علم او اختیار په مقتضی منځته راغلی دی.

د عیسی علیه السلام کمالونه او شرک کاري:

نبي علیه السلام ته چې الله تعالی د هغه وخت له ټولو کمالو، لوړې معجزې ورکړې وې په قرآن کریم کې یې داسې بیان کړي دي.

[... أَنِّي أَخْلَقُكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا يَأْذِنُ اللَّهُ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَى يَأْذِنُ اللَّهُ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] ۱۲۷

ژباړه: بېشکه زه جوړوم تاسې ته (ای بني اسرائيلو) له خټو ځنې په شان د شکل د مرغه نویو کوم په دې (شکل) کې نو کېږي (هغه شکل، مرغه (الوتونکی) په اذن (حکم) د الله سره او روغوم مورزادي (پیدایشي) پوند

۱۲۲. البقره / ۲۵۳.

۱۲۷. آل عمران / ۴۹.

او پیس (برگ) او ژوندي کوم مړي په اذن (حکم) د الله سره، او خبروم زه تاسې په هغه شي چې تاسې (بې) خورئ او (خبروم زه تاسې) په هغه شي چې تاسې (بې) ساتئ په کوو نو خپلو کې بېشکه په دې (معجزو) کې هرو مرو (خامخا) (پوره) نښانه ده تاسې ته که بې تاسې مؤمنان (یقین لرونکي زما په نبوت)

په دې مبارک ایت کې د عیسی علیه السلام پنځه کمالات ښودل شوي دي :

۱- له خټو به بې د مرغیو صورتونه جوړول هغو کې به یې پو کول او هغه به الوتل.

۲- مورزادي پوند به بینا کیده.

۳- د پیس لا علاج ناروغ به جوړیده.

۴- مړي به ژوندي کیده.

۵- له غیبو به بې خبره بیانوله.

دا ټول امور ظاهراً ناممکن دي خو عیسی علیه السلام ځانته منسوب کړي، چې :

د مرغی د خټو صورت ژوندي کوم، پوند جوړوم، لا علاج ناروغ (پیس ته شفا ورکوم) مړي ژوندي کوم، له غیبو خبر ورکوم. په پای کې یې ورسره ویلي دي چې (باذن الله) یعنې بېشکه دغه کارونه د انسان له طاقت وتلي دي خو د الله تعالی په اذن عیسی علیه السلام نه یې کېدل په قرآن ثابت دي، نو حقیقت دادی، چې داسې کارونه غیر له خدای تعالی بل څوک نه شي کولای خو چې د الله تعالی اذن ورته وشي بیا کوم مشکل نه لري، عیسی علیه السلام خپلې دغه معجزې اعلان کړې او په هغو یې د شکر ادا کولو سربېره (باذن الله) ویلی او د خدای تعالی په حکم هر کار له هر چا صادرېدلای شي، بي بي مریمې ته جبرائیل علیه السلام په ګریوان کې

ورپو کرل زوی یې عیسی علیه السلام پیدا شو او عیسی علیه السلام په زانگو کې خبرې کولې چې د خپلې مور برائت یې بیاناو.

من دون الله او د شرک تصور :

امام راغب اصفهاني رحمه الله د من دون الله د لغوي معنی په حقله ويلي دي : دون : يقال للقاصر عن الشيء، دون يعني که يو خيز له بل خيز کم يا حقير وي هغه ته (دون) ويل کيږي.^{۱۲۸}

د (دون) بله معنی داسې شوې ده : دون : حال القوم دون فلان يعني له قوم سره حائل، فاصله پیدا شوې ده، غير له فلاني

په قرآن کریم کې د دون لفظ استعمال :
په قرآن کریم کې د (دون) لفظ په دغو معانيو راغلی دی : حقير، شړلی، کمتر، سواء يا غير، علاوه او نور لکه :

۱- [شهداءکم من دون الله] په دې مبارک ایت کې :
[وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ]

ژباړه : ووايه (ای محمده دوی ته) که چېرې وی تاسې ته دار اخرنی په نزد دالله په خلوص (او خلوص سره یوازې) بې له (نورو) خلقو نو هیله (تمنا) وکړئ د مرگ که چیرې یی تاسې صادقان (په دعوی د خالصوالي د جنت کې خپلو ځانو ته).

۳- اولیاء من دون الله : په دې مبارک ایت کې :
[فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ] ^{۱۲۹}

۱۲۸. المنجد.

۱۲۹. الاعراف / ۳۰.

ژباړه : یوې ډلې ته هدایت وکړ (الله په توفیق د ایمان سره) او هدایت یې نه دی کړی بلې ډلې ته چې مقرر شوې ده پر دوی گمراهي، بېشکه چې دوی نیولي دي شیطانان دوستان (خپل معبودان) بې له الله ځنې او گمان کوي دوی چې بېشکه همدوی هدایت موندونکي دي (سمې صافې لارې ته او واقع کې داسې نه ده)

دې مبارک ایت کې د انسانانو دوه ډلې مسلم او غیر مسلم ذکر شوي دي مؤمنانو هدایت موندلی او کافران او مشرکان گمراه شوي دي او فرمایلي یې دي چې د کافرانو دوست شیطان دی او شیطان یې من دون الله بنسودلی دی.

۴_ اولیاء من دون المؤمنین :

[لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ] ۱۳۰

ژباړه : نه دې نيسي مؤمنان کافران دوستان بې له مؤمنانو (يعني مؤمنان دې يو له بله سره دوستي وکړي) او هر څوک چې وکړي دا (کار يعنې دوستي له کفارو سره) نو نه دی (د ده تعلق) له (دين د الله د دوستۍ) د الله سره په هېڅ شي کې مگر (خوروا ده دغه دوستي) که ځان ساتئ تاسې له دوی نه په ځان ساتنه سره او الله تاسې د خپل نفس له عذاب نه وېروي او ستاسې د ټولو ورتلل (خاص) طرف د الله ته دې.

[اتَّخِذُوا أَعْبَادَهُمْ وَرَهْبَانَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ] ۱۳۱

ژباړه : نیولي دي دغو (کتابیانو) عالمان خپل او عابدان خپل خدایان بې له الله ((چې متابعت یې کوي په تحلیل او تحریم کې) او مسیح زوی د مریمې (هم په خدایۍ نيسي چې د الله زوی یې بولي) حال دا چې امر (حکم) نه دی

۱۳۰. ال عمران / ۲۸.

۱۳۱. التوبه / ۳۱.

شوی دوی ته (په توریت او انجیل کې) مگر د دې چې عبادت وکړي دوی د یوه معبود چې نشته هیڅ برحق معبود مگر خو همدی دی پاکي ده الله لره له هغه شي نه چې دوی یې له الله سره) شریک کوي. په دې مبارک ایت کې د اهل کتاب عقیده څرگنده شوې چې پرته له الله تعالی معبود نشته، عیسی علیه السلام او د هغه مور بی بی مریم سلام الله علیهما باندې یې چې د الهین من دون الله عقیده لرله د هغوی د اربابیت او الوهیت نفی په اربابا من دون الله یعنی الهین من دون الله سره وشوه.

۲_ من دون النساء :

[إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ] ۱۳۲

ژباړه : بېشکه تاسې خامخا راځئ سړیو ته د پاره (د قضاء) د شهوت په دې حال کې چې تجاوز کونکي یې له (خپلو) ښځو (نو نه یې په حقه لاره) دا لا څه بلکې یې تاسې یو قوم اسراف کونکي (له شرعي حده تېرېدونکي په هر شي کې)

په دې مبارک ایت کې د لوط علیه السلام د قوم حال بیان شوی چې د نفس تسکین به یې د ښځو په ځای له نارینه وو سره کاو، نو الله تعالی په من دون النساء سره د دوی دغه عمل خلاف د فطرت معرفي کړ.

۷_ من دون ذلک :

[بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ] ۱۳۳

ژباړه : بلکې زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کې دي له دغه (قرآنه یا د صلاحاتو له اعمالو) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بېپاکه) غیر له دې (شرکه د دوی) چې دوی د هغو عملونو کونکي دي (نو جزاء به یې بیا مومي) او هم دوی به داسې په غفلت او معصیت کې مشغول او سپېږي.

۱۳۲. الاعراف / ۸۱.

۱۳۳. المؤمنون / ۳۱.

۸_ منا دون ذلک :

[وَأَنَا مِّنَ الصَّالِحِينَ وَمِنَا دُونُ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَدًا] ۱۳۴

ژباړه : او بېشکه مونږ چې يو ځينې له مونږ څخه نيکان دي (پس له اوریدلو د قرآن او ځينې له مونږ غیر له دوی دي وو مونږ ناست پرلارو مختلفو (د ادیانو).

پېريان د نيکۍ او بدۍ له مخې دوه ډلې دي چې د دوهمې ډلې ته يې د (دون) لفظ استعمال شوی دی.

۹_ ما دون ذلک :

[إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا] ۱۳۵

ژباړه : بېشکه چې الله نه بښي دا چې شریک ونيولی شي (الله سره او بښي هغه گناه) چې ښکته وي له شرکه (لویه وي که وږه) هغه چا ته چې اراده وفرمايي (د مغفرت يې) او هر هغه څوک چې شریک ونيسي له الله سره نو په تحقیق ويې تړل (په الله) دروغ لوی (او ويې کړه) گناه ډېره لویه.

او په دې مبارک ایت کې چې له شرک پرته د نورو گناهو د عفوي وعده شوې او هغه په (مادون ذلک) فرمایلي داسې چې :

[وَقَطَعْنَا فِي الْأَرْضِ أَصْنَافًا مِّنْهُمْ الصَّالِحِينَ وَمِنْهُمْ دُونُ ذَلِكَ وَبَلَّوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ] ۱۳۶

ژباړه : او متفرق کړل مونږ دوی په ځمکه کې فرقې فرقې (چې هيڅ ملک ترې خالي نه دی) ځينې له دوی ځنې نيکان دي او ځينې له دوی څخه راښکته دي له دې (مرتبې د صلاح) او وازمويل مونږ دوی په نيکیو

۱۳۴. الجن / ۱۱.

۱۳۵. السناء / ۴۸.

۱۳۶. الاعراف / ۱۶۸.

(نعمتونو کې لکه صحت، غنا، او په بديو (زحمتونو لکه مرض فقر) ښايي چې دوی وگرځي (الله ته).

۱۰- يعلمون من دون الله :

[وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] ۱۳۷

ژباړه : او ښکونځل مه کوئ (ای مؤمنانو) هغو (معبودانو) ته چې عبادت کوي دغه (کفار د هغو) بې له الله نو کنځل به وکړي دوی (هم) الله ته په ناحقه سره بې له پوهې (له خپل جهالت) په شان د دغه (ښايست د عبادت د بتانو دوی ته، ښايسته کړی مونږ هرامت (فرقي) ته عمل د دوی (نيک وي که بد) بيا رب د دوی ته د دوی ورتگ دی (په اخرت کې) پس خبر به کړي (الله) دوی په هغه شي چې وو دوی چې کاوه به يې (په دنيا کې نو په جزا به يې رسوي).

۱۱- دون الجهر من القول :

[وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ]

ژباړه : او يادوه ته (ای بنده!) رب خپل په زړه خپل کې په زاری او وېرې سره او کم له هسکه (اوچته) غږه له وينا په پرمېنيو برخو د سبا کې او په وروستنيو برخو د بېگا کې او مه کېږه (ای زما بنده) له غافلانو (بې خبرانو).

۱۲- عذابا دون ذلک :

[وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ] ۱۳۸

۱۳۷. الانعام / ۱۰۸.

۱۳۸. الطور / ۴۷.

ژباړه : او بېشکه هغو کسانو لره چې ظلم يې کړی (کافران شوي) دی
(اخروي) عذاب دی بې له دې (دنيوي) عذابه و ليکن زياتره د دوی نه
پوهيږي (نو ځکه مخ گرځوي له ايمانه).

۱۳- بَطَانَةٌ مِنْ دُونِكُمْ :

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ
مِنْ أَقْوَائِهِمْ وَمَا تَخْفَى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ] ۱۳۹

ژباړه : اى هغو کسانو چې ايمان يې راوړى دی (اى مؤمنانو) مه نيسي
تاسې دوستان د راز (له هېڅ فرقې نه چې وي) غير له تاسې (مؤمنانو) هېڅ
کمی نه کوي. دوی له تاسو سره د فساد (او ضرر رسولو) دوست گڼي دوی
ضرر ستاسې په تحقيق ښکاره شوی دی بغض او دښمني له خولو د دوی نه
او هغه بغض چې پتوي يې سيني (زړونه) د دوی ډېر لوی دی (له هغه چې په
خوله يې وايي) په تحقيق بيان کړي دي مونږ تاسې ته علامې (د نفاق د
دوی) که يې تاسې چې عقل چلوئ په کې (پوهېږئ).

۱۴- مِنْ دُونَهَا سِتْرًا :

[حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ يَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا] ۱۴۰
ژباړه : تر هغه پورې کله چې ورسيد ځای د راختلو د لمر ته نو ويې موند
هغه (لمر) چې راخوت په يوه قدم باندې چې نه وه گرځولي مونږ دوی ته له
لاندې د دې (لمر) کومه پرده.

۱۵- مِنْ دُونَهُمَا قَوْمًا :

[حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا] ۱۴۱ ژباړه : تر
هغه پورې کله چې ورسيد منځ د دواړو غرونو ته نو ويې موند وړاندې د

۱۳۹. آل عمران / ۱۱۸.

۱۴۰. الکهف / ۹۰.

۱۴۱. الکهف / ۹۳.

دغو دواړو (غرونو) داسې قوم چې نه و نږدې (اکثر د دوی) چې وپوهیږي په خبره (د ذوالقرنین) باندې.

۱۲- مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا :

[فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا] ۱۴۲

ژباړه : پس ونيوله له طرفه د دوی پرده (لپاره د غسل د حیض) نو ولېږه مونږ دېنه (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل یې جوړ کړ دې ته د سړي کامل (تام الخلقه دورانې حلمی).

۱۷- مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ :

[وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ] ۱۴۳

ژباړه : او کله چې ورسېد (موسی) اوبو د مدين ته ويې مونده پر هغه (د کوهي) يوه ډله له خلقو چې اوبه يې ورکولې (مواشيو خپلو ته) او ويې موندلې رابېرته له دوی څخه دوه ښځې چې رامنځ کولې به يې گډې خپلې (له اوبو نه) وويل (موسی دغو ښځو ته) چې څه دی حال ستاسې (چې منع کوئ له اوبو گډې خپلې) وويل هغو (دواړو) چې اوبه نه ورکوو مونږ (گډو خپلو ته) څو بېرته لاړ شي (دغه) شپانه او پلار زموږ زوړ (د ډېرو کلونو سړی) دی چې کار يې له لاسه نه کيږي.

۱۸- وَمِنْ دُونِهِمَا :

[وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ. فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ] ۱۴۴

ژباړه : او بې له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دي نو په کوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسې دروغ وایي (او منکرېږئ ترې ای انسانانو او پېریانو بلکې نه شی کيدای).

۱۴۲. مریم / ۱۷.

۱۴۳. القصص / ۱۲۳.

۱۴۴. الرحمن / ۲۲.

له پورتنیو ذکر شویو مبارکو ایاتو معلومه شوه چې د (دوڼ) لفظ په هر ځای کې خپله مناسبه معنا او مفهوم لري او په هر ځای کې د هغه مقام له مقتضی سره یې سمه ترجمه کیږي، څرنگه چې قرآن کریم د هدایت کتاب دی د یوه یوه لفظ یې څه چې یو یو حرف یې منزل من الله دیله هر شک او شبه مبراء دی، په ایاتو کې یې هیڅ تردید نشته، بلکې تفسیر یې بیان کړي. که د (من دون الله) یعنې ټولو ځایو کې یو ډول وای بیا به ځینې ایاتونه نفی کیدل نو چې ټول حقایق په پام کې ونیول شي او په (من دون الله) غور وشي لاندې معنا گانې یې واضحه کیږي :

۱- من دون الله یعنې غیر له الله تعالی یا علاوه.

۲- من دون الله یعنې د الله په مقابل کې.

۳- من دون الله یعنې الله تعالی پرېدی.

د عبادت په ځای کې د (من دون الله) معنا دا ده چې غیر له الله تعالی د بل چا عبادت جواز نه لري او د تخلیق په مقام کې الله تعالی فرمایلي دي: [قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ ...] ^{۱۴۵}

ژباړه: ووايه (ای محمده! دوی ته) ایاوینئ تاسې شریکان ستاسې هغه چې بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله روښیئ ما ته چې کوم څیز یې پیدا کړی دی (دغو معبودانو ستاسې) له ځمکې څخه او که شته دوی ته (لوی قسم) شریکوالی په (پیداښت د) اسمانونو کې. بل ځای کې یې فرمایلي دي :

[فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ... (الایه) ^{۱۴۶}

۱۴۵. الفاطر / ۴۰.

۱۴۶. یونس / ۱۰۴.

ژباړه : نو (بې دره کارم چې) عبادت نه کوم زه د هغو (بتانو او نورو) چې عبادت (يې) کوئ تاسې غیر له الله څخه و لیکن عبادت کوم زه د الله د هغه چې ... او فرمایلي یې دي :

[وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ] ۱۴۷

ژباړه : او راوبولئ (ای مشرکانو) مددگاران خپل یې له الله څخه که یې تاسې رښتیا و یونکي (په دې دعوی کې چې دا د انسان کلام دی).

په دې ټولو اياتو کې په (من دون الله) کې (دون) معنی سوی او غیر ده چې غیر له ده جل جلاله د بل چا عبادت مه کوئ او غیر له عبادت په نورو ځایو کې د (من دون الله) ځنې د (دون) لفظ د مقابل معنی ورکوي : لکه چې الله تعالی فرمایلي دي :

[فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيَعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا] ۱۴۸

ژباړه : پس هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی او کړي یې دي ښه (عملونه) پس پوره به ورکړي (الله) دوی ته اجر و نه د دوی (چې وعده یې ورسره کړې شوې وه) او زیات به (هم) ورکړي دوی ته له مهربانې خپلې او هغه کسان چې ننګ (او عار) یې کړی وي او تکبر (لویي) یې کړې وي (د الله له عبادت څخه) نو عذاب به ورکړي دوی ته (الله) عذاب دردناک او نه به مومي دوی ځان ته بې له الله هېڅ دوست (نافع په افاتو کې) او نه هېڅ مددگار (دافع د عذاب).

بل ځای کې رب العزت فرمایلي دي :

[وَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا] ۱۴۹

۱۴۷. البقره / ۲۳

۱۴۸. النساء / ۱۷۲

۱۴۹. بني اسرائيل / ۲

ژباړه : او ورکړی و مونږ موسی ته کتاب (تورات) او گرځولی و مونږ هغه (کتاب) هدایت لپاره د بني اسرائيلو (اولادې د یعقوب) چې مه نیسئ تاسې غیر له ما څخه هیڅ وکیل (دوست متولي جوړوونکی د کارونو خپلو).

د شفاعت په برخه کې یې فرمایلي دي :

[أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَئِكَ لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ] ۱۵۰

ژباړه : ایا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتگران (بتان چې زاري وکړي الله ته) ووايه (ای محمده دوی ته) ایا اگر که وي دوی په داسې حال کې چې مالکان نه وي د هیڅ شي او نه عقل لري (دوی چې ستاسې عبادت ورته معلوم شي ځکه چې جمادات وي).

بل ځای یې له کافرانو سره د دوستۍ په برخه کې فرمایلي دي :

[لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ... الْآيَةِ] ۱۵۱

ژباړه : نه دې نیسي مؤمنان کافران دوستان یې له مؤمنانو (یعني مؤمنان دې یو له بله سره دوستي وکړي)

الله تعالی شیطان سره دوستي کول داسې منع کړې ده :

[وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا] ۱۵۲

ژباړه : او هر څوک چې ونیسي شیطان دوست یې له الله نو په تحقیق زیان یې وکړ زیان ښکاره.

کفارو سره یې مدد کاري نفي کړې داسې یې فرمایلي دي :

[أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ] ۱۵۳

۱۵۰. الزمر / ۴۳.

۱۵۱. آل عمران / ۲۸.

۱۵۲. النساء / ۱۱۹.

۱۵۳. هود / ۲۰.

ژباړه : دا کفار نه دي دوی عاجزي کوونکي (د الله) په ځمکه (دنیا کې په تېښته سره) او نه وي دوی ته غیر له الله هېڅ دوستان (چې عذاب ترې دفع کړي که اراده وفرمایي بلکې) دوچند به کړي شي دوی ته عذاب، نه وو دوی چې طاقت یې وی د اورېدلو (د حق د زړه له کونوالي) او نه وو دوی چې لیدلي یې وی (دلایل د قدرت د زړه د پوندوالي).

دې ټولو ځایونو کې د (من دون الله) ژباړه د الله تعالی مقابل د الله تعالی ترکول او پرېښودلو باندې کیږي له کفارو او مشرکینو هر ډول نفرت، شفاعت او کار جوړول نفی کیږي چې د اهل ایمان (مؤمنانو) معامله ترې بالکل مخالفه ده نو له اهل ایمان ځنې د نصرت او شفاعت نفی نه ده شوې (چې مقصل بحث به یې وروسته راشي) غټه تېروتنه دا ده چې : اکثره ژباړند دغو اصولو مراعات نه کوي او د من دون الله ژباړه د هر محل له مقتضا سره سمه نه کوي، داسې مترجم یا مفسر د شدت پسندی ښکار کیږي، قرآن او حدیث د دین په عالم کې یو ستر امتیاز لري، خو د هغو د لوستونکو د محدودې مطالعې له امله له یوې ترجمې یا یوه تفسیر نه استفاده کوي، په یوه ډایره کې بند پاتې وي، بیا د گمراهۍ طعنه لگوي، له دې امله ضرور ده چې عوام الناسو ته تحقیقات وړاندې شي چې په تحریر او تقریر کې له افراط او تفریط په کلي ډول ژغورنه وشي. د شفاعت عقیده او من دون الله :

شفاعت (سپارښت) او د چا د مغفرت غوښتنه دنیا او اخرت کې له نبی، ولي یا بل د خدای تعالی دربار کې مقبول شخص نه د قرآن کریم په ډېرو مبارکو آیاتو کې ذکر شوي دي، نو کومو آیاتو کې چې د شفاعت نفی راغلی مراد ترې کافران او مشرکان دي، د مؤمنانو په برخه کې شفاعت حق او ثابت دی لکه چې فرمایلي یې دي :

[وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ (١٢) وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ (١٣) وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِّدُ يَتَفَرَّقُونَ (١٤)]^{١٥٤}

ژباړه : او په هغه ورځ چې قايم شي قيامت نا اميده (زړه ماتې) به شي گنهگاران (مشركان) او نه به وي دوى ته له شريكانو د دوى خخه كوم شفاعت كوونكى او شي به دوى له شريكانو خپلو (يعنې له نا اميدى) بېزاره منكران او په هغه ورځ چې ودرېږي قيامت په دغه ورځ كې تار په تار خپاره (خواره) به شي گرد (ټول) مخلوقات (په دې شان سره).

په دې مبارك ايت كې د كفارو او مشركينو د معبودانو شفاعت نفې شوې او د دوى له معبودانو انكار د مشركينو بيان شوى دى. يعنې د قيامت په ورځ نه يوازې د مؤمنانو شفاعت كول كېږي، بلكې په خپله ځينې مؤمنان د الله تعالى په اذن د نورو مؤمنانو شفاعت كوي او بې د الله تعالى له اذن شفاعت نه كېږي لكه چې فرمايلي يې دي :

[مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ... (الايه)]^{١٥٥}

ژباړه : څوك به وي هغه چې سپارښت (سپارش) وكړي په نزد د ده؟ (هيڅوك يې نه شي كولای) مگر (خو كولى شي) په اذن (حكم) د ده سره. او فرمايلي يې دي :

[لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا]^{١٥٦}

ژباړه : نه مالكان كېږي (هيڅ يو د دوى) د شفاعت (د هيچا) مگر هغه څوك چې اخيستی يې ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وي).

^{١٥٤}. الروم / ١٢-١٤.

^{١٥٥}. البقره / ٢٥٥.

^{١٥٦}. مريم / ٨٧.

دا او داسې نور اياتونه چې د شفاعت نفي څرگندوي مراد يې بې د الله تعالى له اذن شفاعت نه کول دي لکن خدای تعالی د خپل فضل له مخې د شفاعت اجازه فرمايې لکه چې فرمايې بې دي :

[قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ] ۱۵۷

ژباړه : ووايه (ای محمده! دوی ته، خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی ټول (او بل هیچا لره دخل نشته، خاص الله ته دی سلطنت د اسمانونو او د ځمکې بیا خاص همده ته بېرته بیول کیږي (لپاره د جزاء).

له دې مبارک ایت څرگندیږي چې د شفاعت اختیار له الله تعالی سره دی، د الله تعالی د رحیمې لړۍ روانه ده، له زرونو خطاگانو او بې شمېره گناهو سره خدای تعالی انسان ته روزي او نور لوازمات ورکوي، د کرم دسترخوان يې فراخ دی نو د قیامت په ورځ چې «لَمَنْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ» سوال په ځواب کې وفرمایي «لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ» دې وخت کې به انسانان نبي صلی الله علیه وسلم ته فنا وروړي، د احادیثو په کتابو کې د شفاعت موضوع موجوده ده، چې انبیاء علیهم السلام، صدیقین، شهداء او صالحین د خپلو مرتبو مطابق شفاعت کوي، حجر اسود، صالحه اعمال، روزه، عبادت او د قران کریم تلاوت به د مسلمان شفاعت کوي، د الله تعالی د دې نعمت شکر لازم دی او کومو ځایو کې چې د شفاعت نفي شوې هلته ترې کافران او مشرکان مراد دی، د الهي دربار مقبولان ترې مراد ول سخته غلطې ده.

دوستي نصرت او (من دون الله) :
خدای تعالی په قرآن مجید کې د کافرانو او مشرکانو د (من دون الله) دوستانو دوستي نفي کړې فرمایلي يې دي :

[فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا] ۱۵۸

ژباړه : پس هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی او کړي یې دي ښه (عملونه) نو پوره به ورکړي (الله) دوی ته اجر و نه د دوی (چې وعده یې ورسره کړې شوې وه) او زیات به (هم) ورکړي دوی ته له مهربانۍ خپلې او هغه کسان چې شک (او عار) یې کړی وي او تکبر (لویي) یې کړی وي (د الله له عبادت څخه) نو عذاب به ورکړي دوی ته (الله) عذاب دردناک او نه به مومي دوی ځان ته بې له الله هېڅ دوست (نافع په افاتو کې) او نه هېڅ مددگار (دافع د عذاب).

په دې مبارک ایت کې کفارو، مشرکینو او باغیانو سره هر ډول مرسته، مدد او دوستي نفي شوې ده :

[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَخْصِمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ] ۱۵۹

ژباړه : او هغه کسان چې نیولي یې دي غیر له دغه (الله) څخه نور دوستان (وايي) نه کوو عبادت د دوی مگر لپاره د دې چې نږدې کړي دوی مونږ طرف د الله ته نږدې کول، بېشکه الله به فیصله (حکم) کوي په منځه د دوی کې په هغه څیز کې چې دوی په هغه سره اختلاف کوي، بېشکه الله نه ښيي سمه لاره د هدایت هغه چا ته چې دوی دروغجن وي ناشکړه.

په دې مبارک ایت کې (من دون الله) اولیاء ذکر شوی دی په دې معنی چې مشرکانو به د غیر الله څیزونو عبادت کاو او زعم یې درلود چې په دې توګه به الله تعالی ته قرب پیدا کوي. الله تعالی د مشرکینو دغه له خپل ځانه جوړه کړې عقیده نفي کړه، نو په من دون الله کې د انبیاوو کرامو اولیاوو عظامو او د امت د نورو پاکانو شاملول لوی زیاتی دی چې په دې مورد کې الله تعالی فرمایلي دي :

۱۵۸. النساء / ۱۷۳.

۱۵۹. الزمر / ۳.

[وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتَوَخَّذَ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سِذَّخْلَهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] ١١٠

ژباړه : او ځينې له (صحرايي) اعرابو څخه هغه دي چې ايمان لرونکي دي په الله او په ورځې آخري (چې قيامت دی) او نيسي (گنې شميرې) هغه شی چې لگوي (بې په لاره د الله کې) (اسباب) د نږدې والی په نزد د الله او (سبب د) دعاو د رسول د الله، خبردار شی چې دغه (نفقات يا صلوت سبب د) نږدې والی دی دوی ته، ژر به الله داخل کړی دوی په رحمت خپل کې بېشکه چې الله ښه مغفرت کوونکی (د متصدقاتو) ډېر مهربان دی (پر متقربانو).

د خدای تعالی په لاره کې نفقه کول او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا په اتفاق الله تعالی ته د قرب ذریعه ده، نو داسې نور مقبولین په دغه من دون الله کې شمار نه دي ځکه چې کافران او مشرکان چې باطلو معبودانو سره دوستي کوله د دغو باطلو معبودانو دوستي د قرب الهي ذریعه نه کیږي، بلکې د خدای تعالی د قهر او غضب سبب کیږي او د اهل ايمان په برخه کې الله تعالی فرمایلي دي :

[إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ] ١١١

ژباړه : بېشکه همدا خبره ده چې دوست ستاسې (خاص) الله او رسول د ده دی او هغه کسان دي چې مؤمنان دي (مؤمنان) هغه کسان دي چې قایموي (سم ادا کوي سره له ټولو حقوقو) لمونځ (یا) (صفت کوو د) هغو کسانو چې قایموي (سم ادا کوي سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوي دوی زکات او هم دوی رکوع (عاجزي) کوونکي دي (په لمونځ او زکات خپل کې) (یا) او ورکوي دوی زکوۃ (خیرات) حال د چې دوی په رکوع (د نفلي لمونځ) ولاړ وي اوس څرگنده شوه چې د مؤمنانو لپاره د دوی د ايمان لرلو له کبله الله

١٢٠. التوبه / ٩٩.

١٢١. المائدہ / ٥٥.

تعالی دوست او مددگار دی او حبیب الله صلی الله علیه وسلم یې دوست او مرستندوی دي او نور د ایمان خېښتنان یې دوستان دي او هم یې دوستی او مرستې نفع ورته رسیږي، اما کفار چې باطل معبودان په دوستی نیسي د هغوي د دوستی نفع نه ورته رسیږي او د دوی د کفر له امله د خدای تعالی یا د رسول الله صلی الله علیه وسلم یا د بل مؤمن او یا د بل خیز نفع او مرسته نه ورته رسیږي نو لافاني دوستي او تعلقات قرآن کریم کې داسې راغلي دي :

[الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ (٦٧) يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ (٦٨) الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ (٦٩)]^{١٢٢}

ژباړه: یاران (دوستان د کفر او معصیت) په دنیا کې په دغې ورځ (د قیامت کې) ځینې د دوی له ځینو نورو سره به دښمنان وي مگر (پاتې به وي دوستي) د متقیانو، ای بندگانو زما هیڅ وېره پر تاسې نشته نن ورځ او نه به تاسې غمجن کیږي، هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی په ایاتونو زموږ او وو دوی مسلمانان (په دنیا کې).

یعنې ایمان یو دولت دی چې دنیوي تعلقات له آخرت سره تړلي وي، چې د هغه ایمان له امله مؤمن ته په حشر کې د خدای تعالی نصرت رسیږي او د من دون الله یعنې مقابل د الله تعالی کې چا سره یا کوم خیز سره دوستی نه په دنیا کې نه په آخرت کې کوم حیثیت لري او له الله تعالی سره محبت قایمه ټینګه او نافع ګټوره دوستي ده چې په قیامت کې یې هم مضبوطوالي کې توپیر نه راځي.

دا یو حقیقت دی چې د اوبو هر څاڅکی او د پاسنیو او ښکتنیو مخلوقاتو هره ذره د یوه نظر پابند دي او ټول کاینات له خپل خالق او مالک سره شریک نه نیسي او په نظر کې یې بغیر د خدای تعالی له حکم کوم تغیر او تبدیل نه راځي نو د دې فاني دنیا په ژوند کې او له دې دنیا له رخصتېدلو

^{١٢٢}. الزحرف / ٢٧-٢٩.

وروسته د ايمان والا وو مرکز خپله عقیده ده چې د باذن الله په قوت عزت مومي دوستي او نصرت ورته رسېږي.

يوه غلط فهمي :

[إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ قَادُعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ] ١٦٣

ژباړه : بېشكه هغه كسان چې عبادت كوي تاسې (ای مشركانو د دوی او بولئ یې) بې له الله مملوكان دي په شان ستاسې نو وبولئ تاسې دوی نو مني دوی (دغه طلب) ستاسې كه یې تاسې صادقان (رښتیني په دغې دعوی كې چې دوی خدایان دي).

په دې مبارك ایت كې د (عباد امثالكم) په الفاظو كې ځينو خلكو نه غلط فهمي شوې ده. داسې چې : ځينې خلك وايي چې مراد ترې انبياء او اوليا دي هغوی بايد پوه شي كه د قرآن كريم ترجمه او تفسير كې سياق او سباق په نظر كې ونيول شي خرابي ترې پيدا كيږي، نو ياد ولرئ چې عباد : د عبد ، جمع ده او قرآن مجيد كې د مختلفو معانيو لپاره راغلی دی، ځينې ځايونو كې د غلام په معنی راغلی لكه دې مبارك ایت كې چې :

[...الْحَرُّ بِالْحَرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى] ١٦٤

ژباړه : اصیل به اصیل باندې (قصاصیږي) او مریه په مریي باندې (قصاصیږي) او ښځه به ښځې باندې (قصاصیږي).

كفارو او مشركينو فرښتې د خدای تعالی (نعوذ بالله منها) د خدای تعالی لورگاني گڼلې، خدای تعالی دغه باطله عقیده ردوي او فرمايي چې فرښتې د خدای تعالی بندگان دي. داسې یې فرمایلي دي :

[وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنِاثًا أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيَسْأَلُونَ] ١٦٥

١٦٣. الاعراف / ١٩٤.

١٦٤. البقره / ١٧٨.

ژباړه : او گرځوي (کفار) پرېنښتي هغه چې دوی عباد الرحمن د الله بندنگان دي ښځې (لویې د الله) ایا حاضر وو (دغه کفار په وخت د) پیدا کېدلو د دغو پرېنښتو کې چې ښځې لونه پیدا شوي دي، ژر ده چې وبه لیکل شي شاهدي د دوی او پوښتنه به هم ترې وکړای شي (په آخرت کې). همدارنگه الله تعالی ټول مخلوقات خپل بندگان ښودلي او فرمایلي یې دي :

[إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنَ عَبْدًا] ١٢١

ژباړه : نه دي ټول هغه (گردشيان) چې دي په اسمانونو کې او ځمکه کې مگر راتلونکي دي رحمان ته په دغه حال کې چې بنده وي هر یو (نه ولد). په دې او داسې نورو ډېرو مبارکو آیاتو کې د عباد یا عبد لفظ د غلام او مخلوق په معنی راغلی خو انسان یې د هوش او عقل څېښتن کړی چې له نورو مخلوقاتو توپیر لري، پرېنښتي هم مخلوق دی. د انسان په شانتي نه دي نو په مخلوقاتو کې هر اعلی له ادنی سره په محکومیت کې برابر دي یوازې الله تعالی خالق یو او لا شریک دی. له دې امله (عباد امثالکم) کې باطل معبودان او انعام موندونکي یو گڼل سخته غلطی ده چې په لاندې ذکر شوي ایت کې غور وشي (عباد امثالکم) کې هغه پټ مفهوم پوره وضاحت لري، دې مبارک ایت کې داسې وضاحت دی :

[اللَّهُمَّ ارْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَّهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَّهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَّهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِي فَلَا تُنْظَرُونَ (١٩٥) إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ (١٩٦) وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتِطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ (١٩٧) وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ (١٩٨)] ١٢٢

١٢٥. الزخرف / ١٩.

١٢٢. مريم / ٩٣.

١٢٧. الاعراف / ١٩٥-١٩٨.

ژباړه : آیا شته دوی ته (داسې) پنبې چې تلل کوي دوی په هغو سره؟ آیا شته دوی ته (داسې) لاسونه چې نیول کوي دوی په هغو سره؟ آیا شته دوی ته (داسې) سترگې چې لیدل کوي دوی په هغو سره؟ آیا شته (داسې) غوږونه چې اورېدل کوي دوی په هغو سره بلکې دا شان دوی سره نشته نو له تاسې څخه هم بد تر شول نو تاسې څنگه د دوی عبادت کوئ)) ووايه (ای محمده دوی ته) چې راوبولئ تاسې شریکان خپل (د امداد لپاره) بیا ((په خپلو تدبیرونو سره)) ضرر ورسوئ ما ته بس مهلت مه را کوئ تاسې ما ته (هېڅ قدر) بېشکه ولې (ناصر او ساتونکی) مې الله دی هغه چې ټوټه ټوټه یې نازل کړې دی کتاب او هم دغه (الله حمایت) ساتنه کوي د صالحانو (او کارونه یې جوړ وي) او (بېشکه) هغه (معبودان) چې یې بولئ تاسې یې له الله طاقت نه لری دوی د نصرت (مرستې کولو) ستاسې او نه د ځانونو خپلو سره مرسته (مدد) کولای شي (نوزه یې څه پروا لرم او که را وبولئ تاسې دوی به جانب د هدایت (د سمې صافې لارې) نو هېڅ نه اوري دوی او وینې به ته (ای محمده) دوی چې گوري به دوی تا ته حال دا چې دوی به هېڅ نه ویني.

له دې مبارک ایت څرگنده شوه چې له (عباد امثالکم) بتان مراد دی چې له ټولو صلاحیتو محروم دي له هر ډول مدد کولو محروم دي. د قرآن مجید له دې توضیحاتو سره بیا هم د باطلو معبودانو او د خدای تعالی د انعام لرونکو بندگانو مقام یو گڼل سخته غلطی ده، نو د ایمان خاوندان د قرآن او سنتو تعلیماتو سره خپل عقاید برابر اصلاح کړي ساتي او د گمراه کوونکو نظریاتو له پیروۍ اجتناب کوي.

یوه درنه غلط فهمي او د هغې رد :

قرآن کریم کې د مشرکینو طرز عمل داسې ذکر شوی دی چې :

وَإِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ
الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ^{۱۲۸}

ژباړه : او په هغه وخت کې چې یاد کړی شي يوازې الله (بې له بتانو) نو
منقبض شي او وترهېږي زړونه د هغو کسانو چې ایمان نه راوړي په آخرت
باندې او په هغه وخت کې چې یاد کړل شي هغه (بتان) بې له دغه (الله)
ناخپه دوی خوشالېږي (مخونه یې راڼه او وچولی (تندی) یې خلاص شي له
خوښۍ)

ډېره د افسوس خبره ده چې د دې ذکر شوي مبارک ایت په رڼا کې ځينې د
انبياء او اولياوو له ذکر ځان ژغورنه کوي د دوی د عظمت یادونه او
اظهارونه کې مؤمنانو ته د شرک گڼلو هاند او کوشش کوي حال دا چې
مشرکین د لات او منات په بده مینه کوونکي او په هغو عقیده لرونکي دي
نو دلته صرف د الله تعالی د ذات ذکر مراد نه دی او که څوک د بل چا ذکر
ناجایز یا شرک وگڼي نو د هر مسلمان ایمان به مشکوک وي ځکه چې
رسول الله صلی الله علیه وسلم د معراج قاب او قوسین، او شفاعت کيږي
ذکر او بیانولو باندې د (سبحان الله) او از پورته کيږي نو حقیقت دا دی چې
د حضرت انبياء علیهم السلام ذکر او د صحابه وو، اولياوو کرامو، اهل
بیت رضي الله عنهم بیان یا د شهداوو او صالحینو یادونه د الله تعالی له
ذکر لرې نه دي، بلکې د هغو د بیانولو په برخه کې قرآن کریم کې راغلي
دي چې :

أَوْ كَلَّا تَقْصُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ
وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ^{۱۲۹}

ژباړه : او دا ټول (محتاج الیه) اخبار لولو مونږ پر تا (ای رسول الله) له
احوالو د تېرو رسولانو هغه چې کلکوو قوي مطمئن کوو مونږ په هغو سره

۱۲۸. الزمر / ۴۵.

۱۲۹. هود / ۱۲۰.

زړه ستا (په تزئید د یقین سره) او راغلی دی تا ته په دغو اخبارونو کې حق (رښتیا) او موغظه (پند) او یادونه لپاره د مؤمنانو.

الله تعالیٰ په څرگند ډول د انبیاوو کرامو بیان کړی دی چې د زړه د اطمینان باعث کیږي او د ادم علیه السلام، عیسیٰ علیه السلام، حضرت محمد علیه السلام په ذکر او یادونه زړه پاک او مضبوطیږي او په دې سره خپله د الله تعالیٰ ذکر پورته کیږي او د مؤمنانو ایمان پرې قوي کیږي.

حب الله او حب من دون الله :

قرآن کریم د حب الله او حب من دون الله په برخه کې رباني ارشاد داسې فرمایلی دی :

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ [١٧٠]

ژباړه : او ځينې له خلكو څخه هغه څوك دي چې نيسي يې له الله څخه شريكان (په عبادت كې) چې مينه كوي دوى په هغوى باندې لكه چې مينه كوي په الله او هغه كسان چې ايمان يې راوړى دى ډېر ټينگ دي له جهته د مينې له الله سره او كه ووينې هغه كسان چې ظلم يې كړى دى (په خپلو نفسونو په شرک سره) په هغه وخت كې چې وويني دوى عذاب بېشكه قوت خاص الله لره دى ټول او بېشكه چې الله سخت عذاب وركوونكى دى (نو د بتانو عبادت به يې نه كاوه).

د دې مبارک ایت په مفهوم کې ځینې خلک غلط فهمي لري. وایي غیر الله الله تعالیٰ بل چا سره محبت جواز نه لري مؤمنان دې الله تعالیٰ سره محبت کوي له ده پرته چا سره دې محبت نه کوي نو دوى د انبیاوو، صحابه وو او

اولیاوو سره محبت غیر الله محبت بولي او هغه ته شرک وایي. دا خیال زیاتي گمراه کوونکی او د قرآن او سنتو له تعلیماتو سره تعارض لري. خدای تعالی په فطري ډول د انسان په زړه کې مینه او محبت پیدا کړې د والدینو مینه یې له اولاد او د اولاد یې له والدینو سره پیدا کړې او دا مینه د انسانیت تقاضا ده، محبت او مینه د انسان په فطرت کې په ودیعت کېښودل شوې ده، قرآن کریم د محبت یادونې ته ستر اهمیت ورکړې نو مؤمنانو د محبت او مینې د تصدیق لپاره څو حدیث شریف په لاندې ډول راوړو:

او عن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الأرواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها اختلف [١٧١] ژباړه: له عائشې رضي الله عنها روایت دی چې ویلي یې دي وفرمایيل رسول الله صلى الله عليه وسلم: ارواح پټې لښکرې دي نو کومې چې له هغو پېژندگلوي لري سره یو شوي دي او کومې چې نامعلومې دي له هغوی اختلاف لري.

له دې حدیث شریف څرگندیږي چې د ارواح د عالم اجتماع او تعارف یو له بله سره په محبت او مینې سره کیږي، دا هم واضحه شوه چې د اهل ایمان او د اهل کفر په منځو کې محبت فطري دی مؤمن له کافر او کافر له مؤمن سره محبت نه لري او دا د فطرت تقاضا ده او دا چې محبت دماغی څیز نه دی، بلکې د یوه قلبي کیفیت نوم دی او کوم زړه چې د الله تعالی یاد او د رسول الله صلى الله عليه وسلم محبت ته ځای ورکړی وي هغه له کفر نه مبراء وي ځکه چې د الله تعالی او د رسول الله صلى الله عليه وسلم او د امت له پاکانو سره محبت کول او مینه لرلو سره ایمان مضبوطیږي لکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ابوذر رضي الله عنه ته وفرمایيل: د ایمان

١٧١. رواه البخاری.

کوم خاښ زیات مضبوط وي؟ ده ورته وویل: قال الله ورسوله اعلم قال: الموالاة فی الله والحب فی الله والبغض فی الله.^{۱۷۲}

یعنې: رسول الله صلی الله علیه وسلم ابوذر رضي الله عنه ته وفرمايل: د ایمان کوم خاښ زیات مضبوط وي؟ ده ورته وویل: الله او رسول پرې ډېر ښه پوهیږي، ویې فرمایل: دوستي د خدای لپاره مینه د خدای لپاره او بعض (بد اېسېدل) د خدای لپاره.

له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم سره محبت د ایمان روح بلکې عین ایمان دی، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت د الهي قرب مقام حاصلیږي لکه چې امام بخاري په دې برخه کې له رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړی چې:

[لا يؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من والده وولده والناس اجمعين]^{۱۷۳} یعنې: یو د تاسې مؤمن نه دی څو چې زه له مور او پلار او اولاد او له ټولو خلکو ورته ډېر گران نه یم.

نو د الله تعالی محبت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت کې دی یعنې د رسول الله صلی الله علیه وسلم محبت په حقیقت کې د خدای تعالی محبت دی. لکه چې د ده اطاعت د خدای اطاعت دی او د ده نافرمانی د خدای تعالی نافرمانی ده. لکه چې روایت دی:

[عن انس بن مالک رضی الله عنه ان رجلا قال: یا رسول الله صلی الله علیه وسلم متی الساعة؟ قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلک و ما اعددت لها؟ قال: ما اعددت لها الا انی أحب الله ورسوله. قال انت مع من احببت. قال انس رضی الله تعالی عنه. فمارایت المسلمین فرحوا بشیئی بعد الاسلام فرحهم بها].^{۱۷۴}

^{۱۷۲}. رواه البيهقي فی شعب الايمان.

^{۱۷۳}. رواه البخاری کتاب الايمان.

^{۱۷۴}. بخاری و مسلم.

يعني : له انس رضي الله تعالى عنه روايت دى چې يوه سړي وويل : اى رسول الله! قيامت كله دى؟ وې فرمايل : افسوس چې آيا تيارى دې ورته نيولى؟ وويل : تيارى مې نه دى ورته نيولى مگر دا چې الله او رسول يې په ما ډېر گران دي، وې فرمايل : ته به له هغه چا سره يې چې ډېر درباندي گران دى، انس رضي الله عنه وويل : چې ما پس له اسلام په بل شي مسلمان دومره خوشحال ونه ليدل لکه چې په دې فرمودې د رسول الله صلى الله عليه وسلم چې خوشحاله وو.

له دې مبارک حديث څرگندېږي چې صحابه وو کرامو له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره سرشاره مينه لرله او له هغه سړيې په قلبي محبت خوښي کوله.

يوه غلط فهمي او د هغې اذاله :

د دې حديث شريف له (ما اعددت لها) لفظ نه ځينې بې عمله خلک مرادوي او غلطه معنى ترې اخلي وايي : دې صحابي اخرت ته تيارى نه وو نيولى يوازې د خداى تعالى د رسول مينه يې لرله، معلومه شوه چې لمانځه، روزه، زکات او حج ته کومه اړتيا نشته، د دې شبه ازاله داسې ده چې :

د رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابي امکان نه لري چې بې عمله وي، دى صحابي چې ويل : ما تيارى نه دى نيولى يعنې هر څه مې چې کړي د رسول الله صلى الله عليه وسلم په محبت کې مې کړي بې د هغه له محبت کوم تيارى نه لرم. په حقيقت کې دى صحابي رضي الله عنه څرگنده کړه چې بې له مينې او محبت د رسول الله صلى الله عليه وسلم اعمال نشته او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په مينه کې اعمال سرته رسول خالص له ریا پاک اعمال دي.

له پاک اهل بيت رضي الله عنهم سره محبت :

د نبي صلى الله عليه وسلم اهل بيت سره محبت او مينه د ايمان برخه ده
قرآن کریم او احاديثو کې د اهل بيت فضایل راغلي، رسول الله صلى الله
عليه وسلم فرمايلي دي چې زما له اهل بيت سره محبت له ما سره مينه او
محبت دی :

[عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَحِبُّوا اللَّهَ لِمَا يَغْذُوكُمْ بِهِ مِنْ نِعْمِهِ، وَأَحِبُّوا لِحُبِّ اللَّهِ، وَأَحِبُّوا أَهْلَ بَيْتِي
لِحُبِّي] ١٧٥

يعني: له عبد الله بن عباس رضی الله عنهما روايت دی ويلي يې دي چې
رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په الله مين شئ لکه چې غذا
درکوي له نعمتو خپلو او په ما مين شئ په مينه د الله او زما په مينه زما په
کورنۍ مين شئ.

اولياوو رحمه الله عليهم سره محبت :
خوک چې خپل ژوند د خدای تعالی او د رسول الله اتباع ته وقف کړي او د
خدای تعالی د محبت او رضا ذریعه د رسول الله صلى الله عليه وسلم
محبت او رضاگني د دوی ستاينه الله تعالی داسې فرمايلي ده:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا] ١٧٦
ژباړه: بېشکه هغه کسان چې ايمان يې راوړي دی او کړي يې دي ښه
(عملونه) ژر به وگرځوي دوی ته رحمان دوستي محبت (په زړونو د خلکو
کې).

دا يو حقيقت دی چې مؤمنان د خدای تعالی او د رسول الله صلى الله عليه
وسلم په محبت خدای تعالی ته محبوب کيږي او دا محبوبيت کوم اتفاقي
امر نه وي، بلکې دا د خدای تعالی خاصه عطا وي نو اهل د حمکې او د
عرش او سېدونکي هم ورسره محبت کوي ټول عالم يې د محبوبيت نارې

١٧٥. رواه الترمذی-ابواب المناقب.

١٧٦. مريم / ٩٦.

وهي، د حشر په ورځ يې ټول عالم کې عزت زياتيزي لکه چې په حديث شريف کې راغلي دي :

او عن عمر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من عباد الله لاناسا ما هم بانبيا ولا شهداء يغبطهم الانبياء والشهداء يوم القيامة بمكانهم من الله تعالى، قالوا: يا رسول الله تخبرنا من هم؟ قال: هم قوم تحابوا بروح الله علي غير ارحام بينهم ولا اموال يتعاطونها فوالله ان وجوههم لنور وانهم على نور، لا يخافون اذا خاف الناس ولا يحزنون اذا حزن الناس وقرأ هذه الآية: الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون^{١٧٧}

ژباړه: له عمر رضي الله عنه روايت دی ويلي يې دي چې: رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: د الله بندگانو کې داسې خلک دي چې نه نبیان دي، نه شهیدان دي خو د قیامت په ورځ به د انبیاءو او شهیدانو مقام له خدای تعالی نه غواړي، وویل: ای د خدای رسول! مونږ خبره کړه دا څوک دي؟ ویې فرمایل: دا هغه قوم دی چې خاص د خدای لپاره ځینې داسې ښو خلکو سره مینه کوي چې د خپلوۍ یا د مال اړیکې نه ورسره لري نو په خدای قسم چې مخونه به +یې د نوروي او دوی به په نوروي کله چې خلک ویريزي دوی به نه ویريزي او نه به غمگین کيږي کله چې خلک غمگین وي او دا مبارک ایت یې ولوست ((خبردار او سئ چې بېشکه اولیاء د خدای تعالی (چې دي) نه به وېره وي په دوی باندې او نه به دوی غمجن کيږي)).

دا څرگنده ده چې الله تعالی سره محبت او د الله تعالی لپاره محبت او له بت سره محبت او د بت لپاره محبت توپیر لري، د الله تعالی محبت حق دی او د هر شي په محبت غالب دی لکن له دې سره سره محبت یو داسې څیز

^{١٧٧}. رواه ابوداؤد.

دی چې د قرآن په تعلیم او د سنتو په وضاحت سره راځي علما مؤمنانو ته په دنیا او آخرت کې د محبت له فوایدو بې خبره نه دي، د مؤمن محبت او نفرت د ذاتي اغراضو او مقاصدو لپاره نه وي، بلکې د خدای تعالی رضا یې په نظر کې وي که مؤمن مال لگوي د الله په لاره کې یې مصرفوي او که دنیا کې هر څه کوي مقصد یې د خدایتعالی د خوشحالولو حصول وي که حج ته ځي یا جهاد کوي فی سبیل الله سر نذرانه کوي. د الله تعالی په مینه او محبت کې د ده جل جلاله د رضا لپاره له سره تېروي. دا محبت دی او د الله تعالی یاد او د رسول الله صلی الله علیه وسلم اتباع عبادت دی محبت نه دی چې د الله تعالی په نزد اجر او ثواب لري، مبرور حج ثواب لري، په توره وژل شویو ته ثواب ورکول کیږي او چې په مینه محبت د خدای تعالی د رضا د حصول لپاره صالح اعمال کوي د عرش په سوري کې به د محبت والاو صالحینو سره د قیامت په میدان کې سرلوري او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د محبت له امله به یې د حشر په ورځ دغه نصیب وي. آخرت او من دون الله :

د کفارو او مشرکینو په لاسو جوړ شوي معبودان په قرآن کریم کې من دون الله گڼل شوي دي چې د قیامت په ورځ به دوزخ ته واستول شي لکه چې رباني ارشاد دی :

[إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ] ١٧٨

ژباړه : بېشکه تاسې او هغه (بتان، شیطانان) چې عبادت یې کوئ تاسې بې له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یئ، تاسې (له معبودانو خپلو سره) دې دوزخ ته ننوتونکي یئ.

الله تعالی د قیامت وپروونکې وضع بیان کړې ده چې د قیامت په ورځ به مشرکان او گمراهان او د هغوی من دون الله معبودان به ټول جهنم ته ځي :

[هَذَا يَوْمَ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ (٢١) احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا
وَأَزُوا جَهَنَّمَ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ (٢٢) مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ
الْجَحِيمِ (٢٣)]^{١٧٩}

ژباړه: دا هم هغه ورځ د فيصلې (او قضاء) ده هغه (ورځ) چې وي تاسې چې
په دې باندې مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پرې نه کاوه چې رابه
شي) (وبه فرمايي الله پرښتو ته چې) راتول کړئ تاسې هغه کسان چې ظلم
يې کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافرانې) ښځې
(يا شيطانان ملگري) د دوی او هغه چې وو دوی چې عبادت به يې کاوه (د
بتانو) بې له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لارې د دوزخ ته (او دوزخ ته
به يې ورسوي).

اَوْبَرَزْتُ الْجَحِيمَ لِلْغَاوِينَ (٩١) وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ (٩٢) مِنْ دُونِ
اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ (٩٣) فَكَبَّكُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ (٩٤)
وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ (٩٥) قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ (٩٦) تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا
لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٩٧) إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ (٩٨)]^{١٨٠}

ژباړه: او ښکاره به کړی شي جحيم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفگان
د دوی) او وبه ويل شي دوی ته (د پرښتو په ژبه) چې چېرته دي هغه
معبودان ستاسې بې له الله چې وي عبادت به کاوه تاسې د هغوی بې له الله
نه، آیا مدد کوي له تاسې سره (په دفع د عذاب د الله کې) يا څه مدد کوي
دوی له خپله ځانه سره (بلکې نه يې شي کولی) نو وبه غورځول شي (دا
بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کې دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابليس
(شيطان) ټول (عابدان او معبودان) وبه وايي دوی حال دا چې دوی به په
دوزخ کې سره جگړې کوي چې قسم دی په الله چې بېشکه شان دا دی چې

^{١٧٩}. الصفافات / ٢١-٢٣.

^{١٨٠}. الشعراء / ٩١-٩٨.

وو مونږ خامخا په گمراهۍ ښکاره کې کله چې برابرولئ مونږ تاسې (په عبادت کې) له رب (پالونکي) د عالميانو سره.

له دې مبارکو اياتو معلومېږي چې له من دون الله د کفارو او مشرکينو معبودان مراد دی چې له عابدانو سره به يې جهنم ته اچول کېږي او مقرينو چې د من دون الله متابعت نه دی کړی جنت ته بيول کېږي. د بلقيس تخت او شرک :

الله تعالی پيغمبرانو ته معجزې ورکړي دي سليمان عليه السلام ته يې پيريان تابع کړي و، باد، د هوا مرغان يې مطيع و نو د ملکه سبا بلقيس د تخت راوړلو حکم يې وکړ. دا قصه قرآن شريف کې داسې راغلې ده :

[قَالَ عَفَرْتُ مِنْ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْكَ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ (۳۹) قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌ كَرِيمٌ (۴۰)]^{۱۸۱}

ژباړه : وويل يو زورور سخت قوي له (قومه د) پيريانو چې زه به راوړم تا ته دا (تخت) پخوا د هغه چې پاڅېږي ته (ای نبي الله) له دغه ځايه خپله، او بېشکه زه پر دغه (راوړلو) د دې (تخت) خامخا قوي (زورور معتبر) امانتگر یم (چې نه کوم خیانت په جواهر و د ده کې) وويل : هغه (سړی) چې د ده څخه يو علم و له کتابه (منزله يعنې اسم الاعظم) زه به راوړم تا ته دا (تخت) پخوا له هغه چې بيا راگرځي تا ته سترگه ستا (چې نيولې دې وي کوم شي ته) نو کله چې وليد (سليمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وويل دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب زما دی دپاره د دې چې وازموي ما چې آيا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله) يا ناشکري (کفران) کوم؟ او هر څوک چې شکر کوي پس بېشکه همدا خبره ده چې شکر کوي خپل ځان ته

(ځکه چې پرې د نعمتونو دوام او تزئید کيږي) او هر چا چې ناشکري وکړه (کفران کوي) غني بې پروا دی (له شکر او له هغه څیزه) کرم والا څښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام.

سليمان عليه السلام له يوې خوا باچا او له بلې خوا پيغمبر و، د علم او اختيار لوړ مقام يې درلود، سره له دې يې د امر په صيغه چې تکبر ترې څرگند شي چاته ونه ويل چې ورشه د بلقيسې تخت راوړه، بلکې ويې ويل: چې څوک به يې راوړي او جنيا ت يې داسې تابع او په فرمان وو چې په سيالۍ يې د هغه راوړلو ته ځان کاندید او هغه يې د سترگو له رپ سره راوړ. د دې زور او قوت نسبت يې هم ځانته نه دی کړی، بلکې ويلي يې دي چې (هذا من فضل ربي) دا د خدای تعالیٰ فضل دی.

د غوروړ دا خبره ده چې د عفریت په توگه د بلقيس د تخت راوړل په طرفه العین کې يې يو فوق العاده عمل دی د سليمان عليه السلام د معجزې په توگه خدای تعالیٰ ډېر ښه اجرا کولای شو نو د عفریت په توگه يې دغه عمل بايد شرک ونه گڼل شي، بلکې دا د جنيا تو تابعداري او د هغو په توگه د داسې کارو اجرا کول سليمان عليه السلام نه د ځان او نه د جنيا تو توان بللی، بلکې هغه يې د خدای تعالیٰ فضل گڼلی دی او د خدای تعالیٰ د فضل او کرم نه منل لويه ناشکري ده. پيغمبر چې د عقایدو په صفایۍ او د توحید او اصلاحاتو هاند کوي هيڅکله داسې کار نه ترې صادريږي چې هغه کې د شرک شائبه وي. له دې امله دا ډول اعمالو ته بايد څوک شرک ونه وايي، دا د انبياوو او اولياوو د لوړ علم او زياد اختيار له مخې چې د خدای تعالیٰ فضل دی سرته رسيږي. د الله تعالیٰ په فضل شکر په کار دی، نه ناشکري.

د محمد مصطفیٰ صلی الله عليه وسلم او د اولياوو فضيلت: هغه فضيلت او شرف چې حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله عليه وسلم يې پر نورو کائناتو لري، دومره زيات دی چې اندازه يې چاته معلومه نه ده.

همدارنگه د ده صلى الله عليه وسلم امت په نورو امتو دومره غوره والى لري چې معلومات يې چا ته نشته نو له دې كبله امام رباني حضرت مجدد الف ثاني شيخ احمد فاروقي سرهندي رحمة الله عليه ويلي دي :

«هر نبي په ولايت قدم ايښى دى خو ډېر اعلى ولايت هغه دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم قدم ورباندې ايښى دى.»^{۱۸۲}

سليمان عليه السلام كه بېگه او سبا كې د يوې مياشتې واټن واهه رسول الله صلى الله عليه وسلم د عرش او فرش فاصله يوه شپه كې وهله. په امتيانو كې يې كه د جناب آصف بن برخيا كارنامې وڅېړو په خپله ثابتېږي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په كائناتو او امت يې په نورو امتو څومره زيات فضائل لري، په يوه حديث شريف كې راغلي دي :

[عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بَخْيَارَكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خِيَارُكُمْ الَّذِينَ إِذَا رُؤُوا، ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ]

يعنې : له اسماء لور د يزید روايت دی چې دې له رسول الله صلى الله عليه وسلم واوريدل چې ويل يې : ايا تاسې خبر نه كړم چې تاسې كې څوك غوره دى، وويل اوريدونكو صحابه و كرامو هو مونږ خبر كړه اى رسول الله! وفرمايل : غوره د تاسې هغه څوك دى چې وينې يې د خداى تعالى ذكر كوي.

يوه شېبه او د هغې اذاله :

ځينې خلك خيال كوي چې د بلقيس تخت سړي راوړى دليل يې د قرآن كريم دا مبارك نيولى دى چې (انا اتيك به قبل ان تقوم من مقامك) او عفريت له جنيا تو ځنې و خو د خداى تعالى چې فرمايلي دي (هذا من فضل ربى) څرگندوي چې سليمان عليه السلام ته خداى تعالى دغه توان وربښلى

^{۱۸۲}. مکتوبات امام رباني.

و ځکه یې په دغو (هذا من فضل ربی) الفاظو د هغه شکر وکړ، او د دې قصې اهمیت په دې کې دی چې د نبوت او ولایت مقام وپېژندل شي نو بې شبه د (هذا من فضل ربی) فرموده کې د شکر مقام دی ځکه سلیمان علیه السلام د دغه مقام له امله د خدای تعالی شکر ادا کړ.

و من دون الله یو وروستنی وضاحت :

و من دون الله نتیجه دا ده چې د عبادت او بندګۍ په ځای کې یې ذکر په دې معنی دی چې سوا له الله تعالی نور هیڅ نوري او ځاكي څیزونه د عبادت وړ نه دي. همدې خالق او برحق معبود دی حق لري چې عبادت یې وشي ... مرسته، نصرت، شفاعت د انبیاءو، اولیاءو، صدیقینو او شهداوو کړه او وړه (معجزې او کرامات) په من دون الله کې نه راځي ځکه چې په اذن د الله تعالی ثابت شوی دی نو انکار ورنه د الله تعالی له رحمت د ناامیدۍ علامه ده له دې امله د لغوي معانیو مصداق جلا او د اصطلاحي مفاهیمو د اطلاق بیان جلا صحیح راځي لکه قرآن کریم کې د مصر عزیز (انه ربی احسن مثوی) او والدین (کما ربینی صغیرا) د (رب) په نامه یاد شوی دی نو د (رب) د نوري لفظي اشتراک له امله چې خالق او هم مخلوق ته استعمال شوی او په دواړو یې اطلاق برابري نه لري څرګنده او واضحه خبره ده چې د مصر عزیز او والدینو ته (رب) د لغوی معنی له مخې راغلی دی او د حقیقي رب اطلاق په هغه ذات کېږي چې د ټولو کائناتو د پالنې والا دی، وګورئ څرنگه وپوند او بینا، عالم او جاهل، نیک او بد برابر نه دي همدارنګه (انعمت علیهم) او (معضوب علیهم) سره برابر نه دي او د برابر ګڼلو خیال یې سم او ټیګ نه دی.

په قرآن او حدیثو کې د وسیلې تصور :

قرآن مجید کې مؤمنانو ته حکم شوی دی چې خدای تعالی ته وسیله ولټوي!

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ] ١٨٣

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی (یعنې ای مؤمنانو) ووبرېئ تاسې له الله او طلب کړئ ده ته وسیله (په طاعت سره) او جهاد وکړئ په لاره د ده کې (د کلمه الله د اعلاء په غرض) لپاره د دې چې په مراد ورسیرئ (خلاص شی له عذابونو).

له پورتنی مبارک ایت څرگندېږي چې وسیله کوم غیر اسلامي تصور نه دی، بلکې د قرآن تعلیماتو یو تعلیم دی لکن ځینې اخباري مضامین د عوامو اذهانو کې تشویش پیدا کوي له دې امله ضروري ده چې د قرآن او سنتو په لارښوونه د شریعت او طریقت وروڼو شبهات زایلې شي. د اهل لغت په نزد د وسیلې معنی واسطه او ذریعه ده او د شریعت په اصطلاح کې هر هغه عمل یا هر هغه ذات دی چې د هغه په توگه انسان ته الهي قرب ورکول کېږي.

مؤمنان خدای تعالی ته عمل بالذات وسیله کوي د صالحه اعمالو په وسیله کولو کې اختلاف نشته لکن ځینې خلک د انبیاءو او د الله تعالی له نورو پاکو بندگانو وسیله کولو نه انکار کوي چې د دوی دا طرحه درسته نه ده، مسلمانان نه یوازې دنیا کې بلکې په اخرت کې هم خدای تعالی ته د خپلو نیکو اعمالو او د نورو غوره بندگانو (انبیاءو، صدیقینو، شهداوو او صالحینو) د نیکو اعمالو وسیله کولو باندې قایل دي. حقیقت دا دی چې انسان د خپلو نیکو اعمالو له وسیله کېدلو او د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له وسیله کېدلو او نورو ذکر شویو وسیله کېدلو نه د خدای تعالی د رحمت سترې هیلې لري.

د وسیلې ډولونه :

د قرآن او سنتو د تعليماتو په رڼا کې وسيله درې ډوله ده :

۱_ د نيكو اعمالو وسيله كولو دعاء.

۲_ د انعام موندونكو بندگانو (انبياوو، صديقينو، شهداوو او صالحينو) وسيله گرځولو دعاء.

۳_ د انعام موندونكو بندگانو د دعا غوښتنه.

دا درې ډوله وسيلې مؤمنانو کې رائجې دي ځكه چې د قرآن او سنتو په رڼا کې دا درې ډوله وسيلې هره يوه جائزه بلکې احسنه ده او د هغو د دلايلو په کتنه د عقيدې سمولو له امله عمل هم نافع کېږي.

د صالح اعمالو اهميت :

نيک اعمال الله تعالى ته د قرب، بخښنې او نجات سبب کېږي لکه چې په قرآن کریم کې راغلي دي :

اَوَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ^{۱۸۴}

ژباړه : او هغه کسان چې ايمان يې راوړی دی او کړي يې ښه (عملونه) خامخا وبه ريښوو هرو مرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزا به ورکړو مونږ هرو مرو (خامخا) دوی ته ښه جزا د هغه (عمل) چې وو دوی چې کاوه به يې (په اسلام کې).

بل ځای د خدای تعالی ارشاد دی :

اَمَنْ عَمَلٍ صَالِحًا مَنْ ذَكَرَ اَوْ اُنْشَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{۱۸۵}

ژباړه : هر چا چې وکړ نیک (عمل) له نارینه څخه يا له ښځې څخه حال دا چې مؤمن وي نو خامخا ژوندون به ورکړو هرو مرو (خامخا) هغه ته ژوندون

^{۱۸۴}. العنکبوت / ۷.

^{۱۸۵}. النحل / ۹۷.

ښه (پاکیزه) او خامخا جزا به ورکړو هرو مرو (خامخا) دوی ته اجر د دوی په ډېر ښه د هغو (نیکو) سره چې وو دوی (په دنیا کې) چې کولې به یې. دا مبارک ایتونه رانښيي چې نیک اعمال ستر ثوابونه لري او اعلان کوي چې مؤمن خپل ژوند په تقوی، طهارت او نیکۍ تېروي نه یوازې دنیا یې پاکېږي، بلکې ښه ژوند یې په برخه کېږي، د صالحه اعمالو د اهمیت په برخه کې حدیثو کې داسې راغلي دي، چې :

[عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن الله قال (من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب، وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضت عليه، وما يزال عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أحبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجله التي يمشي بها، وإن سألني لأعطينه، ولئن استعاذني لأعيذنه)^{١٨٦}

یعنې : له ابي هريره رضي الله عنه روايت دی. ویلي یې دي. فرمایلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم چې الله تعالی فرمایلي دي : چې څوک زما په دوست تعدا کوي هغه ته مې په حرب اجازه کړې، او په هغه څیز چې زما پنده ما ته نږدې کېږي هغه دوست گڼل د هغو څیزو دی چې پرې فرض کړي مې دي، او زما بنده تل ما ته د نفلو په ادا کولو ځان رانږدې کوي خو چې ما ته گران شي کله چې پر ما گران شي زه د هغه سمع یم چې دی پرې اوري او هغه بصر یم چې دی پرې ويني او هغه لاس یې یم چې دی پرې نیول کوي او هغه پښه یې چې په هغې تلل کوي او چې غوښتنه رانه کوي ورکوم یې او که پناه رانه غواړي پناه ورکوم.

دا مبارک ایتونه او حدیث شریف څرگندوي چې په نیکو اعمالو انسان ظاهراً او باطناً د خدای تعالی د انعامونو او مهربانیو کولو په اندازه

مستجاب الدعوات کيږي. په دنيوي ژوند کې پس له ايمان نه په نیکو اعمالو بنده ته ستر امتياز ورکول کيږي. د ځمکې د خلافت مقتضى ده چې مؤمن په هر حال له خالق، مالک، رحمن او رحيم مولا ځنې غافل ونه اوسي، د دنيا په مشکلاتو کې زياته عاجزي او تواضع څرگنده کړي نیکو کې سبقت وکړي، صالحه اعمالو په کولو کې داسې هاند وکړي چې د خالق او مالک رضا او خوشالي په مقام بريالی شي.

صالحه اعمال او وسيله :

الله تعالى فرمايلي، چې :

[وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ] ١٨٧

ژباړه : او قبلوي (الله دعا) د هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی او کړي يې ښه (عملونه) او زيات کوي (دوی ته) له مهربانۍ خپلې او کافران چې دي شته دوی ته عذاب ډېر سخت (د دوزخ).

دا مبارک ايت رانيسي چې په نیکو اعمالو د انسان ظاهر او باطن منور کيږي او دعاگانو د قبلولو زيری ورکول کيږي او واضحه کړې يې ده چې د دعا له امله د خدای تعالی رحمت نه و، بلکې د خدای تعالی د رحمت مطابق د کرم باران يې له طلب ورعطا کيږي.

بخاري او مسلم له نبي کریم صلی الله عليه وسلم يو اوږد حديث روايت کړی. په هغه کې يوه قصه راغلې ده چې پخوا زمانه کې درې تنه مسافر د لارې په يوه غار کې ننوتل. د غار په خولې يې يو غټ کمر راوړغښت او د غار خوله يې بنده کړه. دوی وويل چې : راځئ چې خپل نیک اعمال خدای تعالی ته وسيله کړو او د هغو له امله خدای تعالی ته دعا وکړو چې د غار خوله مونږ ته خلاصه کړي. دا خبره يې ومنله، نو يوه وويل : د قحطۍ په

کال به چې ما لومړی خپل پلار موږ نه کړي اولاد او عيال ته مې غذا نه ورکوله. يوه شپه مې چې شوي ورته راوړې دی ویده و نو سر ته يې ودرېدم او تر هغه مې خپل عيال او اولاد ته غذا ورنه کړه خو چې دی راوین شو شيدې مې ورکړې چې هغه وچیکلې پس له هغه مې خپل عيال او اولاد ته خوراک ورکړ نو څرنگه چې دا کار ستا د امر د تعمیل لپاره کړی و زما د دغه نیک عمل په خاطر د غار ورته پرانیزه نو د غار له خولې هغه کمر وښوده یو څه رڼا پیدا شوه، دویم او دریم سړي هم خپل نیک اعمال وسیله کړل او د غار خوله خلاصه شوه درې واړه ترې ووتل او لاړل.

[اللهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا ما نحن فيه ، فانفرجت الصخرة فخرجوا يمشون]^{۱۸۸}

یعنې: ای خدایه که دا مې ستا په مخ کړی وي نو مونږ دغه ځای چې په کې یو پرانیزې نو تېږه وښویده نو ترې راووتل لاړل.

دی درې واړو خپل نیک عملونه وسیله کړل او د هغو له برکته د غار خوله ورته خدای تعالی خلاصه کړه نو د نیک عمل د وسیله کیدلو په برخه ابو هریره رضي الله عنه له نبي کریم صلی الله علیه وسلم روایت کړی چې: یوه ځنگل کې یوه سړي واورېدل چې وریځې ته وویل شول د فلاني باغ اوبه کړئ. وریځ د هغه باغ ته ورغله د هغه سړي په باغچه یې باران وکړ او هغه یې اوبه کړه، دغه سړي د باغ له مالک څخه پوښتنه وکړه چې: یا عبدالله ما اسمک؟ قال: فلان للاسم الذی سمع فی السحابة فقال له یا عبدالله لم تسألني عن اسمی فقال انی سمعت صوتاً فی السحاب الذی هذا ماء یقول: اسقى حديقة فلان لاسمک فما تصنع فیها فقال: اما انی قلت هذا فانی

^{۱۸۸}. متفق علیه.

انظر الى ما يخرج منها فاتصدق و بثلثة و اكل انا و عيالى ثلثا اوارد فيها
ثلثة. ١٨٩

يعني: اي عبدالله نوم دې څه دی؟ وويل: فلان، له هغه نوم سره سم و چې
وريځې کې يې اوريدلى و نو وويل: ما دا وويل: او کتل مې چې څه ترې
حاصل شي دريمه برخه ورنه خيرات کړه ما او عيال مې ترې دريمه خوړله
او دريمه برخه مې پرې رد (مصر) کړه.

دا مبارک اياتونه او حديثونه د نیکو اعمالو و سيله کول او دعا کول
واضح دي، بې له شکه انسان ته خداى تعالى د ځمکې د خلافت د لوړ
منصب د ورکړې مقتضى دا ده چې د خير او شر تمیز وکړي په تقوى او
نيکو اعمالو د خپل خداى رضا و غواړي نو د مشکلاتو په وخت کې خپل
نيک اعمال و سيله کړي خداى تعالى به يې دعا قبوله کړي او مشکل به يې
حل کړي. که کامل ايمان او خالص عمل نه وي خداى تعالى يې دعا ردوي،
او څوک چې د ايمان ساتنه او په عمل مداومت کوي د هغو دعا ته د
قبوليت شرف بخښي که نه خداى تعالى د خلافت وعده نه ورکول.

د نبي صلى الله عليه وسلم و سيله :

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم لويه و سيله ده، ترمذي د ابو هريره رضي
الله عنه په روايت ذکر کړى دى چې نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :
[سلوا الله الوسيلة قالوا : يا رسول الله وما الوسيلة؟ قال: أعلى درجة في
الجنة لا ينالها إلا رجل واحد وأرجو أن أكون أنا هو] ١٩٠

يعني: له خداى تعالى و سيله و غواړئ. وويل: اي رسول الله و سيله څه ده؟
ويي فرمايل: په جنت کې لوړه درجه ده غير له يو تن بل چا ته نه رسيږي او
زه هيله لرم چې هغه به زه يم.

١٨٩. رواه مسلم.

١٩٠. رواه الترمذی.

په احاديثو کې راغلي دي چې څوک ما ته د قيامت په ورځ محمود مقام وغواړي! ما نه به هغه ته زما د شفاعت کولو وسيله شي:

او عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قال حين يسمع النداء: اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمداً الوسيلة والفضيلة وابعثه اللهم مقاماً محموداً الذي وعدته حلت له شفاعتي يوم القيامة^{١٩١}

يعني له جابر رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي څوک چې اذان واورې او ووايي: ای ربه دا پوره دعوت دی، لمونځ ودریدلی دی محمد ته وسيله و فضيلت ورکړه او محمود مقام ورکړه هغه چې د هغه وعده دې ورکړې ده، په قيامت کې يې زما شفاعت په برخه کړه.

دې شريفو احاديثو نه څرگنديږي چې وسيله گرځول، د رسول الله صلى الله عليه وسلم له تعليماتو څنې ثابت دي يعني څوک يې چې شرک گڼي د هغو مفکورې ردوي، په دې حديث شريف کې رسول الله صلى الله عليه وسلم دوهوسيلې ذکر کړې دي يوه وسيله جنت او بله د حشر ميدان په جنت کې د مختلفو درجو مقامونه دي د هر چا لپاره د مقام حاصلولو وسيله د هغه خپل عمل وي او د حشر په ميدان کې د جنت لوړ مقام د محمود مقام په نوم ياديږي چې خپله رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغه هيله من دی د هغه د حصول دعا کول چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ورکول شي وسيله د شفاعت کيږي لپاره د دعا کوونکي چې خدای پاک هغه مقام رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ورکړي. ربيعه بن کعب ارزو کړې چې (مرافقتک في الجنة).

د يوې مغالطې رد :

١٩١. رواه البخاری.

له دې شريفو حديثونو نه ځينې كسان داسې پوښتنه كوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د محمود مقام وركول كه يقيني واى نو د خلقو دعا به يې ولې غوښتله او ولې به يې ويل چې : (ارجو ان اكون انا هو) د دې شبه خواب كې ويل شوي دي چې د محمود مقام وركول رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يقيني دى نو د دې لپاره چې مؤمنانو ته يې شفاعت يقيني څرگند شي د هغوى دعا يې ورته وسيله وگرځوله او دا فرموده يې (اكون انا هو) د تواضع او د نفس د انكسار لپاره كړې ده، او دا چې د امت له دعا څنگه خبريږي په خپله يې فرمايلي دي :

[من صلي علي صادق من نفسه عشر صلوات ارفعه عشر درجات و كتب له بها عشر حسنات] ١٩٢

يعنې : څوك چې پر ما په صداقت لس وارې درود ووايي لس درجې به يې پورته كړم او په هغه به لس نيكۍ ورته وليكل شي.

په رسول الله صلى الله عليه وسلم د درودو ويلو تعليم خداى پاك قرآن مجيد كې داسې فرمايلي دى :

[إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا] ١٩٣

ژباړه : بېشكه الله او پرېښتې د الله درود وايي (رحمت ليرېل غواړي) پر نبي باندې اى هغو كسانو چې ايمان يې راوړى دى (يعنې اى مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبي) باندې او سلام پرې ووايئ په سلام ويلو سره.

په رسول الله صلى الله عليه وسلم د خداى پاك او د زرگونو فرېښتو ويل جاري دي د مؤمنانو د دې فايده خپله درود ويونكي ته ده لكه چې حضرت كعب رضي الله عنه د ساې روايت بيان كړى دى :

١٩٢. جلاء الفهام - له ايم قيم.

١٩٣. احزاب / ٥٦.

[ما من يوم يطلع إلا نزل سبعون ألفا من الملائكة حتى يحفوا بقبر النبي صلى الله عليه وسلم يضربون بأجنحتهم ويصلون على رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى إذا أمسوا عرجوا وهبط مثلهم فصنعوا مثل ذلك حتى إذا انشقت عنه الأرض خرج في سبعين ألفا من الملائكة يزفونه]^{١٩٤}

يعني: د رسول الله صلى الله عليه وسلم قبر ته هره ورخ او يا زره ملكي نازليري وزرونه پري بنوروي او په رسول الله صلى الله عليه وسلم درود وايي خو چې مازيگر شي دوی وڅيري او د دوی غوندې نورې رابنکته شي او همداسې کوي تر هغه چې ځمکه وچوي او اويا زره ملکوکې راووهي پورته کوي يې.

دا د خدای تعالی حکم دی د انسان یا د فرښتو د دعا په کې کوم دخل نشته او رسول الله صلى الله عليه وسلم چې فرمایلي: ما ته دعا وکړئ معنی يې دا ده چې ما ته د لوړ مقام غوښتلو دعا ستاسې لپاره وسيله شي چې په قیامت کې زما د شفاعت حقدار شئ، په ترمذي کې راغلي دي:

[عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ أَنَّ رَجُلًا ضَرَبَ الْبَصَرَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ يُعَافِيَنِي فَقَالَ إِنْ شِئْتَ أَخَرْتُ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ فَقَالَ ادْعُهُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوئَهُ وَيُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ وَيَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي قَدْ تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتَقْضَى اللَّهُمَّ شَفْعَهُ فِي] ^{١٩٥}

يعني: له عثمان زوی د حنیف روایت دی چې یو مورزادی پوند نبي صلی الله عليه وسلم ته راغی نو وېي ويل: خدای تعالی ته دعا وکړه چې روغ مې کړي، وېي فرمایلي: که غواړې دعا درته کوم او که غواړې صبر وکړې ستا په خیر ده، وویل: دعا وکړه، وویل: نو امر يې وکړ چې اودس وکړي نو ښه اودس يې وکړ او دا دعا يې وکړه: ای خدایه زه سوال درته کوم او ستا نبي

^{١٩٤}. مشکوة باب الکرامات.

^{١٩٥}. جامع ترمذی ابواب الدعوات.

محمد صلی الله علیه وسلم د رحمت نبي درته مخ کوم زه تا وسیله کوم خپل رب ته د خپل دغه حاجت لپاره چې ته یې پوره کړې ای خدایه زما شفیع یې کړې.

له دې مبارکو حدیثو معلومېږي چې د وسیلې په توګه خدای تعالی ته رسیدل حاصلېږي لکه چې په حدیث شریف کې راغلي دي :

[عن فضالة بن عبيد قال : بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم قاعد إذ دخل رجل فصلی فقال اللهم اغفر لي وارحمني فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم عجلت أيها المصلي إذا صليت فقعدت فاحمد الله بما هو أهله وصل علي ثم ادعه قال ثم صلى رجل آخر بعد ذلك فحمد الله وصلى على النبي صلى الله عليه وسلم فقال النبي صلى الله عليه وسلم أيها المصلي ادع تجب] ١٩٢

يعني : له فضالو زوی د عبيد روايت دی ویلي یې دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ناست و یو سړی داخل شو لمونځ یې وکړ نو وې ویل : ای خدایه ما وبخشه او په ما رحم وکړه نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ای لمونځ کوونکیه بیرته دې وکړه چې لمونځ وکړې نو کښېنه د خدای حمد ووايه داسې حمد چې د ده وړ وي او پر ما درود ووايه بیا دعا وکړه. وېویل : سړي پس له هغه لمونځ وکړ نو د خدای حمد یې ووايه او په نبي صلی الله علیه وسلم یې درود ووايه نو نبي صلی الله علیه وسلم ورته وویل : ای لمونځ کوونکیه! دعا وکړه قبلېږي.

په یوه حدیث شریف کې راغلي دي :

[و عن عبد الله بن مسعود رضى الله عنه قال كنت أصلي والنبي صلى الله عليه وسلم وأبو بكر وعمر معه فلما جلست بدأت بالثناء على الله ثم

١٩٢. رواه ترمذی، ابوداود، نسایی.

الصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم ثم دعوت لنفسي فقال النبي صلى الله عليه وسلم سل تعطه سل تعطه^{١٩٧}

يعني: او له عبد الله زوى د مسعود رضي الله عنه روايت دى ويلى يې دي ما لمونځ كاوه او نبي صلى الله عليه وسلم حضور درلود، ابوبكر او عمر رضي الله عنهما ورسره وو كله چې كښېناستم د خداى تعالى مې ثنا وويله بيا مې په رسول الله صلى الله عليه وسلم درود ووايه بيا مې ځان ته دعا وكړه نو نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: سوال كوه دركول كېږي، سوال كوه دركول كېږي.

د حضرت عمر رضي الله عنه په روايت د دعا په برخه كې حديث شريف كې راغلي دي چې د دعا د قبلېدلو شرط درود شريف دى او هغه داسې دى: [او عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: موقوف بين السماء والارض لا يصعد منه شيء حتى تصلى على نبيك]^{١٩٨}

يعني: له عمر بن الخطاب رضي الله عنه روايت دى ويلى يې دي: د ځمكې او اسمانو ترمنځ ولاړ وي هيڅ شى نه ترې نه خيژي خو چې په خپل نبي درود ووايي.

دا ټول روايتونه رابښي چې درود ويل نه يوازې د دعا د قبلېدلو وسيله ده، بلكې بې غير له هغه دعا معلقه وي او د خداى تعالى دربار ته نه رسيږي، كه فكر وشي درود وسيله ده نو هغه ذات چې درود د هغه لپاره ويل كېږي بې له شېبې لويه وسيله ده لكه چې يوه حديث شريف كې راغلي دي:

[و عن انس رضي الله عنه قال: جاء رجل الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله! اصبحت حداً فاقمه على، و حضرت الصلوة فصل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما قضى الصلوة قال: يا رسول الله! انى

^{١٩٧}. رواه الترمذي.

^{١٩٨}. رواه الترمذي.

اصبت حداً فاقم في كتاب الله، قال هل حضرت معنا الصلوة قال نعم قال
قد غفر لك^{١٩٩}

يعني: له انس رضي الله عنه روايت دى ويلى يې دي: نبي صلى الله عليه وسلم ته يو سړى راغى ويې ويل: حد راباندې لازم شوى هغه راباندې جاري كړه. دې وخت كې جمع ودريده رسول الله صلى الله عليه وسلم سره يې لمونځ وكړ كله يې چې لمونځ ادا كړ ويې ويل: اى رسول الله حد راباندې لازم شوى. د خداى تعالى په كتاب يې راباندې جاري كړه. وې فرمايل: ايا مونږ سره لمانځه كې حاضر وې؟ ويې ويل: هو! وې فرمايل: په تحقيق درته وبخښل شو.

امام مقتدي ته نجات نه ورکوي، بلکې وسيله وي نو نبي عليه الصلوة والسلام چې د امت رحمت دى د هغه په صحبت او قربت سړى د الهي عطياتو مستحق کيږي ځکه چې د پېغمبر صلى الله عليه وسلم لمونځ قبلېږي او دعاگانې رښتيني هم په کې قبلېږي او د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د امامت لمونځ عين د مقتدي لمونځ دى. نو د مقتدي لمونځ هم قبلېږي تېر گناهونه يې بخښل کېږي نو په دې حديث کې د هغه سړى د مغفرت دعا په همدې سبب قبوله شوه چې پېغمبر صلى الله عليه وسلم پسې يې لمونځ وکړ او لمونځ قبول شو. لمانځه کې يې رښتيني دعا هم قبوله شوه نو حد هم ترې رفع شو.

څرنگه چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم په معيت د خداى تعالى رضا حاصلېږي او نيك اعمال ستره وسيله وي لکه چې په دې ذکر شوي حديث کې راغلي (لا يشقى بهم جليسهم) دا الفاظ رابښيي چې د الله تعالى د رحمت د جوش له امله د ده د کريمۍ شان او چت او مالا مال وي لکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي:

^{١٩٩}. متفق عليه.

[او عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا قالو وما رياض الجنة قال : حلق الذكر] ٢٠٠

يعني : له انس رضي الله عنه روايت دى ويلى يې دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : لكه چې د جنت په باغچو تېرېږئ نو وڅري. صحابه وو كرامو رضي الله عنهم وويل : د جنت باغچې كومې دي؟ ويې فرمايل : د ذكر حلقې.

نو يوه گرې بايدېې د خداى تعالى له ذكر او ياد تېره نه شي او نه سپرى غافل شي د ذكر د محفل په برخه كې الله تعالى فرمايلي دي :
[...يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ...] ٢٠١

ژباړه : يادوى الله تعالى په ولاړې په ناستې او په څنگو خپلو.

په زړه او ژبه د خدايتعالى ذكر او يادول لازم دي چې په دې توگه لوړې مرتبې حاصلېږي، د ذكر په محفل كې د گناه گار كښېناستل او شركت كول د خداى تعالى د رحمت څنې مړېدل په برخه كېږي نيك بندگان يې د خداى تعالى په كرم سره وسيله كيږي او د دغې وسيلې په برکت يې نه يوازې دنيوي هيلې پوره كيږي، بلكې اخروي نيكمړغۍ يې هم پوره مالا مال وركول كيږي.

خواجه محمد يعقوب بگهاروي رحمه الله ويلى دي :

مولانا محمد يعقوب رحمه الله د (وابتغوا اليه الوسيله) په برخه كې ويلى دي چې : د وسيلې په برخه كې علما دوه طبقې دي يوه طبقه له وسيلې عمل مرادوي او بله طبقه ترې كامل مرشد يعنې صالح بنده مرادوي او صالح بنده بغير له صالح عمل ممكن نه وي. د صالح اعمالو كولو محرک ټول انبيا عليهم السلام محمد صلى الله عليه وسلم، صحابه كرام، تابعين، تبع

٢٠٠. رواه الترمذی.

٢٠١. ال عمران / ١٩١

تابعين د امت صلحا دي او تر قيامته دغه لړۍ جاري ده، چې د حق د لارې غوښتونکي د هغو په قدم پل اخلي.^{۲۰۲}

نيک اعمال د لوړ مقام حاصلولو وسيله گرځي د امت د صالحينو متعلقين وسيله دي نو ذکر او ذکر دواړه محترم او دواړه وسيله دي.

عبد الرحمن بن سهل بن حنيف روايت کړی چې کله دا ايت نازل شو :

[وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ]...^{۲۰۳}

ژباړه : او د هغو کسانو سره صبر وکړه چې بېگناه او سبا خپل رب غواړي، دعا کوي او ذکر کوي.

نو نبي صلی الله عليه وسلم وفرمايل :

[فوجد قوماً يذكرون الله فيهم ثائر الراس وجاف الجلد وذوالتوب الواحد

فطراهم جلس معهم وقال الحمد لله الذي جعل في امتي من امرني ان اصبر بنفسي معهم]^{۲۰۴}

يعني : نو يو قوم يې وموند چې الله تعالی يې ياداوو په دوی کې گردجن سړی وچ پوستکی د يوې جوړې خاوند و نو کله يې چې دوی وليدل دوی سره کښېناست او ويې ويل : حمد هغه خدای لره دی چې زما په امت کې يې داسې څوک پيدا کړي چې ما ته امر کوي چې په خپله له دوی سره صبر وکړم.

حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم د الله تعالی محبوب چې د ذاکرينو مجلس ته تشریف وړي، ده ته په دې کار کې کومه اړتيا نشته خو ددې لپاره چې د ده سنت او تعليم د امت لپاره درس شي چې مسلمانان ذاکرينو سره کښېني او د هغوی له فيض په دنيا او اخرت کې مستفيد شي لکه چې الله تعالی فرمايلي دي :

^{۲۰۲}. ملفوظات حضرت مولانا محمد يعقوب رحمة الله.

^{۲۰۳}. الکهف / ۲۸.

^{۲۰۴}. طبراني.

[الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ] ٢٠٥

ژباړه: ياران (دوستان د کفر او معصيت) په دنيا کې په دغې ورځ (د قيامت کې) ځينې د دوی له ځينې نورو سره به دښمنان وي مگر (پاتې به وي دوستي) د متقيانو.

يو روايت دی چې حضرت ابو ادریس خولاني رحمه الله تعالى عليه ويلي دي چې: معاذ بن جبل رضي الله عنه فرمايلي دي:

[ابشر فانی سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: قال الله تعالى وجبت محبتي للمتحابين فيّ، والمتجالسين فيّ، والمتزاورين فيّ، و المتبازلين فيّ] ٢٠٦

يعني: زيری درکوم چې له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه مې اوریدلي ويلي يې دي: الله تعالى فرمايلي دي: زما محبت زما د مينه والو او زما د ناستې والوو او زما د ليدونکو زيارت کوونکو او له ما جاړيدونکو لپاره واجب دی.

نو د دې لپاره چې د خدای تعالى له امله محبت کوونکی به د قيامت په ورځ د عرش عظيم سوري لاندې وي چې نور سوری به نه وي نتيجه دا راوځي چې د انبياوو کرامو، صدیقینو، شهداوو او صالحينو صحبت او محبت عقیده د مؤمنانو پانگه ده چې دنيا کې د سرفرازی او اخرت کې يې د نجات ذریعه گرځي.

د دعا غوښتنې وسيله:

د مخه څرگنده شوه چې نیک عمل او نیکان وسيله دي مسلمانان ترې فیض اخلي، دنيا کې يې حاجتونه حل او خطاگانې يې معافېږي د خلوت په وخت کې نه يوازې له الله تعالى د دعا مناجات کوي، بلکې په دې وخت کې خدای تعالى ته دعا کې وايي چې: د فلاني د غوره شخصيت په فطري

٢٠٥. الزخرف / ٢٧.

٢٠٦. حديث صحيح رواه موطاء امام مالک.

توگه دغه مشکل حل کړي، الله تعالى ته دعا کوي او له وسيلې نه کار اخلي نو دې برخه کې د قرآن او سنت دغه تعليمات دي چې بيان شول. د يوسف عليه السلام د قميص په برکت د يعقوب عليه السلام سترگې شفا مومي او د يوسف عليه السلام وروڼه خپل پلار نه غواړي چې خدای تعالى نه د دوی د خطاگانو معافي ورته وغواړي او سفارش او سپارښتنه او شفاعت يې وکړي.

[قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ (۹۷) قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۹۸)] ۲۰۷

ژباړه: وويل (ورونو د يوسف) اې پلاره زموږ مغفرت وغواړه له الله زموږ لپاره د گناهونو زموږ بېشکه چې موږ وو خطا کوونکي (گناهگاران ستا او د يوسف په حق کې) وويل (يعقوب ځامنو خپلو ته) ژر به مغفرت وغواړم تاسې ته له ربه خپله، بېشکه دغه (الله) هم دی دی ښه بخښونکی (د خطياتو) ډېر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

د يعقوب عليه السلام زوی موحد و او خبر و چې صرف الله تعالى بخښونکی او مهربان دی خو له يعقوب عليه السلام د دعا التماس کوي او د قبلېدلو شرف يې غواړي. يعقوب عليه السلام د توبې او استغفار تلقين نه کوي، بلکې وعده ورکوي چې ژر به د دوی د گناهونو د معافي درخواست او عرض د الله تعالى دربار ته وړاندې کړي. دا محض يوه واقعته نه ده، بلکې دا د قرآن کریم تعليمات دي، د قرآن کریم هرايت انسانانو ته لارښود دی او د هرې واقعې بيانولو کې يې غور او فکر پکار دی نو مؤمنانو ته په دې واقعته کې غور او فکر په کار دی. استغفرلکم ربی ... د فکر مقام دی:

قرآن کریم صرف د الفاظو مجموعه نه ده، بلکې یو یو حرف یې د معنی گانو خزانه ده چې د ټولو کائناتو لپاره د خدای تعالیٰ معجز نظام دی. په دې ایت کې د فکر او توجه وړ نکته دا ده چې یعقوب علیه السلام د خپلو زامنو درخواست ومانه، رد یې نه کړ او نه یې ورته وویل چې هغه د ټولو کائناتو رب دی په خپله ترې خپل حاجت وغواړئ، بلکې ورته ویې ویل: (ربي) هغه زما رب دی، په دې ټکي کې معنوي حسن دی او هغه دا چې الله تعالیٰ د ټولو رب دی خو یعقوب علیه السلام چې وایي (ربي) مراد یې دا دی چې زه په الله تعالیٰ د عطا او رحمت کولو نازلرم، ستاسې په برخه کې زما د دعا کولو او د هغې د منلو ډاډ درکوم ځکه چې هغه (ربي) زما رب دی.

د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا او وسیله:

په قرآن کې د خدای تعالیٰ ارشاد دی:

[... وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا] ٢٠٨

ژباړه: او که بېشکه دغه (منافقان) کله چې ظلم وکړي دوی پر ځانونو خپلو (په منلو د حکم ستا) راغلي وي تا ته پس مغفرت غوښتې وي دوی له الله او مغفرت غوښتې وي دوی ته رسول (د الله هم) نو خامخا په موندلی و دوی الله ښه قبلیدونکی د توبې ډېر رحم والا (د اجر او ثواب په انعام سره). دې مبارک ایت کې خاصې واقعې ته اشاره ده خو قران کریم ټولو ته یو قانون دی نو په دې ایت کې یې د معافۍ درې اصول وضع کړي دي چې څوک هغه په ځای نه کړي د معافۍ توقع یې عبث ده او هغه دا دي:

۱- جاؤک: یعنې چې د نبوت مقام ته حاضر او رجوع وکړي.

۲- فاستغفروا الله: له الله تعالیٰ مغفرت وغواړئ.

۳_ واستغفرلهم الرسول : يعني چي د رسول صلى الله عليه وسلم دعا (شفاغت) يي وشي.

دا درې غوښتنې چې پر خای شي نو د الله تعالی له خوا د منلو زيری دی او که دا درې شرطونه پوره نه شي د معافی امکانات نه موجودیږي، له همدې امله منافقان د معافی له استحقاق محروم دي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي :

[وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا] ۲۰۹

ژباړه : او کله چې وويل شي دې (منافقانو) ته راځئ! طرف د (حکم د) هغه (کتاب) ته چې نازل کړی (راليرلی) دی، الله (قرآن ته) او طرف (حکم د) رسول (د ده) ته د (جگړې د فيصلې لپاره) نو گوری به ته منافقان چې گرځي به له تا (له ډېرې دښمنۍ) په گرځېدلو سره.

دا مضمون په دې مبارک ایت کې داسې راغلی دی :

[وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (۲) سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (۲)] ۲۱۰

ژباړه : او کله چې وويل شي دوی ته راشئ (په عذر غوښتلو سره) چې بښنه وغواړي تاسې ته (محمد) رسول د الله تاو کړي دوی سرو نه خپل (مخ ترې واړوي) او وينې ته دوی چې څنگ کوي (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چې دوی لويي کوونکي (له توبې او استغفار نه) برابر ده په دوی باندې چې بښنه غواړي ته (ای محمده!) دوی ته او که بښنه نه غواړي ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بښنه نه کوي الله دوی ته بېشکه الله نه بښي سمه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته.

۲۰۹. النساء / ۲۱

۲۱۰. المنافقون / ۵-۲

دې دوه مبارکو اياتو کې راغلي دي چې منافقان د نبوت دربار ته نه حاضرېدل ځکه د مغفرت دروازه پرې بنده ده بل دا چې مؤمنانو ته رسول الله صلى الله عليه وسلم دعا د زړه تسکين وه لکه چې الله تعالى فرمايلي دي :

[وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيَدْخُلُوهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] ٢١١

ژباړه : او ځينې له (محرابي) اعرابو څخه هغه دي چې ايمان لرونکي دي په الله او په ورځې اخري (چې قيامت دی) او نيسي (گنې شمېرې) هغه شی چې لگوي (بې په لاره د الله کې) (اسباب) د نږدې والي په نزد د الله او (سبب د) دعاو د رسول الله، خبردار شی چې دغه (نفقات يا صلوة سبب د) نږدې والي دی دوی ته ژر به داخل کړي دوی الله په رحمت خپل کې بېشکه چې الله ښه مغفرت کوونکی (د متصدقاتو) ډېر مهربان دی (پر متفرقاتو).

د توبې سورت کې راغلي دي :

[خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] ٢١٢

ژباړه : واخله (ای محمده!) له مالونو د دوی صدقه (زکوٰة يا خيرات) چې ښه پاک کړي ته دوی له گناهونو (يا له محبته د مال) او بابرکته کړې ته دوی د هغه په وسيله او دعا وکړې (د نيکۍ) دوی ته، بېشکه چې دعا ستا تسکين دی دوی ته، او الله ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی په گردو (ټولو احوالو).

٢١١. التوبه / ٩٩.

٢١٢. التوبه / ٢٠٣.

لومړي مبارک ایت کې د مؤمنانو ذکر شوی دی چې نه له خدای تعالیٰ منکر دي او نه له پیغمبر صلی الله علیه وسلم ځنې بلکې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور شریفېدل د الهي قرب ذریعه گڼي.

دوهم مبارک ایت کې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د خدای تعالیٰ حکم دی چې مؤمنانو ته د مال په صدقه کولو د نفس تزکیه ورکړه، دعا ورته وکړه چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا د مؤمنانو د تسکین باعث کیږي، دا څرگندونې، لارښوونې دي د نبوت مقام د غیر الله ځای نه دی، بلکې د محبوب الله ځای دی چې واضحه لارښوونې یې کړي دي.

یو گمراه کوونکی خیال او رد یې :

ځینې خلک غلط فهمي کوي چې قرآن کریم کې نبي علیه السلام ته ویل شوي دي که منافقینو ته اویا ځلې مغفرت وغواړي معافي یې امکان نه لري او دعا ورته گټه نه رسوي. که قرآن کریم کې غور وشي څرگندیږي چې منافقینو ته دعا گټه نه رسوي خو مؤمنانو ته دعا فایده لري ځکه چې الله تعالیٰ (وما ارسلناک الا رحمة للعالمین) او (فما رحمة من الله لنت لهم) او (عزیز علیه ما عنتم) فرمایلي دي که مؤمنانو ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا بې گټې وگڼل شي بیا د پاسنیو آیاتو د مفهوم مورد نه پیدا کیږي. الله تعالیٰ فرمایلي دي :

1. ... وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ^{۲۱۳}

ژباړه : او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی و لیکن منافقان نه پوهیږي (په عزت او رزاقیت د رب العزت).

له الله تعالیٰ سره شرک نیول د خدای تعالیٰ وحدانیت او د نبوت عظمت ته توهین دی. دا دواړه جرمونه د معافولو وړ نه دي نو د مؤمن او منافق او

مشرک فرق دا دی چې منافق او مشرک ته د عقیدې نه لرلو له امله د معافولو دعا فایده نه کوي.

د احادیثو په رڼا کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا :

په یوه حدیث شریف کې راغلي دي :

[ان امرأة سوداء كانت تقيم المسجد اوشابا فققدھا او فقده رسول الله صلیا لله علیه وسلم فسأل عنها او عنه فقال مات، قال : افلا كنتم اذنتموني به فكانهم صغروا امرھا او امره فقال دلوني على قبره، فدلوه فصلی علیه ثم قال : ان هذه القبور مملوءة ظلمة على اهلھا و ان الله تعالى نورھا بصلاتی علیھم] ۲۱۴

یعنې : یوه توره ښځه یا یو ځلمی په مسجد کې مقیم و نو رسول الله صلی الله علیه وسلم نه ورک شو . پوښتنه یې وکړه ، چا ورته وویل : مړ شو وې ویل : ولې موزه خبر کړې نه وم لکه چې د هغه دا کار یې کوچنی گڼلی و نو ویې ویل : قبر یې راوښیئ ، نو قبر یې وروښود لمونځ یې ورباندې د جنازې ادا کړ . بیا یې وفرمایل : بېشکه دا قبرونه له تیارو ډک دي خدای تعالی زما په لمانځه په دوی باندې دا قبرونه روښانه کړل.

او د انس رضي الله عنه په روایت حدیث شریف کې راغلي دي :

[و عن ابي خلدہ قال قالت لابی العالیہ سمع انس من النبی صلی الله علیه وسلم قال خدمه عشر سنين و دعا له النبی صلی الله علیه وسلم و كان له بستان بحمل فی كل سنة الفاکهة مرتین و كان فیھا ریحان یجلی منه ریح المسک] ۲۱۵

یعنې : له ابي خلدہ روایت دی ویلي یې دي چې دی (خلدی) ابي العالیہ ته وویل : انس رضي الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم اورېدلي چې لس کاله یې د ده خدمت کړی او ده ته نبي صلی الله علیه وسلم دعا کړې او

۲۱۴ . متفق علیه.

۲۱۵ . رواه الترمذی.

ده يو باغ درلود چې هر کال يې دوه ځلې مېوه ترې اخستله او د ريحان (کشمالي) گلان په کې وو چې منښکو بوی به ترې تلو.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم روضه کې د صحابه کرامو طرز عمل: رسول الله صلی الله عليه وسلم د وچ کالۍ په وخت به د صحابه وو کرامو په غوښتنه دعا وکړه د رحمت باران به وواوړيد او پس له رحلت يې هم چې دوی صلی الله عليه وسلم به وسيله کېده الله تعالی به باران اوراوه لکه چې په يوه قحطۍ کې خلک حضرت عائشې رضي الله عنها ته حاضر شول او شکایت يې ورته وکړ عائشه رضي الله عنها ورته وفرمايل:

[انظروا قبر النبي صلی الله عليه وسلم فاجعلوا منه كرى الى السماء حتى لا يكون بينه وبين السماء سقف ففعلوا فمطروا مطراً حتى فتقت من الشحم فسمى عام الفتق]^{۲۱۲}

يعني: د رسول الله صلی الله عليه وسلم قبر وگورئ له هغه اسمان ته ښه کيدل وکړئ خو چې د ده او د اسمان په منځ کې بام نه وي، دا کار يې وکړ نو باران واوريد ان تر دې چې وازدې وچاودېدلې نو دا کال يې په چولي کال ونوماوه.

د غور وړ نکته:

د غور نکته دا ده چې صحابه وو کرامو له نبي صلی الله عليه وسلم اسلامي تعليمات زده کول لکه چې استسقاء تعليم يې فرمايلي دی نو عائشې رضي الله عنها چې خلک د باران د غوښتنې لپاره د رسول الله صلی الله عليه وسلم روضې ته ليرې معمولي خبره نه ده، حقيقت دا دی چې صحابه وو کرامو ته د رسول الله صلی الله عليه وسلم د مقام عظمت معلوم و او پوهيدل چې د دنيا تقوی او طهارت جمع شي چې د رب العلمين د محبوب صلی الله عليه وسلم د کرم نظر نه وي د خدای تعالی په دربار کې

^{۲۱۲} رواه الدارمی.

یې سرخروبي ناممکنه ده، له دې امله سیده عائشه صدیقه رضي الله عنها خلک د رسول الله صلى الله عليه وسلم روضې مبارکې ته په حاضرېدلو ترغیب کړل او صحابه وو کرامو پرې اعتراض نه دی کړی او خلکو چې د عائشه رضي الله عنها په فرمودې عمل وکړ په دې کال ډېرې غلې وشوې او دا د ارزانۍ او فراخی کال و نو ثابته شوه چې د عائشې رضي الله عنها په عقیده د رسول الله صلى الله عليه وسلم وسیله کول د دوی په ژوند او پس له اتصال یې له دنیا څخه د خلکو د دعا قبلیدلو ذریعه گرځي نو د فکر او نظر خاوندان دې شرک ونه گڼي دا کبری وسیله غیر ضروري گڼل بد عقیدتي څرگندول دي، د خدای تعالی او د رسول الله ذکر او یادول د اذان اقامت او لمانځه عبادتو کې راغلي دي، او دې ټولو کې د محمد صلى الله عليه وسلم نوم موجود دی د ترمیم او تنسیخ گنجایش نه لري. دنیا شاهده ده چې مسلمان د رسول الله صلى الله عليه وسلم له شهادت ویلو پرته اذان او اقامت او لمونځ نه ادا کوي په اذان او اقامت کې (اشهد ان محمداً رسول الله، او په لمانځه کې اسلام علیک ایها النبی وایي د حضرت ابراهیم علیه السلام او د محمد صلى الله عليه وسلم مقام په کې ذکر کوي، د خدای تعالی د ذکر او د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ذکر ترمونځ د جلا کولو هاند د بد باطنۍ ثبوت دی، خدای تعالی د مسلمان عقیده له بدۍ ساتي ځکه چې احادیثو کې روایات دي چې د ټولو رانقلول مشکل دي. یو روایت یې رانقلوو چې پس له وصال د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د دعا په غوښتلو دلالت کوي.

حضرت عمر رضي الله عنه په خپل عدل اخیږن دور کې چې د قحطۍ کال راغلی و حضرت بلال بن حارث مزنی رضي الله عنه سره روضې مبارکې ته حاضر شول:

عن مالک الدار قال: وکان خازن عمر علی الطعام قال اصاب الناس قحط من زمن عمر فجاء رجل الی قبر النبی صلى الله عليه وسلم فقال: یا رسول

الله! استسقى لامتك فانهم قد هلكوا، فاتى الرجل فى المنام فقیل له أنت عمر فاقرأته السلام و أخبره انكم ستسقون و قل له عليكم الكيس فاتى عمر فاخبره فبكى عمر ثم قال : لا الوالا ما اعجز عنه^{۲۱۷}

يعني : له مالک الدار روايت دى چې د عمر رضي الله عنه گدام دارو وويل : په خلکو د عمر رضي الله عنه په وخت کي قحطي راغلې وه نو يو سړى د نبي صلى الله عليه وسلم قبر ته راغى ويې ويل : اى رسول الله! امت ته دې باران وغواړه بېشکه دوى هلاک شول، نو سړى په خوب کې ورته راغى ورته ويې ويل : آيا ته عمر يې؟ نو سلام مې پرې ووايه او خبر يې کړه چې تاسې باران وغواړئ او ورته ووايئ هو بيار شئ نو عمر رضي الله عنه ته ورغى خبر يې کړ نو عمر رضي الله عنه وژړل. بيا يې وويل : نه وړم مگر هغه خيزه ته چې زه ترې عاجز یم.

داسې نور ډېر مبارک احاديث شته چې پس له وصال د نبي کریم صلى الله عليه وسلم نه يې د کولو غوښتنه شوې ده.

د یمامه په جگړه کې د اسلام له مجاهدينو د (يا محمداه) نعره کول ثابت دي نو د رسول الله صلى الله عليه وسلم وسيله ترک کول پس له وصال نه يې غټه کم فهمي ده. که د رسول الله صلى الله عليه وسلم وسيله گرځول پس له وصال نه وي نو د کلمې ويلو ته به ضرورت نه وای چې دا صريح کفر دى، حقيقت دا دى چې بې د رسول الله صلى الله عليه وسلم له تصديق څوک مؤمن کيدلای نه شي د مخه له وصال او پس له وصال بحث يې لغو او فضول دى.

د رسول الله صلى الله عليه وسلم وصال (امت ته رحمت) دى :
د رسول الله صلى الله عليه وسلم کبرى وسيله د قبل وصال او بعد وصال توپير نشته لکه چې فرمايلي يې دي :

^{۲۱۷}. مصنف ابن ابى شيبه.

[حياتی خير لکم و مماتی خير لکم] ۲۱۸

يعني: زما ژوند ستاسې لپاره خير دی او زما مرگ ستاسې لپاره خير دی.

او ابو موسی اشعری روایات کړی دي چې :

[عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا اراد الله تعالى رحمة امة قبض نبيها فجعله لها فرطا و سلفا بين يديها و اذا اراد هلكة امة عذبها و نبيها حتى فاهلكها و هو من ينظر فاقرع عينه بهلاكها حين كذبوه وعصوا امره] ۲۱۹

يعني: له نبي صلی الله علیه وسلم روایت دی. فرمایلي يې دي کله چې خدای تعالی د خپل امت د رحمت اراده و فرمایي نبي ترې مخکې و اخلي او کله چې د امت د هلاکت اراده و کړي عذاب پرې نازل کړي او نبي يې ژوندی وي نو هلاک يې کړي او دی ژوندی وي گوري او سترگې يې په هلاکت د دوی یخې شي هغه وخت چې نسبت د دروغو يې ورته کاوه او د ده د امر سرغړونه يې کوله.

خرگنده خبره ده چې له وصال وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وسیله کولو د دروازي بندول ضروري نه دي بلکې تر قیامت په دغه دروازه د مؤمنانو د منيې او محبت او عقیدې مرکز دی، د رسول الله صلی الله علیه وسلم د رحمت خیرات همیشه ورکول کيږي د ظاهري او د وصال قید له شیطاني و سوسي پرته بل څه نه دي، د ابو داود په سننو کې راغلي دي چې قیس بن سعد ویلي دي: مونږ رعیت د خپل قوم رئیس ته سجده کوو څو ته له هغه لارښه د دې وړ يې چې تا ته سجده وکړو، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمایلي: که تاسې زما په قبر راشئ بیا به هغه ته هم سجده کوئ، دا عرض مو ښه نه دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته و فرمایلي چې داسې مه کوئ.

۲۱۸

۲۱۹. رواه مسلم.

دی بحث لاندې اشرف علي تهانوي د رسول الله صلى الله عليه وسلم پوښتنه څرگنده کړې ده چې له دې پوښتنې ثابتېږي چې د مسجودیت لپاره ژوند شرط دی او ظاهره ده چې حقيقي ژوندی خدای تعالی دی نو هغه د سجدي وړ دی او بس بله دا نکته ترې څرگندېږي چې که رسول الله صلى الله عليه وسلم همېشنى ژوند درلودلای بیا به د الوهیت شبه پرې کېدلای نو د ده ظاهري وفات له دغه خاص حیات نه صرف د عدم الوهیت دلیل گرځولو لپاره دی، نور دی ستر رحمت دی. ۲۲۰

یعنې د رسول الله صلى الله عليه وسلم وصال (له دې دنیا هغې دنیا ته) د الهویت د نفی لپاره دی، مؤمنان له بې ثباتې دنیا نه اخرت ته ترجیح ورکوي او د رسول الله صلى الله عليه وسلم له خپل امت سره د تعلق انقطاع ثابته نه ده ډېر احادیث موجود دي چې: د امت اعمال هره ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم دربار ته وړاندې کېږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم د مؤمنانو په ښکیو ښکاروي او گناه گارانو ته د مغفرت دعا کوي. د امت پاکان وسیله کول:

حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ستره وسیله کولو پسې نور انعام موندونکي خلک هم وسیله کېدلای شي. دلیل یې د بخاري هغه حدیث شریف دی چې انس بن مالک رضي الله عنه نه داسې روایت شوی دی:

[عن انس بن مالک عمر بن الخطاب رضي الله عنه کان اذا قحطوا استسقى بالعباس بن عبد المطلب رضى الله عنه فقال: اللهم انا نتوسل اليك نبينا صلى الله عليه وسلم فتسقينا و انا نتوسل اليك بعم نبينا فاسقنا قال فيسقون] ۲۲۱

یعنې: له انس بن مالک رضي الله عنه روایت دی چې عمر بن الخطاب رضي الله عنه باندې به چې قحطي راغله په عباس بن عبد المطلب رضي

۲۲۰. نشر الطيب فى ذكر النبى الحبيب صلى الله عليه وسلم د اشرف علي تهانوي.

۲۲۱. رواه النبى الى ابواب الاستسقاء.

الله عنه به يې باران غوښته نو ويل به يې : اى خدايه مونږ تا ته زمونږ نبي صلى الله عليه وسلم وسيله کاوه نو باران پر مونږ واوړوه او زه د نبي تره درته وسيله کوم نو په مونږ باران وکړه. ويل يې : نو باران به وشو.

نو واضحه شوه چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم کبرى وسيله ده چې د خداى تعالى په دربار کې ښه قبليري او نور پاكان لکه حضرت عمر رضي الله عنه حضرت عباس رضي الله عنه او داسې نور چې وسيله شي د خداى تعالى په دربار کې يې وسيله کول قدر لري.

د حضرت امير معاويه رضي الله عنه عمل :

حضرت امير معاويه رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم يو جليل الشان صحابي و هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم قميص مبارک او خادر او تهېند مبارک) خو وينستان مبارک او نوکان

مبارک ساتلي و د وفات کېدلو په وخت کې يې وصيت فرمايلي و چې :

[او منها ان لما حضرت الوفاة اوصى ان يكفن في قميص كان رسول الله صلى الله عليه وسلم كساه اياه و ان يجعل مما يلي جسده و كانت عنده قلامة اظفار رسول الله صلى الله عليه وسلم فأوصي أن تُسحق و تجعل في عينيه و فمه، وقال : افعلوا ذالك، و خلّوا بيني و بين أرحم الراحمين.]^{٢٢٢}

يعني : ځينې يې له هغه دا دی چې : کله يې وفات نږدې شو وصيت يې وکړ چې په هغه قميص کفن ورکړي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وراغوستی و چې جسد يې پرې پټ کړي او له ده سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم پرې کړي نوکان وو نو وصيت يې وکړ چې هغه ميده کړي او په سترگو او په خولې يې ورته واچوئ او ويې ويل : دا پر ما وکړئ او په منځ زما او په منځ د ارحم الراحمين کې مې پرېږدئ.

^{٢٢٢} . تطهير الجنان و النسان ابن حجر مکی.

او په رساله الناهيه عن طعن امير المؤمنين معاويه رضى الله عنه کې دا روايت راغلی دی :

او کان عنده ازار رسول الله صلى الله عليه وسلم وردائه و قميصه و شىء من شعره و اظفاره فقال كفنوني فى قميصه و ادرجونى فى ردائه و ازرونى فى ازاره و احشو منخرى و مواضع السجود منى بشعره و ظفره و خلوا بينى و بين ارحم الراحمين^{۲۲۳}

يعني : چې له ده سره ازار (لونگ) د رسول الله صلى الله عليه وسلم خادر او قميص او يو څه وېنستان او نوکان مبارک وو نو وې ويل : قميص يې راته کفن کړئ او خادر کې مې تاو کړی او ازار يې راته ازار کړی او وېنستان او نوکان يې په سپوږمۍ او د سجدو په ځايو راته وموښی. ما او ارحم الراحمين مې سره پرېږدئ.

عثمان بن وهب له رسول الله صلى الله عليه وسلم روايت کړی چې د وېنستانو مبارکو د علاج ثبوت په کې راغلی دی او هغه داسې دی :
[فارسلنى اهلى الى ام سلمة بقدر من ماء و كان اذا اصاب الانسان عين او شئى بعث اليها فاخرجت من شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم و كانت تمسكه فى جمل من فضة فحطخته له فشرب منه قال فاطلعت فى الجبل قرأيت شعرات حمراء]^{۲۲۴}

يعني : کورنۍ مې ام سلمه ته يوه پيالې او بو سره وليږلم، څوک به چې له نظره شو يا به څه پرې وشول هغې ته به استول کېده نو هغې به د رسول الله صلى الله عليه وسلم وېنسته مبارک د سپينو زرو له خولۍ راوېسته او په هغو او بو کې به يې واوه او هغه به يې چيکلې، وويل : ما چې هغې طولۍ کې کتل سره وېنستان مې په کې وليدل.

۲۲۳. الناهيه عن طعن امير المؤمنين معاويه.

۲۲۴. رواه البخارى.

له پورتنې توضیحاتو څرگندېږي چې صحابه وو کرامو وسیلې ته زیات اهمیت ورکاوه که وسیله شرک وای جناب معاویه رضي الله عنه چې جلیل القدر صحابي و د رسول الله صلی الله علیه وسلم تبرکات به یې نه وسیله کول. ده عقیده لرله چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بدن مبارک د لگېدلیو جامو مبارکو او د ده صلی الله علیه وسلم د مبارکو وینساتو او مبارکو نوکانو په برکت به الله تعالی راسره د رحم او کرم معامله وفرمایي، که دا عقیده یې نه وای بیا یې دې عمل ته اقدام نه کاوه ځکه چې له صحابي د فضول عمل توهم او توقع نه کېږي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ازما صحابه د ستورو غوندې دي د هریوه پیروي چې وشي هدایت مومي. [له دې امله د صحابه وو کرامو قول او عمل له سنتو خلاف نه وي، د صحابه وو کرامو اعمال او اقوال په احادیثو کې له رسول الله صلی الله علیه وسلم ثابت دی.

څوک چې دعا کوي او څوک ورته وغواړي چې ما ته هم دعا وکړه دا عمل شرک، بدعت یا له محمدي شریعت خلاف نه دی، بلکې په خپله د نبی صلی الله علیه وسلم له خوا امت ته د نمونې په ډول داسې راوړو چې: حضرت عمر فاروق رضي الله عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته عرض وکړ چې یا رسول الله اجازه راکړه چې عمره ادا کولو لپاره مکې مکرمې ته سفر وکړم. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ای زما وروره! ما په دعا کې یاد کړه.

عن ابن عمر رضي الله عنه انه استاذن النبي صلى الله عليه وسلم في العمرة فاذن له وقال: يا اخي اشرکنا في شيءٍ من دعائك ولا تنسنا. په یوه روایات کې دا الفاظ ورباندې زیات شوي دي: فقال: کلمة، ما یسرني ان لی بها الدنيا. ۲۲۵

يعني : له عبد الله زوی د عمر رضي الله عنهما روايت دی چې : له نبي صلی الله عليه وسلم يې د عمرې اجازه وغوښتله نو اجازه يې ورته ورکړه او ويې ويل : ای وروړه په دعا کې مې يو څه شريک کړه او هېر مې نه کړې.

څرگنده ده چې د صحابي مرتبه له نبي او رسول سره برابره نه ده، عمر فاروق رضي الله تعالى عنه ته د جنتي والی د زيري په برخه کې د رسول الله صلی الله عليه وسلم د احسان مرهون دی نو رسول الله صلی الله عليه وسلم عمر رضي الله عنه ته د دعا کولو کومه اړتيا نه لرله.

خو دا چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم هر قول او عمل امت ته حسنه طریقه، هدايت او لارښوونه ده. له دې امله عمر رضي الله عنه چې د بيت الله شريف عمرې کولو ته له رسول الله صلی الله عليه وسلم اجازه وغوښته هغه نه يوازې اجازه ورته وفرمايله بلکې سره له دې چې د عمر رضي الله عنه دعا ته يې اړتيا نه درلوده ورته ويې فرمايل چې ما هم په دعا کې هېر نه کړې او دعا راته وکړې، دا د دې لپاره چې : امت ته يې تعليم او لارښوونه وي.

حضرت اويس قرني رضي الله عنه او د رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمان :

له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره د اويس قرني صاحب بی ساری مينه او محبت و. يو وخت رسول الله صلی الله عليه وسلم عمر رضي الله عنه ته وفرمايل :

اعن أسير بن جابر رضي الله عنه ان اهل الكوفة و فدوا على عمر رضي الله عنه وفيهم رجل ممن كان يسمى باويس فقال عمر : هل ههنا احد من القرنين ف جاء ذلك الرجل فقال عمر ان رسول الله صلی الله عليه وسلم قد قال : ان رجلا ياتيكم من اليمن يقال له اويس لا يدع باليمن غير ارام له قد

کان به بياض فدعا الله تعالى فاذهبه الا موضع الدينار او الدرهم فمن لقيه
منکم فليستغفرلکم^{۲۲۲}

يعني: له اسير زوی د جابر رضي الله عنهما روایت دی چې د کوفیانو یوه
ډله عمر رضي الله عنه ته راغله په دوی کې یو سړی و چې اویس نومېده نو
عمر رضي الله عنه وویل: ایا تاسې کې دلته د قرنین څوک شته؟ دا سړی
ورته راغی نو عمر رضي الله عنه وویل چې رسول الله صلی الله علیه وسلم
و فرمایل: له یمن یو سړی چې اویس ورته وایي تاسې ته له یمن نه راځي،
په یمن کې به یوه مور لري په ده سپینوالی (پس) وي خدای تعالی ته دعا
وکړي هغه به لاړ شي مگر د دینار یا درهم په اندازه ځای به پرې پاتې شي
نو له تاسې چې څوک ورسره مخ شئ نو تاسې ترې د مغفرت دعا وغواړئ.
حضرت اویس قرني رضي الله عنه د حضرت عمر رضي الله عنه په یوه
روایت کې داسې راغلي دي:

[عن عمر رضي الله عنه قال: انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم
يقول ان خير التابعين رجل يقال له اویس و له والده و كان به بياض فمروا
فليستغفرلکم^{۲۲۷}

يعني: له عمر رضي الله عنه روایت دی: ویلي یې دي په تحقیق سره ما له
رسول الله صلی الله علیه وسلم واورېدل: ویل یې: ښه د تابعینو هغه سړی
دی چې اویس ورته وایي. دی مور لري او په ده سپینوالی دی نو ورته
ووايئ چې تاسې ته به مغفرت وغواړي.

له دې روایت څرگندېږي چې له غوره اشخاصو د دعا غوښتنه د رسول الله
صلی الله علیه وسلم له تعلیماتو ځنې ثابت دي ځکه چې عمر رضي الله عنه
جليل القدر صحابي او د احادیثو په کتابو کې یې ډېر فضایل راغلي دي
حتی خپله پیغمبر علیه السلام ده ته د جنتي والی زیږی ورکړی دی او د

^{۲۲۲}. رواه مسلم.

^{۲۲۷}. رواه مسلم.

عمرې کولو په وخت يې دعا ترې غوښتې وه سره له دې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته حکم کوي چې اویس رضي الله عنه ځنې د مغفرت دعا وغواړه، دا صرف امت ته یو تعلیم دی چې مونږ د ښو خلکو دعا وغواړو. مؤمنانو ته د فرښتو دعا :

الله تعالی د فرښتو دعا مؤمنانو ته په قرآن کریم کې داسې یاده کړې ده:
 [الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٧) رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٨) وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (٩)] ٢٢٨

ژباړه : هغه پرښتې چې عرش اخلي او هم هغه (پرښتې) چې چارچاپېره له دې عرش نه دي تسبیح وایي سره د حمد د رب د دوی او ایمان یې راوړی دی په دغه (الله) او مغفرت غواړي (له الله نه) هغو کسانو ته چې ایمان یې راوړی دی (نو وایي چې) ای زموږ ربه! ته د رحمت او بخشش او علم له مخې هرڅیز ته رسېدل یې نو هغو کسانو ته مغفرت وکړه چې توبه یې اېستلې ده او ستا د لارې متابعت یې کړی دی او وساتې دوی له عذابه د دوزخ نه (او هم وایي به) ای ربه زموږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همېشه هستوګنې کې هغه چې وعده کړې ده تا له دوی سره او څوک چې ښک شوی وي له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بېشکه چې ته هم ته یې ښه غالب قوي (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او وساته دوی له بدیو ځنې، او هر

څوک چې ته له بديو څخه په دغه ورځ د قيامت کې وساتې نو په تحقيق
رحمت دې پرې وکړ او دغه له عذابو ساتل تا هم دغه ډېر لوی بری دی.

قرآن کریم کې دا مضمون بل ځای داسې راغلی دی :

[تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِنْ اللَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ]^{۲۲۹}

ژباړه : نږدې دي اسمانونه له پاسه د دوی د وچولي او پرېستې تسبیح وایي
سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړي لپاره د هغه چا چې په ځمکه کې
دي (له مؤمنانو)، واوره خبردار شه چې بېشکه هم دغه (الله) ښه مغفرت
کوونکی (د طغيانو) ډېر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

د ځمکې والاو د خطاگانو او بدو اعمالو له امله پرېستې مؤمنانو ته دعا
کوي، او دا څرگنده ده چې فرېستې یې له دې چې د خدای تعالی احکام په
ځای کوي او دهغه تسبیح وایي بل مرام نه لري نو یقیناً خدای تعالی ورته
امر کوي چې گناهگارانو مؤمنانو ته دعا وکړي چې د الله تعالی له رحمت
محروم پاتې نه شي.

روژتې او د دریاب ماهیان :

حضرت ابو هريره رضي الله عنه روایت کړی دی چې رسول الله صلى الله
عليه وسلم فرمایلي دي :

[اعطيت امتی خمس خصال فی رمضان لم تعطهن امة قبلهم خلوف فی
الصائم اطيب عند الله من ریح المسک و تستغفر لهم الحيتان حتی
يقطروا و یزین الله عزوجل کل یوم جنته ثم یقول یوشک عبادی الصالحون
ان یتقوا عنهم المؤمنة و یصبر و الیک و یصعد فيه مروة الشیاطین فلا
یخلصوا فيه الی ما کانو یخلصون الیه قیل یا رسول الله اهی لیلۃ القدر
قال لا و لکن العامل انما یوفی اجره اذ اقضى عمله]^{۲۳۰}

۲۲۹. الشوری / ۵.

۲۳۰. رواه احمد بیهقی.

يعني: زما امت ته په رمضان کې پنځه خصلتونه ورکړ شوي دي چې پخوانيو امتو ته نه وو ورکړ شوي. د خولې بوي د روژتي د الله تعالی په نزد د مېنکو له بوي ډېر ښه دی او کبان ورته بخښنه غواړي. خدای تعالی هره ورځ جنت ښکلی کوي...؟ وویل شول: ای رسول الله! دا د قدر شپه وي؟ وې فرمایل: نه بلکې عمل کوونکی چې عمل وکړي پوره ثواب یې ورکول کېږي.

په دې مبارک حدیث شریف کې د روزې او روزتي فضایل راغلي دي او رابښي چې دروزتي لپاره هر شی دعا کوي خصوصاً د دریاب ماهیان، د ځمکې او اسمانونو نور څیزونه ورته دعا کوي.

د عبدالله بن عباس رضي الله عنه په جنازه ۴ تنه یا ۳ تنه صفونه ازاد شوی غلام حضرت کرب له عبدالله بن عباس رضي الله عنه روایت کړی چې: د قدید یا غسفان یو هلک فوت شوی و د جنازې په وخت کې یې عبدالله بن عباس رضي الله عنه وویل: څومره خلک راټول شوي دي؟ ما ورته وویل: ډېر خلک راغلي دي. ده وویل: ایا څلوېښت تنه به راغلي وي؟ ما ورته وویل: هو! ده وویل: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: يقول ما من رجل مسلم يموت فيقوم على جنازته اربعون رجلا لا يشركون بالله شيئاً الا شفّعهم الله فيه. ۲۳۱

يعني: وایي: هېڅ مسلمان سړی به نه وي، چې مړ شي او په جنازه یې څلوېښت سړي ودرېږي چې په خدای تعالی یې څه شی شریک کړی نه وي مگر خدای تعالی یې ورته شفیع گرځوي.

په بل حدیث شریف د جنازې د صفو په برخه کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: عن مالک بن هبيرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم يقول ما من مسلم يموت فيصلى عليه ثلاثة صفوف

من المسلمين الا اوهب فكان مالک اذا استقل اهل الجنازة جزاهم ثلثة صفوف لهذا الحديث. ۲۳۲

يعني: له رسول الله صلى الله عليه وسلم مي واورېدل. ويل يي: هېڅ مسلمان نشته چې درې صفه د مسلمانانو ورباندې جنازه وکړي مگر بخشش ورته کيږي. مالک به د همدې حديث شريف له کبله خلک درې صفه درول.

له دې روايت څرگنديږي چې د الله تعالى طرح داسې ده چې د مؤمنانو دعا او التجا قبلوي او د مؤمن مړي لپاره د جنت د دروازي د خلاصېدو وسيله کيږي او د جنازې لمونځ دمړي د مغفرت سبب او وسيله گرځي نو چې صالح عمل وسيله وي نو صالح شخص چې د صالح عمل محرک وي په اولي درجه وسيله وي نو غور په کار دی چې وسيلې نه انکار محض عناد دی.

وسيله او يو اعتراض:

وسيله د خدای تعالى او د بنده ترمنځ د واسطې نوم دی چې اطلاق يې په صالحه اعمالو او صالحينو باندې کيږي. حقيقت دا دی چې وسيله د خدای تعالى دربار نه پرته ممکنه نه ده خو ځينې خلک وسيلې ته غلط رنگ ورکوي. د شرک گنلو هاند يې کوي، سعي کوي، چې د خپلې بې خبرۍ له امله د اکثرو دوستانو ذهني تونه مغشوش کړي، د صالحينو دعا وسيله کول د خپلې عاجزۍ اظهار دی، چې په خپلو اعمالو د مغروريت پر ځای الله تعالى ته د غوره بندگانو د وساطت عرض وړاندې کوي، چې په خپلې عاجزۍ او د خدای تعالى په لويوالي عملاً اقرار کوي. معترضين وايي:

الله تعالی علیم او خبیر دی، مستقیماً دې خدای تعالی ته دعا وشي څوک چې دعا وسیله کړي یا د بل چا په مدد غوښتنه وکړي شرک دی او د خپلې ادعا د ثبوت لپاره د بني اسرائيل سورة د دې مبارک ایت حواله ورکوي او د خپل غلط نظر د ثابتولو کوښښ کوي. هغه مبارک ایت دا دی:

[أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا] ۲۳۳

ژباړه: دغه معبودان هغه دي چې عبادت (بې) کوي کفار لټوي دغه (کفار) طرف د رب خپل ته وسیله (د نږدېوالي) چې کوم یو له دوی څخه ډېر نږدی دی الله ته او امید لري د رحمت د دغه (الله) او ویرېږي دوی له عذاب د دغه (الله) نو څنگه بې بولئ خدايان بېشکه عذاب د رب ستا (وړ او لایق دی) د دې چې وېره ترې وکړای شي (تل تر تله).

د قرآن کریم کلام د خدای تعالی معجز نظام دی او د هر شي تفصیل په کې راغلی دی، د خدای تعالی برحق کتاب دی او خلکو ته هدايت دی چې د هغه په رڼا کې څوک د حق د پتولو مرتکب نه شي، عوام خلک صرف په ناظره ویلو د قرآن کریم د عقایدو مشکل نه شي حلولی او علماوو ته ثابتېږي چې د مائدې په صورت کې د صالحه اعمالو وسیله کول مؤمنانو ته ثابته ده صحابه وو کرامو او د امت پاکانو دا طرز عمل او رهنمائي وه، او په دې ذکر شوي مبارک ایت کې د (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ) ځنې کافران او مشرکان مراد دی. مؤمنان ئې مراد نه دی او څوک چې په (یدعون) عبادت کول مراد وي بدون له شېبې شرک دی، څرنگه چې دعا عبادت ده، پلکې د عبادت مغز دی نو عبادت یوازې الله تعالی ته کیږي، او مؤمنان غیر له الله تعالی بل چا ته عبادت نه کوي او د (یبتغون الی ربهم الوسيله) الفاظو دلالت په وسیله ګرځولو کې هیڅ تردید نشته، بلکې کافران او

مشرکان مراد دی، چې که کافران یا مشرکان عبادت پیل کړي هغه نه منل کېږي ځکه چې بل ایت کې په دارنگه راغلی دی :

«ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنْ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ»^{۲۳۴}

ژباړه : بیا سخت شول زړونه ستاسې بس له دغه (ژوندي کولو د مړي) نو دغه (زړونه په مثل د تېرې (گټې) دي (په سختوالي کې) بلکې ډېر زیات دي په سختوالي کې او بېشکه چې ځینې تېرو (گټو) ځنې خامخا هغه دي چې خوتېږي (بهيږي) له هغو څخه لویې لویې ویاړې او په تحقیق سره ځینې له دې تېرو (گټو) څخه خامخا هغه دي چې چوي نو راوځي له هغو څخه اوبه او بېشکه ځینې له دې تېرو (گټو) څخه خامخا هغه دي چې رارغړي (د غره له سره) له وېرې د الله او نه دی الله یې خبر له هغه څه چې کوی ئې تاسې (ای یهودانو).

دې مبارک ایت نه معلومېږي چې ځینې تېرې د خدای تعالی له وېرې ماتېږي یعنې دوی د خدای تعالی په عظمت او کبریا یې پوهیږي. یو حدیث شریف له علي رضي الله عنه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تیږو، ونو او هر څه (السلام علیکم یا رسول الله) ویل په ترمذي کې ثابته ده چې ونو سجده کوله او تیږو کلمه ویله، د محمد صلی الله علیه وسلم په فراق د مسجد د ستني د ژړا روایات ثابت دي او په احادیثو کې یې یادونه موجوده ده، د هغو له سیاق او د توحید د عقیدې مقتضی دانه ده چې مؤمن ته د مشرک نسبت وشي. بخاري شریف کې داسې راغلي دي :

[او کان ابن عمر یراهم شرار خلق الله و قال انهم انطلقوا الى ايات نزلت فی الکفار فجعلوها علی المؤمنین] ۲۳۵

یعنی : او ابن عمر دوی د خدای د مخلوق له شریرانو گڼل او ویل یې : دوی هغه ایتونه چې د کفارو په حق کې نازل شوي د مؤمنانو لپاره گرځول. دا فتنه نننۍ نه ده، بلکې دا د اهل حق په جنگو کې هر وخت یوه جاري سلسله ده، د خدای تعالی د انعام میندونکي په تېره د تصوف د څېښتنانو په خلاف د غربي عالم هرزه سرايي ده وگورئ چې د ابن عمر له قول په ډېرې آسانی داسې څرگندیږي چې ده ویلي دي :

مشرکان له دوه لارو مشرکان کیږي. یوه لاری یې دا ده چې د الله تعالی ربوبیت سره شریک ونیسي. دویمه لاره یې دا ده چې تنگي او فراخي دواړه حالتونه شرک بولي مصر کې اوبدي قبرونه، عدن کې د عید اوسي قبر، یمن کې د هادي قبر، شام کې د ابن عربي قبر او عراق کې د سید عبدالقادر جیلاني قبر شریک او سهیم قبر وي. ۲۳۶

د تصوف خاوندان د جهالت د وخت مشرکین په ډېر بد شرک مبتلا گڼي. د جاهلیت په وخت غیر له دوه ذکر شویو طریقو د نورو مسالکو هم منفي سوچونه و خو چې د حق خاوندانو د هغه له منځه وړل او اصلاحات غوښتل قرآن کریم دغه افراد او تفریط نه اجتناب کړی د حق د لارې واضح کولو کې یې سعي کړې له تفریطو یې د نجات موندلو لپاره د احکامو پابندي غوښتې ده.

وسيله او په هغې یو اعتراض :

اعتراض دا دی چې : الله تعالی سمیع او بصیر او علیم او خیر دی مستقیماً د هر چا خبره اوري له دې امله د خدای تعالی دربار ته د چا د دعا وسيله کول شرک دی، د دې اعتراض ځواب داسې دی چې څوک د خدای

۲۳۵. بخاری باب قتل الخوارج والملحدین.

۲۳۶. العقیده الصحیحه و بضادها.

دربار ته قبول خيز و سيله کړي او دعا وکړي د خدای تعالی په سمیع، بصیر، علیم او خبر صفاتو کې د عقیدې له مخې کوم توپیر نه راځي قرآن کریم کې داسې راغلي دي:

[بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ] ۲۳۷

ژباړه: نوی (بې له نمونې) پیدا کوونکی د اسمانو او د ځمکې دی او هر کله چې اراده وکړي د یوه کار نو بېشکه هم دغه خبره ده چې وایي هغه کار ته چې وشه! نو هغه وشي.

له دې مبارک ایت څرگندیږي چې الله تعالی څومره قوت، طاقت او اختیارات لري. بل څوک نه توانیږي چې دومره د کن فیکون اختیارات ولري، حقیقت دا دی چې الله تعالی مخلوقات په حکمت تخلیق او ترتیب کړی دی د دوی د بقا لپاره په ځمکه او اسمان کې د هر شي په کاریدلو له پاره یې ټول مخلوق کې وسیله پیدا کړې ده، که دغه پنډه د خدای تعالی په دربار کې مقبول وي دعا یې وسیله شي الله تعالی یې اوري او ویني ئې، قرآن کریم په دې برخه کې داسې فرمایلي دي:

[هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ] ۲۳۸

ژباړه: او دغه (الله) هغه ذات دی چې پیدا کړي یې دي اسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کې (له ورځو د دنیا نه) بیا یې استواء وکړه په عرش باندې (لکه چې له شانه د الوهیت د ده سره مناسب وي) معلوم دی (الله ته) هغه څه چې ننوځي په ځمکه کې (لکه مړي او باران) او هر هغه څه چې راووځي له دغې ځمکې نه او (معلوم دی الله ته) هر هغه چې نازلېږي له اسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چې پورته خپږي په دغه (اسمان)

۲۳۷. البقره / ۱۷.

۲۳۸. الحديد / ۴.

کې لکه نیک او بد عملونه او دغه (الله) له تاسې سره دی (په علم او قدرت سره) هر چېرې چې یې تاسې او الله په هر هغه څه چې کوئ یې تاسې ښه لیدونکي دی (نو جزا به پرې درکړي).

په دې مبارک ایت کې د خدای تعالی لا فاني او لا محدود علم او اختیار ذکر شوی چا ته د مرستې اړتیا نه لري بیا هم قرآن کریم فرمایلي دي :

[كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ (۹) وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (۱۰) كِرَامًا كَاتِبِينَ (۱۱) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ (۱۲)] ۲۳۹

ژباړه : نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکې دروغ وایئ تاسې په ورځ د جزاء باندې حال دا چې بېشکه په تاسې باندې خامخا ساتونکې ملائکې د عمل، مقرر دي غزتمنې (په نزد د الله) لیکونکي (د اعمالو ستاسې) پوهیږي (دغه ملائک) په هغه څه چې کوئ یې تاسې.

د حضرت ابراهیم علیه السلام چې میلمه پالنه فطري صفت و پرېنښتې یې د انسانانو په څېره مېلمنې شوې هغوی چې د ابراهیم علیه السلام ډوډۍ نه خوړله وېره ورته پیدا شوه. هغوی ورته وویل : مونږ پرېنښتې یو د ډوډۍ د خوړلو عادت نه لرو، مونږ خدای پاک د یوه سرکش قوم د تباهی لپاره رالېږلي یو. په قرآن کریم کې داسې راغلي دي :

[قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ (۳۲) لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ طِينٍ (۳۳) مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ (۳۴)] ۲۴۰

ژباړه : وویل دوی بېشکه مونږ چې یو رالېږلي شوي یو طرف د یوه قوم گنہگار (کافر) ته لپاره د دې چې ولیږو پر هغوی باندې تېرې (گتې) له خټو (پخو شویو په اور لکه پخې خښتې) نشان داره کړي شوي (په نامه د هغه چا چې پرې ویشتل کیږي) په نزد د رب ستا لپاره د مسرفانو له حده تېرېدونکيو (په کفر او فجور کې لپاره د هلاکولو).

۲۳۹. الانفطار / ۹-۱۲.

۲۴۰. الذاریات / ۳۲-۳۴.

[وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَدَّتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا (١٦)، فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا (١٧)، قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا (١٨)، قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا (١٩)، قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُنْ بِغِيًّا (٢٠)، قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا (٢١)] ٢٤١

ژباړه : او ياد کړه په دغه کتاب کې (قصه د) مريمې کله چې په څنگ شوه (لاره) له کورنۍ خپلې هغه ځای ته چې (د کور په) شرقي (ډډه) وه پس ونيوله له طرفه د دوی پرده (لپاره د غسل د حيض) نو ولېږه مونږ دې ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل يې جوړ کړ دې ته د سړي کامل (تام الخلقة د نوراني ځلمي) نو وويل (مريمې دغه ځلمي ته) بېشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که يې ته پرهيزگار سړي (نو له ما څخه په ډډه شه) وويل (جبرئيل) بېشکه هم دا خبره ده چې زه رالېږلی شوی د رب ستا يم لپاره د دې چې ونيسم تا ته (په امر د رب د تا) يو صالح هلک (پاک له معاصيو) وويل (مريمې ډېره تعجب) څرنگه به پيدا شي ما ته زوی حال دا چې نه دی رسيدلی ما ته هيڅ بشر (نه په نکاح او نه په سقاح) او نه ومه زه هيچېرې بدکاره نو وويل (جبرئيل مريمې ته کار) همداسې دی (لکه چې ته وايې ليکن) فرمايلي دي رب د تا دغه (کار) پر ما باندې اسان دی او چې وگرځوو مونږ دغه (هلک لويه) علامه دليل (د کامل قدرت) لپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ او دی (پيدا کيدل د ده بې له پلاره) يو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

د قرآن کریم هره کلمه بلکې هر توری د غور وړ دی خو درې ځايونه يې د خاص دقت قابل دي :

اول - کرام کاتبین څوک دي؟

دوم - فرېنتې څرنگه نافرمانان تباہ کوي؟

درېم - جبرائیل علیه السلام بي بي مريمې ته وويل: زه د دې لپاره راغلی يم چې تا ته زوی درکړم.

دغه اياتونه رابښيي چې د دغو امورو سرته رسول فریضه نه ده، پرېستو یوازې همدا کارونه نه، بلکې داسې نور ډېر کارونه یې کړي او ترقيامته یې کوي نو سوال دا دی، چې خالق او مالک او عالم بالصدور په کائناتو کې احاطه لري د ده باوجود کرام الکاتبین یې ولې مقررې کړې دي؟ چې د شپې او ورځې د انسان ټول اعمال لیکي، دې کې شک نشته چې الله تعالی د بنده ټول حرکات او سکانات یې واسطې کولای شي نو پرېستو ته څه حاجت دی؟ او هغه ذات ټول مخلوقات پیدا کړي دي او په دې کار کې شریک ته محتاج نه دی، د کائناتو په پیدا کولو کې چا ته محتاج نه دی د چا مرستې او مدد ته څه اړتیا نه لري نو د کلو د تباہ کولو لپاره پرېستو ته څه اړتیا ده؟ حال دا چې الله تعالی کائناتو ته هغه وخت چې (لم یکن شیئاً مذکوراً) وو وجود ورکړی، لاشریک دی، جبرائیل علیه السلام یې د څه لپاره پیدا کړی دی؟ دا ټولې نکتې د غور او دقت وړ دي. حقیقت دا دی چې د کرام الکاتبینو ماموریت او د تباہۍ لپاره د پرېستو نزول، او بي بي مريمې ته د جبرائیل علیه السلام په توگه د زوی ورکول د الله تعالی په اختیاراتو کې مداخله نه ده، بلکې نه ده بلکې دا د ده په عظمت دلالت کوي، داسې چې خدای تعالی د ټولې دنیا په تباہ کولو قدرت لري او په انساني تخلیق کې چا ته احتیاج نه لري خو پرېنتې الهي فوج دی د خدای تعالی حکم ته پابندې ولاړې دي نو د دوی په توگه د کارو اجرا کول د خدای تعالی د قدرت د کمي دلیل نه دی، بلکې دا په کائناتو کې د یوه منظمه دستور چلولو علامه ده نو د کرام الکاتبینو ماموریت د خدای تعالی له قدرت سره منافي نه ده او د وړانولو او مريمې ته د زوی ورکول د

جبرائیل علیه السلام د نزول په توګه د خدای تعالی قدرت او اختیارات نه نفی کوي. دغه د بندګانو د غوره ګرځولو طرح (انبیاء، صدیقین، شهداء، صالحین) و سیلې کول او د هغوی دعاګانې اورېدل د خدای تعالی د بې واسطې اورېدنې د ده د محیط علم او اختیاراتو نفی نه ده بلکې دا د خدای تعالی په عظمت دلالت کوي، دا طرح د خدای تعالی په عظمتونو دلیل دی او دا غوره طرحې د بندګانو وسیلې دي. د الله تعالی لویي او ستروالی او زموږ د عاجزۍ توضیحات ښکاروي.^{۲۴۲}

د نفس الامر حقیقت:

د باران په څاڅکو مړه ځمکه ژوندۍ کیږي، په لمر او حرارت نرم او نازکه بوټی، گلان مضبوطیږي، لمر او سپوږمۍ او ستوري رڼا کوي، دریابونه، ځمکې او اسمانونه په انساني خدمت کې د خدای تعالی په اذن مشغول دي، د کائناتو خالق بدون له اوبو د انسانانو د حاجت په سرته رسولو قادر دی لکه چې فرمایلي یې دي (و هو علی کل شیء قدير) خو سره له دې د ځمکې او اسمانو مالک د اوبو کولو لپاره اوبه وسیله پیدا کړې ده او له ځمکې یې د رزق خزانې راوېستلې دي. فرمایلي یې دي (و انزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقا لکم) باران یې د راشنه کېدلو لپاره ذریعه ګرځولې ده، حال دا چې خدای تعالی بې له دغې ذریعې له ځمکې نباتات راشنه کولای شي لکه چې فرمایلي یې دي (فالق الحب والنوی) نو غرض دا دی چې: د عرش او فرش کائناتو د بقا او د وجود د دوام لپاره نورو اشیاءو او مخلوق ته اړتیا لري او په مخلوق ارتقاء کوي او دا وسیلو او ذریعو لري. یې د فطرت په مقتضی روانه ده او که واسطه په منع کې نه وي د الله تعالی ذات مستقیماً جلوه عنایت کړي څرګنده ده چې خپله ذات د خدای تعالی بې مثل او بې مثاله، بې نیازه د کن فیکون اختیاراتو لرونکی دی

شريک نه لري. د خدای تعالی ذات چې د مخلوقاتو د کار امد لپاره ذریعې او وسایل په کار اچولي. دا د ده جل جلاله رحمت دی چې د ذریعو لري. یې روانه کړې ده، دالله تعالی هر نعمت چې د ضرورت مطابق د فطرت په تقاضا کیږي چې انکار ترې نه شي کېدلای.

دنیا بې ضرورتونه او مادي وسیلې دیني او روحاني اړتیاوې چې غور لاندې ونیول شي معلومېږي چې الله تعالی د انسان یار او مددگار دی هدايت او لارښودنه ورته کوي د نفس تزکیه او د قلب تصفیه په دنیا کې د شخصیتونو د وجود باعث کیږي، رحمت او برکت د انساني ژوند کردار او عمل پورې اړه لري. له دې امله الله تعالی سره خصوصي قرب او معیت حاصلوي، یو لک او څلیرشت زره څه کم او زیات انبیاء او مرسلین علیهم السلام د قدسي صفاتو شخصیتونه دي، دوی نه وروسته تر قیامته پورې انعام موندونکي نفوسونه خدای تعالی پیدا کړي دي چې د خدای تعالی په یادو کې یې ژوند کړی او کوي یې، هره یوه شیبه یې په الهي رضا کې په سوز او سرور تېره کړې، د دوی په صحبت مؤمنان په آخرت سرفراز کیږي، جنت یې په برخه کیږي، د انوار و باران پرې اوریږي (سیماهم فی وجوههم من اثرالسجود) له الهي انوارو مراد الهي عبادات د ذکر او فکر زیاتوالی دی، د اهل حق له څېرو معلومېږي چې دوی الله تعالی یاد کړی دی.

ذاتي او صفاتي قرب او معیت :

الله تعالی خپل بنده ته ډېر نږدی دی لکه چې فرمایلي یې دي :
[وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ] ۲۴۳

ژباړه : او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان په داسې حال کې چې مونږ پوهیږو په هغه څیز چې وسوسه او خطر ه کوي په هغه سره زړه د ده له

ذکرونو عبشو او ناکارو سره حال دا چې مونږ ډېر نږدې یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیر د ده څخه.

په بل ځای کې د خدای تعالیٰ قرب داسې بیان شوی دی :
 [أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] ۲۴۴

ژباړه : ایا نه وینې ته نه یې خبر چې بېشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څیز چې اسمانونو کې دی او هر هغه څه چې په ځمکه کې دی (بلکې خبر یې) نه به وي پټې خبرې (یو د بله په غوږونو کې) د درې تنو مگر خو دغه (الله) په څلورم د هغوی دی (علما) او نه به وي پنځه تنه (راز ویونکي) مگر خو دغه (الله) شپږم د هغوی دی (په اعتبار د علم سره) او نه به وي لږ له دې (عدد) نه او نه به وي ډېر (له دې عدد نه) مگر خو وي به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیرې چې وي هغوی بیا به خبر کړي (الله) دوی په ورځې د قیامت کې په هغو (دنیوي اعمالو) چې کړي یې دي بېشکه الله په هر څیز باندې ښه پوهېدونکی ښه خبردار دی.

له دې مبارکو آیاتو څرگندېږي چې (قرب) د الله تعالیٰ وصف او صفت دی هغسې چې مخلوقاتو نه خالق او مالک همدا ډول ورته په (قرب) باندې ورته قریب هم دی خو فرمان بردارانو ته یې د ذات قرب ځانگړی برخه ده لکه چې فرمایلي یې دي:

[إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ] ۲۴۵

۲۴۴. المجادلة / ۷.

۲۴۵. النحل / ۱۲۸.

ژباړه : بېشکه الله ملگری دی (په عون او نصرت سره) له هغو کسانو چې پرهېزگاري کوي (له کفر او معاصیو او ویرېږي له الله) او له هغو کسانو سره چې دوی نیکی کوونکي دي.

نو الله تعالی چې مخلوقاتو کې نیک او بد، غریب او امیر، عالم او جاهل، مؤمن او کافر ته خالق او مالک دی او داسې ورته قرب هم لري لکه چې د (ان الله مع الصابرين) او (ان الله مع الذين اتقوا) او داسې نورو فرمودو نه یې څرگندیږي خو دغه قرب مؤمنانو ته په عام ډول او انبیاءو، اصفیاءو ته په خاص ډول ورعطا شوی دی ځکه چې افعال او اعمال د مؤمنانو د مقام او مرتبې او اهلیت په اعتبار ځانته ځانته دي، د خدای تعالی د ذات د قرب لذت هر چا ته په بېل بېل کیفیت میسر کیږي، د خدای تعالی له دربار هر چا ته د ده غوښتنې، عزت او شرف مطابق درجه ورکول کیږي چې د درجو او مرتبو په برخه کې یې خدای تعالی داسې فرمایلي دي :

[وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا (٢٩) ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا (٧٠)] ٢٤٢

ژباړه : او هر څوک چې حکم ومني د الله او د رسول (د الله) نو دغه کسان به له هغو سره وي (په جنت کې) چې انعام کړي دی الله پر دوی باندې چې انبیاء دي او صدیقان دي او شهیدان دي او صالحان دي، او ښه دي، دغه کسان له جهته د رفاقته (چې ښه ملگري دي) دا (ملگرتیا) فضل (احسان، رحمت) دی له (جانبه د) الله نه او کافي دی الله ښه پوه (په ټولو نیتونو او عملونو هم).

اوله درجه د انبیاءو ده او د نورو درې درجې دي چې ټولې څلورو طبقو ته انعام شوي دي او هغه درجې دادي :

اول - د خدای تعالی د دربار د مقبولینو درجه.

دوهم - د خدای تعالی د دربار د خوښوونکو درجه.

دریم - هغه چې د خدای تعالی نعمتونه او عزت یې نصیب او فضل یې ورباندې شوی وي.

انبیاوو او د رسولانو باندې مستقیماً د الله تعالی فضل شوی دی، دوی د خدای تعالی د هر فعل او هر حکم پابند دي او باقي نور درې مقامونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په اتباع او پیروي کې امکان مومي.

حقیقت دا دی چې په دنیا او اخرت بریالیتوب د رسول الله صلی الله علیه وسلم په پیروي کې دی او د رسالت تصور له شیطاني و سوسو پاک او خالص توحید کې وي.

د نبوت فرایضو کې د نفوسو تذکیه، د زړونو تصفیه د فرضیت بنیادي حیثیت لري او د نبوت د دروازې له بندېدلو وروسته داسې شخصیتونو ته اړتیا ده چې په ظاهر او باطن د خدای تعالی د فرمودو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د سنتو د اطاعت په اینه کې ځان گوري، اورېدلو او لوستلو ته یې د زړه په کور کې ځای ورکوي او له ټولو الایشو نه یې پاک ساتي لکه صوفیه کرام رحمهم الله چې په صدق او اخلاص د ځمکې په مخ د (لا اله الا الله) خوشبویه معطره فضا خورول د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ژوند ظاهري او باطني او د صحابه وو کرامو رضي الله عنهم په لاره سم برابر د خدای تعالی د خلقو رهبري او لارښوونه خپله فریضه گڼي او په ښه وجه یې سرته رسوي، د دې خلکو په وینا کې تاثیر وي او کړنې یې پخې په انساني نسل کې لارښودې وي، خدای تعالی له انبیاوو وروسته دوی ته د اعلی اوصافو او عمدۀ اعمالو له سببه د ولایت لوړه درجه ورکړې ده او د خدای تعالی په مخلوقاتو کې یې محبوبیت عام شوی، هر وخت کې د قدسیه نفسونو د علم د عظمت په توگه د نړۍ د انسانانو د نقصانونو اصلاح کيږي. له دغو شخصیتونو علي هجویری

رحمة الله عليه، خواجه اجميري رحمه الله عليه، سيد عبدالقادر جيلاني رحمه الله عليه، مجدد الف ثاني رحمه الله عليه، بايزيد بستامي رحمه الله عليه، ابوالحسن خرقاني رحمه الله عليه هريو د خدای تعالی په بندگۍ کې د دغو مرتبو څېښتنان شوي دي، د ولايت دغه ستر مقام تنها په تعليم تبليغ او نورو کارنامو حاصلېږي او که دا د کتاب او قلم کمال دی، بلکې دا د خدای تعالی د فيض د نظر اثر دی، دا د هغوی د (الله) ويلو د اواز اثر دی. دا مقام يوازې په ظاهر نه، بلکې د خلکو د بد باطن په بدلولو او صفا کولو، له حق سره د اشنايي په پيدا کولو، د خدای تعالی د خلقو په نه ازارولو، د خدای تعالی په ذکر خوی او عادت کولو باندې حاصلېږي، دوی د نور منارې دي، هر خاص او عام ته د هدايت او معرفت رڼا ورکوي، دوی د جنت د باغو او نقشونو ذريعه دي، دغه خلک ژوندي دي، دغه خلک چې چا ته دعا وکړي مراد يې حاصلېږي، دوی چې له دنيا سفر وکړي د برزخ په عالم کې د خدای تعالی وسيلې او عنايت کېدلای شي، څوک چې د کامل انسان لمن ونيسي د الهي قرب منزل ته رسيږي.

د دين د تبليغ تقاضا او اداب :

دا حقيقت دی چې دعوت او تبليغ د امت په خير او د اسلامي عقايدو او اعمالو په اصلاح کې انکار نه منونکی اهميت لري، د تبليغ طريقه يوازې تقرير او ليکل نه دي، بلکې له هغه سره الفت او محبت او صداقت او زړورتيا هم په کار ده، نو واعظين او مصنفين بايد د بلالي اذان په څېر په واضح صورت خپل نظر وښيي، خو افسوس په دې کې دی چې د قرآن او سنتو له روښانه دلايلو سره ځينې خلک د محض مسلکي تفريق له مخې او د جاهلانه رسومو لامله چا ته کافر او چا ته مشرک وايي، حضرت محمد صلی الله عليه وسلم او د امت پاکانو او د مؤمنانو عقايدو پورې طعن وايي تشنيع يې کوي او بدعتيان يې بولي، د قران کریم منزلو اياتو له مخې انبياء کرام او د امت صالحين د نبوت او ولايت عقيدت مندان د

نبوت او ولايت تبليغ لازمي بولي خو په تش نوم مبلغين له دغه امر په بده استفاده ساده لוחو عوامو ته غلط عقايد او نظريات وړاندې کوي او د بدو شيطاني عملياتو په توگه بې خبره او جاهل عوام غولوي، د طريقت لړۍ بدناموي، بالاخره د امت زيات شمېر مشرک گڼي، دا ډول طرح امت ټوټه ټوټه او تکه تکه کوي، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر مقصد تعمير دی او د انسانيت تکميل نه تخریب او فتنه اچول، د تبليغ او دعوت اصول په قرآن کریم کې داسې بيان شوي دي :

[ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ] ^{۲۴۷}

ژباړه : بلنه کوه (ای محمده! خلقو ته) لارې د رب خپل ته (چې توحيد او اسلام دی) په حکمت (محکمې خبرې د قرآن) سره او په نېک وعظ (پند) سره په ښه ډول (طریقه) او مباحثه کوه له دوی سره په هغې (طریقي سره) چې هغه ډېره ښه وي، بېشکه چې رب ستا ښه عالم دی په هغه چا چې گمراه شوی دی له لارې د الله څخه او دی ښه عالم دی په لاره موندونکو (دين ته او تاسې تبليغ دی).

تبليغ دومره واضحه ارشاد دی چې په خوږه ژبه او غوره لهجه استعمال شي او دا تعليم جاري دی، حقيقت دا دی چې دين رحمت دی اجازه نشته چې څوک خپل مسلمان ورور د باطلو معبودانو مشرک يا کافر وبولي نو نتيجه دا شوه چې په ترغيب او ترهيبت تائيد او تنقيد د قرآن او احاديثو په تابعدارۍ کې د قرآن او احاديثو صحيح مفهوم او مقصود عامو خلقو ته وروپېژاندل شي چې خپل خالق، رازق او مالک خدای تعالی ته رجوع وکړي او د اصلي مقام د حصول په سعي کې وي، بله دا چې شرک او کفر

ستر گناهونه دي او چا ته يې نسبت کول لوی جرم دی، نبي کریم صلی الله عليه وسلم په دې برخه کې داسې فرمایلي دي :

[و عن ابي هريره رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يحسب امرئ من الشران يحقر اخا المسلم] ٢٤٨

يعني : او له ابي هريره رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمایلي دي : هغه څوک چې خپل مسلمان ورور سپکوي تحقيروي يې له شر د خلقو حسابيږي.

او قران کریم کې راغلي دي :
[وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ...
الايه] ٢٤٩

ژباړه : او کنځا مه کوئ (ای مؤمنانو) هغو (معبودانو) ته چې عبادت يې کوي دغه (کفار د هغو) بې له الله نو کنځا به وکړي دوی (هم) الله ته په ناحقه سره بې له پوهې (له خپل جهالته).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په احاديثو کې د مؤمن تحقير غندل شوی دی، داسې يې فرمایلي دي :

[عن ابن عمر رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قال الرجل لاخيه يا كافر فقد باء بها احدهما فان كان كما قال والارجعت اليه] ٢٥٠

يعني : له ابن عمر رضي الله عنهما روايت دی ويې دي : رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمایلي دي کله چې يو سړی خپل ورور ته ووايي : ای کافره! نو په تحقيق يو د دوی دواړو پرې اخته کيږي. که حقيقت همدا سې

٢٤٨. رواه مسلم.

٢٤٩. الانعام / ١٠٨.

٢٥٠. متفق عليه.

وي چې ويلي يې دي همدا خبره ټيگ گڼل كيږي او كه نه وي بېرته ويونكي ته راجع كيږي.

د بدل نسب نسبت كولو باندې د كافر كېدلو په برخه كې رسول الله صلى الله عليه وسلم داسې فرمايلي دي :

[عن ابي ذر انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ليس من رجل ادعى بغير ابيه و هو بعلمه الا كفر و من ادعى ما ليس له فليس منا و ليتبوا مقعده من النار و من دعا رجلا بالكفر او قال عدوا الله و ليس كذلك الا عاد عليه]^{٢٥١}

يعنې : له ابي ذر رضي الله عنه روايت دى چې ده له رسول الله صلى الله عليه وسلم اورېدلي دي فرمايلي يې دي : څوك چې غير له پلاره بل چا ته د چا د نسب ادعا وكړي او دى په دې خپلو دروغو پوهيږي كافر كيږي او څوك چې ادعا وكړي د داسې څه چې هغه د ده نه وي نو هغه له مونږ نه دى او خپل ځاى يې اور كې (دوزخ) كې دى او څوك چې د چا د كفر ادعا وكړي ووايي چې : د خداى تعالى د بنمن دى، او داسې نه وي ده ته بېرته ورگرځي.

له دې شريفو احاديثو څرگنديگي چې څوك چا ته كافر يا مشرك ووايي څه بد اثرات پرې مرتب كيږي، دا شخص رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ملامت دى، نو ضروري دا ده چې د چا د تذييل يا تحقير په ځاى بايد هغه اصلاح شي، په وقار او مثبت انداز تبليغ ورته وشي.

اسلام فطري دين او د ژوندانه مكمل ترين نظام دى د هر مشكل حل او لارښوونه په كې شته خو ضروري امر يې د ايمان ساتنه په تحرير او تقرير كې له خداى تعالى وېره لرل دي او په دې عقیده لرل دي چې په هغې دنيا

^{٢٥١}. رواه مسلم كتاب الايمان.

کې د هر قول او فعل پوښتنه کيږي او له حالاتو منافرت د شرمندگۍ سبب کيږي.

قرآن او سنت د مناظرو او مجادلو علم نه دی، دا د ژوند نظام دی او د انساني ژوند منشور دی، د انساني نسل د هرې طبقې لپاره لارښيي او د هر درد لپاره مداوا دی صرف د څو اياتو له سياق او سباق گراني معناگانې راخستل هوښياري نه ده، په ټولو اياتو بايد عمل وشي، حانقايي نظام چې صوفيه کرام په کې روزل کيږي له نظره يې غورځول او د تکفير نوم ورکولو په ونج يې ترمنځ مينه پيدا کول ښه دي نو د شرع مفتيانو ته د دنيوي حرص او هوس په ځای د حق توفيق غواړم چې خلک په سمه لاره روان شي.

د څو شرکيه افعالو تفصيل (يو ضروري بحث) :

د رسول الله صلى الله عليه وسلم سيرت او تعليمات داسې دي چې افعال او اعمال يې بيان کړي دي نو د ده صلى الله عليه وسلم د واقعي تعليماتو سره سم چې شرک يا کفر وي او يا شرک او کفر ته نږدې وي مؤمنان دې ترې ځان وساتي.

مسلمانان دې پوه شي چې الله تعالى د ټولو مخلوقاتو خالق او مالک دی بې د ده له حکم او اذن په کائناتو کې تغيير او تبديل نه شي راتلای خو سره له دې ځينې په بد عملۍ او بد عقيدگۍ ايمان بربادوي په مصنوعي فقر او جعلي ولايت ساده او نابوده عوام له رعب او تاثير لاندې راولي، دنيا او دولت ترې په لاس راوړي شپه او ورځ لگيا دي د مصنوعي پيړۍ په لباس کې د جادو، کهانت، نجوم علم، فال او داسې د نورو څيزو دکانداري کوي دا څوک دي؟

سحر (جادو) د قرآن او سنتو په رڼا کې :

عربي د قرآن كريم اياتونه ذكر كړي او سحر (جادو) يې يو ډول شرک گڼلې دى، ويلي يې دي چې شيطان صفتي خلك د جادو په توگه تكليف رسولو كې كوشش كوي، د سليمان عليه السلام په وخت كې د جادو يادونه قرآن كريم كې په خاص ډول داسې شوې ده :

اَوَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السَّحَرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يَعْلَمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلَّمُوا لِمَنْ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ^{٢٥٢}

ژباړه : او متابعت وكړي يهودانو د هغه څه چې لوست به شيطانانو (پېريانو) په (زمانه د) پاچاهۍ د سليمان كې (چې دې احمقانو كتاب د الله تر شا و غورځاوه او سحر يې زده او په متابعت يې لگيا شول او نه و كافر شوى سليمان د سحر د عمل په تحليل سره) ولكن شيطانان كافران شوي وو حال دا چې بنوده به يې خلقو ته سحر او (متابعت به يې كاوه) د هغه شي چې نازل كړى شوى و په دوو پرېستو په (بنار د) بايبل كې (چې نوم د يوې) هاروت او (د بلې) ماروت (دى)، او نه به كوله بنودنه دوى دواړو هيچا ته تر هغه پورې چې وبه ويل دواړو بېشكه همدا خبره ده چې مونږ ازموينه (ازمېښت) يو (له جانب د الله) نو مه كافر كيږه (په زده كولو د سحر چې د عمل په جواز يې معتقد اوسى) نو زده كاوه به هغوى له دوى دواړو نه هغه شى چې بېلتون به يې كاوه په هغه سره په منځ د مېړه (خاوند) او ښځې د هغه كې او نه وو دوى ضرر رسوونكي په دغه سحر سره هيچا ته مگر په اذن (حكم) د الله سره او زده كوي دوى (يهودان) هغه څه چې ضرر رسوي

دوی ته او نفع نه رسوي دوی ته او هرو مرو (خامخا) په تحقیق پوهېدل دوی چې خامخا هغه څوک چې پېری (اخلي)، (زده کوي په اعتقاد د جوان سحر نشته ده لره په اخرت کې هېڅ برخه (د نیکی)، او هرو مرو (خامخا ډېر بد دی هغه شی چې پلورلی (اخستی) دی دوی په هغه شي سره (حصه د) ځانو خپلو که چېرې وي دوی چې پوهېدلی (په انجام د سحر نو نه به یې زده کاوه).

بل ځای کې یې د موسی علیه السلام سره د جادو موضوع داسې یاده کړې ده.

[قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ (١١٥)، قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ (١١٦)]^{٢٥٣}

ژباړه: وويل جادوگرانو چې: ای موسی ایا ته غورځوی (همسا خپله) او یا دا دی چې شو مونږه هم دا موږه (ډومبی) غورځوونکی (د پړیو او همساگانو خپلو) وويل موسی ساحرانو ته (تکرما، تسامحا معتمداً علی الله) چې وغورځوئ تاسې خپل پړي او همساگانې، نو کله چې وغورځول دوی نو جادو یې وکړ پر سترگو د خلکو او ووېرول دوی دا (خلک) او راتله وکړه دوی په جادو لوی سره.

داسې په نورو مبارکو آیاتو کې د جادو یادونه شوې ده او هم په احادیثو کې یې لارښوونې شوې دي لکه له ابو هريره رضی الله عنه چې روایت شوی دی:

[عن ابی هريره رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: اجتنبوا الموبقات، شرک بالله و السحر]^{٢٥٤}
يعني:

^{٢٥٣}. الاعراف / ١١٥-١١٦.

^{٢٥٤}. رواه البخاری کتاب الطب.

له دې مبارکو اياتو او احاديثو څرگندېږي چې جادو يو حقيقت دی او په انساني ژوند کې يې اثر ثابت دی لکه چې په احاديثو کې يې بيان شوی دی ځينې خلکو جادو ته په شريعت کې کفر ويلي دی لکه چې دې ايت کې راغلي دي (ولكن الشيطان كفروا يعلمون الناس السحر) نو جادو يې شرک او جادو يې د اسلام له چوکاټ وتلی بللی دی، سحر د بنسټې او مېړه ترمخ د تنفر له منځه وړلو سبب کېږي او محبت يې ترمخ پيدا کېږي او هم شيطاني لاره باندې ناوړه اعمالو لپاره کېږي خو په احاديثو کې يو مذموم عمل گڼل شوی او جادو گر ته يې د دردناک عذاب ورکولو خبر ورکړی دی. جادو او علاج يې :

څرنگه چې جادو د شيطاني عمل دی لکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :

[عن جابر رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن النشرة فقال هي من عمل الشيطان] ٢٥٥

يعني : له جابر رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د النشرة (پوښتنه وشوه نو وې فرمايل : هغه د شيطان له اعمالو څخه دی.

له احمد رحمه الله عليه يو حديث روايت شوی دی چې هغه له ابو داود روايت کړی دی او حافظ بن حجر العسقلانی د دې حديث سند حسن بللی دی، چې (نشره) يو شيطاني عمل دی د جاهليت په وخت کې به يې ترې کار اخسته، نبي کریم صلى الله عليه وسلم نه صحابه وو رضي الله عنهم په دې برخه کې پوښتنه کړې هغه صلى الله عليه وسلم ورته فرمايلي دي :

[عن ابن عوف بن مالک الاشجعی قال کنا نرقی فی الجاهلیة فقنا یا رسول الله کیف تری فی ذلک فقال : اعرضوا علی رقاکم لا باس بالرقی ما لم یکن فیه شرک] ۲۵۶

یعنی : له ابن عوف بن مالک شجعی رضی الله عنه روایت دی چې ویل یې دي : مونږ به په جاهلیت کې تعویذ کاوه نو مونږ وویل : ای رسول الله! څه وایې په دې کې؟ نو وې فرمایل : وړاندې ورځې یا اعراض وکړئ پر تعویذو خپلو او هغه تعویذونه باک نه لري چې په هغه کې شرک نه وي د صحابه وو رضی الله عنهم په اثارو یې د معالجې په هکله فرمایلي دي :
[عن قتادة رضي الله عنه قلت لابن المسيب رجل به طب او يؤخذ عن امراته ايحل امراته ايحل عنه او ينشر قال لا باس به انما يريدون به الاصلاح فاما ينفع فلم ينه عنه] ۲۵۷

یعنی : له قتاده رضي الله عنه روایت دی : ابن المسيب ته مې وویل : یوه سړي باندې ناروغي وه او له خپلې ښځې یې اخسته ایا ورته روا دي او تعویذ وکړي ویې ویل : پروا نه لري په تحقیق دوی پرې د اصلاح اراده لري نو هغه څه چې نفع لري نو له هغه منع نه ده شوې.
د حضرت سعید بن مسیب رضي الله عنه د (لاباس) الفاظو کې مضائقه نشته مطلب یې دا دی چې داسې جادو چې اصلاح پرې راځي مخالفت نه لري نو دا ډول نشره یا جادو شرکيه عمل نه دی.
حافظ بن قیم د جادو په برخه کې او په هغه د معالجې په هکله داسې ویلي دي :

[النشرة حل السحر من المسحور وهي نوعان احدهما : حل بسحر مثله و هو الذي من عمل الشيطان و عليه يحمل قول الحسن رح فيتقرب الناشر

۲۵۶. رواه مسلم.

۲۵۷. رواه البخاري.

والمُنشَر إلى الشَّيْطَانِ بما يحب فيبطل عمله من المسحور و الثاني :
النشرة بالرقية و التعوذات والادوية والدعوات المباحة فهذا جائز^{٢٥٨}
يعني : النشرة د جادو كړی شوی جادو خلاصوي او په دوه ډوله دی : یو دا
چې جادو په جادو خلاصوي او هغه د شیطان له عمل ځنې دی او د الحسن
رح قول په همدې ډول حمل کيږي نوناشر او منشور پرې شیطان ته نږدې
کيږي. په هغه څه چې ورته گران وي له جادو کړی شوي عمل باطلوي او
دوهم ډول هغه دی چې په نشره، رقيه، تعویذ، دوا، دعاگانو مباح دم
باندې وي او دا جواز لري.

له دې پورتنیو ذکر شویو اقوالو څرگندیږي : هر هغه عمل چې د شریعت په
خلاف نه وي او شرعي نقص ونه لري هغه جائز دی.

[یس بن ابی سلیمه ویلي دي : د جادو د لرې کولو لپاره دغه مبارک ایت
باندې ډول ښه دي او انشاء الله فوراً ناروغ ورباندې جوړیږي :

[فَلَمَّا أَتَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السَّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ (٨١) وَيَحِقُّ لِلَّهِ الْحَقُّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ
٢٥٩] (٨٢)

ژباړه : نو کله چې وغورځول ساحرانو (پري او همساگانې خپلې) نو وویل
موسی هغه څیز چې راوړی دی تاسو هغه یوازې سحر دی (نه بل شی)
بېشکه چې الله ژر تباه کوي دغه (سحر) بېشکه چې الله نه جوړوي کار د
فساد کوونکو او (بیا ژر) رښتیا کوي الله حقه خبره (چې زما راوړی دین دی)
په کلماتو (او حکمونو) خپلو سره او اگر که یې بد گڼي مجرمان او کافران.
[فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١١٨) فَغَلَبُوا هُنَاكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ
(١١٩) وَأَلْقَى السَّحْرَ سَاجِدِينَ (١٢٠) قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ
٢٦٠] (١٢١)

٢٥٨. نسخ المجید شرح کتاب التوحید.

٢٥٩. یونس / ٨٢-١.

ژباړه : نو ثابت شو حق او باطل (ورک) شو هغه څه چې وو دوی چې کول به یې نو مقلوب شول دا (ساحران) په هغه ځای کې او وگرځېدل دوی خوار سپک او وغورځول شول ساحران په دې حال کې چې سجده کوونکي وو وویل جادوگرانو ایمان مو راوړی دی په رب د عالمیانو.

[إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى] ۲۲۱

ژباړه : بېشکه هغه شی چې جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلې ته یې حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی، او بری نه مومي ساحر (کوډگر) هر چېرته چې راشي (او وي).

په دې سربېره چې په چا جادو شوی وي له ښځې بند شوی وي د دغه جادو د رد لپاره دې د بېرې () تازه او شني پانې په دوه تېرو یوه لاندې بله پرې باندې وټکوي او پاکو اوبو کې دې واچوي بیا دې پرې ایت کړسي او چار قل دم کړي د دې غوږ به دې جادو شوي ناروغ وچيکي او په نورو دې غسل وکړي جوړ به شي ان شاء الله تعالی.

کاهن او نجومی د نبوي ارشاداتو په رڼا کې :

او عن ابن عباس رضی الله عنه قال اخبرنی رجل من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم من الانصار انهم بیناهم جلوس لیلۃ مع رسول الله صلی الله علیه وسلم رمی منجم و ستننار فقال لهم رسول الله صلی الله علیه وسلم ما کنتم تقولون فی الجاهلیة اذا رمی بمثل هذا قالوا الله و رسوله اعلم کنا نقول ولد اللیلة رجل عظیم و ملت رجل عظیم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم فانها لا یرمی بها الموت احد و لا الحیوت و لکن ربما تبارک اسمه اذا قضی امرأً تسبیح حمة العرش ثم سبّح اهل هذه السماء الذین یلونهم حتی یبلغ التسبیح اهل هذه السماء الدنيا ثم قال الذین یلون حمة

۲۲۰. الاعراف / ۱۱۸-۱۲۱.

۲۲۱. طه / ۶۹.

العرش ما ذا قال ربكم فيخبرونهم ما قال فليستخبر بعض اهل السموات بعضا حتى يبلغ هذه السماء الدنيا فيخطف الجن السمع فيقذفون الى اوليائهم و يرمون فما جاؤ به على وجهه فهو حق ولكنهم يقذفون فيه و يزيدون^{٢٢٢}

يعني: له ابن عباس رضی الله عنهما روايت دى ويلي دي يوه سړى له انصارو له اصحابو د رسول الله صلى الله عليه وسلم خبر راكړ چې: دوى مونږ ته بيانول چې دوى يوه شپه له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره ناست وو يو ستورى وويشتل شو او لمبه يې وكړه نو رسول الله صلى الله عليه وسلم دوى ته وويل: په جاهليت كې مو دوى ته څه ويل: دوى وويل: الله او رسول يې پوهيږي مونږ به ويل چې يو لوى سړى په دې شپه پيدا شو يا يو لوى سړى له دې دنيا لاړ. رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا د چا د پيدا كيدلو يا د چا د مړه كيدلو لپاره ويشتل نه كوي لکن نوم د الله تعالى مبارك دى كله چې يو كار وكړي د عرش حاملانې پرېستې تسبيح ووايي بيا ورپسې د دې اسمان والا تسبيح ووايي چې ورنږدې وي څو كې تسبيح ووايي د دې دنيا اسمان والا بيا وايي هغه څوك چې د عرش حمله وو ته نږدې دي خداى تعالى مو څه ويل؟ نو خبر وركوي له هغه څه چې په هغه ځينې اسمان والاو ځينې نورو ته خبر وركړي څو چې دې اسمان د دنيا ته ورسېږي نو جن دغه اوريدنه راوتېستوي او خپلو اولياوو ته يې وروغوږځوي نو څه يې چې راوړي وي په هغو يې په مخ وولي تر هغه حق وي او لکن دوى په هغه كې ويشتل او زياتول كوي.

د دې موضوع حقيقت قرآن مجيد كې داسې راغلى دى:
[وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ]^{٢٢٣}

٢٢٢. رواه مسلم.

٢٢٣. المک / ٥.

ژباړه : او خامخا په تحقيق بنايسته كړې دى مونږ دا اسمان (له ټولو اسمانونو څخه) ډېر نږدې (ځمكې ته) په ډېرو ستوريو سره گرځولى دى مونږ دغه (ډېرې ستورې) ويشتونكي شيطانانو لره او تيار كړى دى مونږ دوى لره عذاب ډېر سوزوونكى (د دوزخ) له دې مبارك حديث معلومېږي چې ملكې په كائناتو كې پورته او نېكته د خداى تعالى احكام په ځاى كوي او شيطانان كوشش كوي چې د پرېستو خبرې واوري او خپلو (كاهنانو) او نجوميانو دوستانو ته يې انتقال كړي، نو هغوى چې كوم خبر ووايي له واقع سره سمون مومي نو عوام الناس يې علم غيب تصور كوي لكه غلا، ډاكه، قتل، اختطاف، بنادي او داسې نور څه چې شيطانان يې خبر واوري هغه ضعيف العقيده وو ته رسوي، دوى يوازې د عوامو دولت نه ضايع كوي، بلكې د ايمان متاع ته هم تاوان رسوي لكه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :

[من اتى عرافا فسا له عن شىء فصدقه بما يقول لم تقبل له صلوة اربعين يوماً] ٢٢٤

يعنې : څوك چې عرافو ته ورځي او د يو څيز پوښتنه ترې كوي او چې څه وايي د هغو تصديق كوي څلوېښت ورځې يې لمونځ نه قبلېږي. په بل حديث شريف كې راغلي دي :

[عن ابي هريره رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من اتى كاهنا فصدقه بما يقول فقد كفر بما انزل على محمد صلى الله عليه وسلم] ٢٢٥

يعنې : له ابي هريره رضى الله عنه روايت دى چې له نبي صلى الله عليه وسلم يې روايت كړى دى فرمايلي يې دي څوك چې كاهن ته ورشي او د

٢٢٤. رواه مسلم.

٢٢٥. رواه ابو داؤد كتاب الطب.

وينا تصديق يې وکړي په تحقيق کافر کيږي په هغه څه چې په محمد صلی الله عليه وسلم نازل شوي دي.

بخاري له قتاده يو قول رانقل کړی چې خدای تعالی ستوري د درې شپو لپاره پيدا کړي دي. يوه دا چې د اسمان ښکلا ده. دويم دا چې شيطانان پدې ويشتل کيږي او دريم دا چې ښې ښيي چې خلک د سفر لوری پرې معلوم کړي نو څوک چې له دې درې عرضو سربېره بل غرض يې بيانوي هغه غلطې کوي.

[عن ابی عباس قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم من اقبلس بابا من علم النجوم لغير ما ذکر الله فقد اقبلس شعبة من السحر المنجم کاهن و الکاهن ساحر و الساحر کافر]^{۲۲۲}

يعني: له ابن عباس رضی الله عنهما روايت دی، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي څوک چې د نجوم د علم دروازه غير د هغه څه چې الله تعالی ذکر کړی اقتباسي کړه نو په تحقيق د سحر، منجم، کاهن د څانگې اقتباسي يې کړې ده، کاهن ساحر دی او ساحر کافر دی.

قرآن کریم کې داسې راغلي دي:

[وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْانْسِ وَقَالَ اُولِيَاؤُهُمْ مِنَ الْانْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا اَجَلَنَا الَّذِي اَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا اِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ]^{۲۲۳}

ژباړه: او ياد کړه هغه ورځ چې جمع به کړي (الله) دوی ټول (او وبه ويل شي) ای جماعته د جنيانو (د پېريانو) په تحقيق چې ډېر مو تابع کړي دي تاسې له انسانانو او وبه وايي دوستان د دوی له انسانانو څنې، ای ربه زموږ نفع اخستې ده ځينو (نورو) او رسيدلې يو موږ نېټې خپلې ته هغه نېټه چې مقررې کړې وه تا موږ ته (چې قيامت دی او موږ ترې منکران وو نو اوس به

۲۲۲. مشکوة - بحواله زرين.

۲۲۳. الانعام / ۱۲۸.

زمونږ څه حال وي؟ او وبه فرمايي (دوى ته الله) چې اور ځاى ستاسې دى
حال دا چې همېشه به اوسئ تاسې په دغه اور كې مگر (كله) چې اراده
وفرمايي الله (د اېستلو د دوى زمهرير يا حميم يا بل كوم عذاب نه) بېشكه
رب ستا ښه حكمت والا ښه عالم (ډېر خبردار) دى.
له قرآن كريم او احاديثو څرگنديږي چې مؤمنانو ته نه ښايي چې د دين له
دښمنانو سره تعلق ونيسي ځكه چې په دې كارېې نه يوازې اعمال لغو او
برباديږي، بلكې اخرت كې په دردناك عذاب اخته كيږي.

www.melitahrik.com
0777 400 116

په بدشگون او په پرندو د فال نیول او شرک :

له قطن ابن قبيصة روایت دی چې هغه له خپل پلار روایت کړی دی چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمایلي دي :

[عن قطن ابن قبيصة عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال : العيافة و الطرق و الطيرة من الجبت]^{۲۲۸}

يعني : له قطن ابن قبيصة روایت دی چې هغه له خپل پلار روایت کړي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمایلي دي : عیافت () طرق () او طیره () له جبتو (بتانو) څخه دی.

د فال په برخه کې عرض دا دی چې هغه ښه کلمه چې په طبعي ډول د سړي خوښیږي هغه ته فال وایي، د مثال په ډول سړی یو مقصد لري چې انجام یې ورته معلوم نه وي نو دی د برکت او د هغه کار د سرته رسولو دعا کوي او وایي چې خدایه د دې کار د سرته رسولو ډاډ راکړي بیا فال ونیسي چې کله هغه فال وڅېړي دروحي تسکین لپاره وایي چې هغه کار به یې سرته ورسېږي، بیا که هغه کار ترسره شي او که ترسره نه شي ترسره کیدل یې حتمي نه گڼي او که فال یې ونه څېړي یو ډول روحي تقابض ورته پیدا شي خیال کوي چې دا کار به یې سرته ونه رسېږي. په واقع کې که سرته ورسېږي او که نه قطعي باور پرې نه کوي چې سرته به نه رسېږي نو په فال کې کوم حرج نشته او الوتونکو مرغانو کې چې ښي خوا الوتل یې نېک او چپ خوا الوتل یې بد وگڼي سراسر حماقت دی، دا طرح په ورځني ژوند کې بې شمېره دي کوم څیز چې د عامو خلکو خیال کې شرک نه وي بد دې ونه گڼل شي همدارنگه د پیشو، گیدرې ښي او چپې خوا ځغاسته د کارغه اواز بد گڼل ناکاره خیالات دي، او نېک فال ممانعت نه لري. د ستورو په برخه مختلف اعتقادات دي چې زیات یې کفر بلل شوی دی :

^{۲۲۸} رواه ابو داود کتاب الکهانه والتطير.

[عن زين بن خالد جهنمی قال صل لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الصبح بالحدیبة علی اثر سماء كانت من الليل فلما انصرف اقبل علی الناس فقال هل تدرون ماذا قال ربکم قالوا الله ورسوله اعلم قال : اصبح من عبادى مؤمن بى و کافر فاما من قال : مطرنا بفضل الله و رحمته و ذلك مؤمن بى کافر بالکوکب فاما من قال مطرنا بنوه کذا فذاک کافر بى مؤمن بالکوکب] ۲۲۹

یعنی : له زید به خالد جهنمی روایت دی ویلی یی دی : رسول الله صلى الله عليه وسلم په حدیبه کې مونږ سره د سبا لمونځ ادا کړ مخ یې خلکو ته راواړاوه. ویې فرمایل : ایا پوهیږئ چې خدای موڅه ویلی دي؟ وویل : الله او رسول یې ښه پوهیږي. ویې فرمایل : زما له بندگانو پر ما مؤمن او کافر کیږي. نو هغه څوک چې ووايي : د خدای په فضل او رحمت پر مونږ باران واورېد په ما مؤمن دي او په ستورو کافر دي او هغه څوک چې وایی پر مونږ یې زامنو باران وکړ نو دا پر ما کافر دی او په ستورو مؤمن دی.

د ستورو په برخه کې بحث د مخه تېر شو دلته صرف دا مقصد ذکر کوو چې داسې طرح چې فلانی کار د فلانی ستوري له وجې وشو د الله تعالی له صفاتو سره شېهي شرک بلل کیږي ځکه چې د کائناتو ټول امور د واحد او لا شریک خدای جل جلاله په حکم سرته رسیږي، مسلمان ته نه ښایي چې ستوری یا بل څیز الله تعالی سره شریککړي په کائناتو کې هر شی د الله تعالی حکم او فرمان ته د تسلیم سر ښکته کړي او د ده جل جلاله د رضا او خوشحالی غوښتلو کې کوشش کوي او الله تعالی د هر شي په حکم کولو غالب دی.

د موسم پیش گوښي :

په ستورو د ځینې واقعاتو پېښودلو په برخه کې د شرک او کفر حکم باید چې د احادیثو په مطالعه کې وڅېړل شي او د موسمیاتو اوسنۍ پیشگویی بالعموم د زراعت او بزگرۍ په کارو کې مهم فطري امر دی خو دا چې د دې فن د ماهرینو د پیشگویی په وینا عمل کول څرنگه دي؟
نجومیانو او کاهنانو په طرح د یقین کولو له امله د شرک د تصور غوندې دی که بل ډول دی؟

په دې برخه کې عرض دا دی چې الله تعالی انسانانو ته عقل او علم ورکړی دی د هغو په استفاده یې آلات ایجاد کړي دي چې د هغو په مرسته معلومات ورکوي او دا معلومات د کاهنانو او نجومیانو له معاملې سره برعکس دي ځکه چې دوی د غیب علم دعوی کوي او بې وقوفه خلک پرې یقین کوي له دې امله یې مشرک بولي، او د موسمیاتو پیشگویی ویونکی د علم غیب دعوی نه لري، بلکې د خدای تعالی له خوا د ورکړي علمي صلاحیت معلومات ورکوي چې هغه هم په حتمي او قطعي ډول خبر نه وي، د مثال په ډول د موسمیاتو ماهرین د الاتو په امداد اندازه لگوي چې د باد چلند په کومه اندازه دی، د هوا حال په څه ډول دی؟ باراني دی که نه دی، دې برخه کې قرآن کریم داسې ارشاد فرمایلی دی:

اَوْ هُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَتُ سَحَابًا ثَقَالًا سَقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نَخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ^{۲۷۰}

ژباړه: او همدغه (الله) هغه ذات دی چې رالېږي بادونه زېری کوونکي په مخکې د رحمت د ده (چې باران دی) تر هغه پورې چې راواخلي (دغه بادونه) وریځې درنې (په اوبو سره) چې روان وو مونږ دغه (وریځې زرغونولو) هغه ځمکې ته چې مړه (وچه بې گیاه) وي پس نازلوو مونږ له

دې وريځو څخه اوبه نور اوباسو مونږ په هغو اوبو له هر قسم مېوو څخه هم داسې (چې دغه مړه وچه ځمکه ژوندۍ کوو) راباسو مونږ مړي (له ځمکې) لپاره د دې چې پند واخلي (او لازم دي چې غور په کې وکړي) په عام ډول گرم موسم کې چې کله یخه یخه هوا وچلیږي د باران خیال کیږي چې الله تعالی د اورېدلو خوشخبري ورکوي دا ډول د اندازه کولو آلات چې د هوا حالات رانښيي دا ډول اندازه کول شرک نه دی.

www.melitahrik.com
0777 400 116

دم تعویذات او شرک :

دم او تعویذات د مختلفو پرېشانیو او ناروغیو لپاره مهم حیثیت لري، د
دم او تعویذاتو لړۍ د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د لوړو ارشاداتو په
لارښوونه سرته رسیږي.

له حضرت عمران بن حصین داسې روایت راغلی دی :

[عن عمران بن حصین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال : لا رقية الا من
عين او حمة]^{۲۷۱}

یعنې : له عمران بن حصین روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمایلي دي تعویذ نشته مگر د نظر او تبې لپاره.

رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوه حدیث شریف کې فرمایلي دي چې
نظر لگېدل حق دی، ترمذی او ابن ماجه روایت کړي دي چې : حضرت
اسماء بنت عمیس عرض وکړ چې یا رسول الله د جعفر (طیاره) اولاد نظر
زیات لگېږي آیا هغوی په منتر دم کړم؟
رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایلي :

[نعم فانه لو كان شيء سابق القدر سبقته العين]^{۲۷۲}

یعنې : هو! که په قدر کې څه تیروي په نظر کیدل هم سابقه لري.

[عن ام سلمة ان نبی صلی الله علیه وسلم رای فی بیتها جارية فی وجهها
سفة تعنی صفة فقال : استر قوالها فان بها النظرة]^{۲۷۳}

یعنې : بېشکه دا په سترگو شوې ده له ام سلمه روایت دی چې نبی صلی
الله علیه وسلم د دې په کور کې یوه نجلی ولیده چې په مخ کې یې زېږوالی
و نو ویې فرمایلي : تعویذ ورته وکړئ حضرت ابو سعید خدری ویلي دي

۲۷۱

۲۷۲. رواه الترمذی - ابن ماجه.

۲۷۳. متفق علیه.

چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د پېريانو او د انسانانو له نظر پناه غوښتله خو چې معوذتين نازل شول :

[فلما نزلت اخذ بهما وترك ما سواهما]^{٢٧٤}

يعني: کله چې معوذتين نازل شول له هغو به يې کار اخست او غير له هغه نور څه يې پرېښودل.

مسلم شريف کي له جابر رضي الله عنه يو روايت راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په افسون (نظر) منتر ويل منع کړي و بيا د عمرو بن حزم څو تنو ورته عرض وکړ چې :

[يا رسول الله انه كانت عندنا رقية ترقى بها من العقرب و انت نهيت عن الرقى فعرضوا ها عليه فقال ما ارى بها باسا من استطاع منكم ان ينفع اخاه فلينفعه]^{٢٧٥}

يعني: اى رسول الله موږ د لرم نه تعويذونه کول او تا له تعويذ منع کړي يو دا عرض يې ورته وکړ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: پروا نه لري څوک چې له تاسي توانېږي چې خپل ورور ته نفع ورسوي نو نفع دې ورته ورسوي.

يو بل روايت دى چې :

[عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان رسول الله صلى الله قال اذا فزع احدكم فى النوم فليقل اعوذ بكلمات الله التامة من غضبه و عقابه و من شر عباده و من شر همزات الشياطين و ان يحضرون فانها لن تضره فكان عبد الله بن عمرو يلقيها من بلغ من والده و من لم يبلغ منه كتبها فى صك ثم علقها فى عنقه]^{٢٧٦}

^{٢٧٤}. رواه الترمذى و ابن ماجه.

^{٢٧٥}. رواه مسلم.

^{٢٧٦}. رواه الترمذى - ابواب الدعوات.

يعني : له عمر بن شعيب روايت دى چې له خپل پلار او هغه يې له نيكه روايت كړي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : كه خوك له تاسې په خوب كې وپريږي ودې وايي پناه غواړم د خداى تعالى په پوره كلمو له عضبه د ده او له عذاب د ده او له شره د بندگانو د ده او له شره د لغزشونو د شيطانانو ضرر به ورته ونه رسيږي نو عبدالله بن عمرو ته چې له پلار نه څه رسيدلي و هغه يې تلقينول او چا ته به چې له ده ونه رسېده هغو ته به بې ليكه او په غاړه كې به يې زوړنداوه.

د دې ټولو روايتو له رانقلولو مقصد دا دى چې د احاديثو له روښنايۍ واضح څرگندېږي چې دم او تعويذات شرعي حيثيت لري. دا بحث د ابن قيم په تېر بحث كې هم ياد شوى خو دلته پرې روښنايي ضروري ده داسې چې دم او تعويذاتو لړۍ كې دا خبره ذهن كې وساتئ چې:

هغه دم او تعويذات چې داسې الفاظ په كې شامل وي چې د شرک احتمال لري د هغه دم او تعويذ استعمال شرک او د خداى تعالى نافرمانى ده او د رسول الله صلى الله عليه وسلم له سنتو انحراف دى او كه دم او تعويذ كې قرآني اياتونه يا د احاديثو الفاظ (يا هغه چې شرک الفاظ نه وي) مشرک نه دى، ناروغي او نظر، زهر او نور زاييله كولو كې اثر لري داسې دم او تعويذ كې د مسلمانانو خدمت كول دي (هغسې چې دواگانو (لكل داء دواء) د ناروغيو علاج جواز لري دارنگه له شرک په پاكو الفاظو مشتمل دم او تعويذ قباح نه لري.

د اولياوو مزارات او شرک :

د امت د افرادو هر وخت د اولياوو كرامو دربار ته حاضرېدل له سل كلن بې ریا عبادت غوره گڼلى، له دې امله د دوى د قبر و زيارت د شرف باعث بولي، اهل سنت وايي د اولياوو كرامو خدمت ته حاضرېدل د سعادت او برکت سبب كيږي له دې څرگنده شوه چې د مقدسو نفوسو مجلسونه رياض

الجنة (د جنت باغچې) دي داسې مجلسو ځنې د مغفرت زيری کيږي د دې مؤمنانو يوازې له ژوند قربت او فيض نه رسيږي، بلکې له مرگ وروسته يې هم زيارتونه د خلقو مرجع ده، د مؤمنانو زيارتونه په صالح عمل کولو کې اهميت لري، قرآن کریم کې د وران شويو کلو نه په عبرت اخستلو لپاره د هغوی د ليدلو حکم داسې راغلی دی :

[قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ] ۲۷۷

ژباړه : ووايه (ای محمده! دوی ته که دوی نه وي قايل په هلاک د پخوانيو قرنو) وگرځئ تاسې په ځمکه کې بيا وگورئ چې څرنگه و عاقبت (خاتمه) د دروغجن کوونکو (د رسولانو).

بل ځای کې يې داسې فرمايلي دي :

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاَقٍ ۲۷۸

ژباړه : آيا نه گرځي (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کې چې وگوري دوی چې څرنگه وو عاقبت اخره خاتمه د هغو کسانو چې وو پخوا له دغو (مشرکاتو) چې وو هغوی (پخواني مکلبين) هم دوی ډېر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او اثار (چې پريښي يې دي) په ځمکه کې بس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی او نه وو دوی ته له (عذابو) د الله هيڅوک ساتونکی.

دې مبارک اياتونو د سرکشانو بد حال د عبرت لپاره بيان کړی دا ځکه چې قرآن کریم هدايت د تعليم، زده کړې او معانيو خزانه ده. که په دې مبارکو اياتو کې غور وشي دا په کې څرگنديږي چې الله تعالی نافرمانان خراب کړي کورونه يې پرې ورغورځولي دي خو له دې بيانونو انسان بالخصوص

۲۷۷. الانعام / ۱۱.

۲۷۸. المؤمن / ۲۱.

مسلمانان له خدای تعالی وېره پیدا کوي او دا وېره او تقوی یې (خدای تعالی سره د مینې او محبت باعث شي، نو د نافرمانو د سزا ورکولو په یادولو به د امت د پاکانو او د صالح عمل لرونکي مقدسو اشخاصو په مزاراتو د ثواب حاصلولو طرف ته توجه وشي. حضرت سلیمان بن برید رضي الله عنهما له خپل والد صاحب روایت کړی دی چې :

[قال رسول الله صلى الله عليه قد كنت نهيتكم عن زيارة القبور فقد اذن لمحمد في زيارة قبر امه فزروها فانها تذكره الاخرة]^{٢٧٩}

او ترمذي کې راغلي دي:

حديث بريده حديث حسن صحيح والعمل على هذا عند اهل العلم لا يرون بزيارة القبور باسا وهو قول ابن المبارك والشافعي واحمد واسحق]^{٢٨٠}

يعني د بريده حديث حسن او صحيح دی علماوو عمل ورباندي کړی دی چې د قبرو په زیارتو کې حرج نشته ابن مبارک شافعي احمد او اسحق په دې قایل دي.

شک او تردید نشته چې د عامې هديرې د مړو زیارت اخرت راپه یادوي نو د انبياوو کرامو عليهم السلام اود اولياوو کرامو رحمهم الله د قبرونو زیارت کول خو په اوله درجه د خدای تعالی د یاد او د اخرت د فکر کولو سبب کېږي او د خدای تعالی د غوره بندگانو قربت د دعا قبلېدلو لپاره یو حقیقت دی، دې برخه کې عن صالح بن درهم يقول انطلقنا حاجبين فاذاً رجل فقال لنا الى جنبكم قرية يقال لها الابلة قلنا نعم قال : من يضمن لي منكم ان يصلي في مسجد العشاء ركعتين او اربعا و يقول هذه لابي هريره سمعت خليلي ابا لقاسم صلى الله عليه وسلم يقول : ان الله عزوجل يبعض

^{٢٧٩}. رواه الترمذی ابواب الجنائز.

^{٢٨٠}. د بريده حديث حسن او صحيح دی د علماوو په نزد عمل ورباندي د قبرو د زیارتو په برخه کې ټاک نه لري. دا قول د ابن المبارك شافعي احمد او اسحق دی.

من المسجد العشاء يوم القيامة شهداء لا يقوم مع الشهداء بدر غيرهم رواه
ابوداود و قال هذا المسجد مما بلى النهار^{٢٨١}

يعني: له صالح بن درهم روايت دى چې ويلى يې دي: حاجيانو سره خوشی
شولم نو يو سړى و راته وويل: ستاسې په څنگ کې يو کلى دى (الابله)
نومېږي؟ ورته ومو ويل: هو! وويل: څوک له تاسې ما ته ضامن کيږي چې
د (العشاء) جماعت کې دوه رکعت ته يا څلور رکعت له مونځ وکړي او ووايي
(لپاره د ابوهريره دى) ما له خپل خليل (ملگری) ابا القاسم صلى الله عليه
وسلم اوريدلي چې ويلى يې دي: بېشکه الله تعالى د (العشاء) له مسجد نه
د قيامت په ورځ شهيدان راپيدا کوي د بدر له شهيدانو سره دريږي دا
حديث ابو داود روايت کړى دى او ويلى يې دي چې دا مسجد (النهر) ته
نږدې دى.

له دې معلومېږي چې د بزرگانو مقامات د دين د عظمت پته او د ثواب د
حصول ثبوت دى چې د نفلي عباداتو د صحابه وو کرامو د عقيدې مطابق
يقيني فايده لري.

د حرم شريف په صحن کې د ابراهيم عليه السلام ددوه قدمو ځاى (پلونه) د
زمزم د رحمت اوبه، صفا او مروه نیک يادگارونه د ابراهيم خليل د دوى
قدمو (پلونو) د ساتنې مقصد دا دى چې د ده د قدمو مبارکو د پلو دومره
عزت دى خپله د ابراهيم خليل الله عزت عالمي دى.

چې د کعبې شريفې تعمير يې جوړاوه په دې تېره ورته درېده او د ديوال
مواد به پرې پورته کېدل لکه چې الله تعالى فرمايلي دي:

[إِنْ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ۝ فِيهِ آيَاتٌ
بَيِّنَاتٌ مِّمَّا بَرَّاهِيمَ ... الْآيَةُ]^{٢٨٢}

٢٨١. مشکوة باب الملاحم.

٢٨٢. ال عمران / ٩٧.

ژباړه : بېشکه لومړنۍ کوټه (بیت الله) چې جوړه شوې ده (له گردو ټولو نه پخوا د عبادت لپاره) خلقو ته خامخا (هغه کوټه) هم دا ده چې مکه کې ده حال دا چې برکت ناکه او لاره ښوونکې ده خلقو ته (د جنت) شته په دې کوټه کې آثار ښکاري ځينې يې مقام د ابراهيم دی. همدارنگه د صفا او مروه زیارت د قبولیت په درجه عبادت دی تل د خدای تعالی رحمت پرې اوري په حنفي مذهب کې د صفا او مروه سعي واجب ده او د ابراهيم عليه السلام مقام کې دوه رکعت نفل له واجب طواف سره برابر په همدې ډول عرفات باندې درېدل د عظیم عبادت ادا کولو په عقیده به مینه او محبت سرشار او مطمئن عبادت دی.

د عبادت او تعظیم توپیر :

ځينې خلک د مقبولو اشخاصو زیارتو ته تگ شرک بولي وايي د اولیاوو زیارتو ته ورتگ عبادي دی او د غیر الله عبادت شرک دی خو افسوس چې ځينې شدت خوښوونکي د رسول الله صلی الله علیه وسلم مقدسې مبارکې روضې مدینې منورې ته ورتگ هم شرک گڼي، د دې اعتراض ۲ په طرح هاند کوي چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د شنې گنبدې زیارت کول مؤمنانو ته مذموم وځلوي.

دا اعتراض په قطعي ډول غلط دی دغه معترضین باید متوجه شي د تعظیم او عبادت ترمنځ ستر توپیر دی ځکه چې عبادت خاص خدای تعالی ته کیږي او بې له الله تعالی بل چا ته عبادت کول شرک دی لکه صرف د کعبې شریفې طواف يې عبادت دی د بل زیارت طواف عبادت نه دی. ځينې گمراهان عقیده لري چې ذوالحجې په لسم چې فلاني زیارت نه څوک کړدا گرد طواف وهي لکه حج يې چې کړی وي. دغه عقیده مشرکانه او دا عمل سراسر شرک دی، ټول صحابه وو کرامو حج او عمرې لپاره مکې

معظمې ته تللي او د رسول الله صلى الله عليه وسلم له روضې مبارکې يې طواف نه دی کړی. که څوک له روضې مبارکې په طواف عقیده ولري دا گمراهي ده، څرنگه چې انبياو او اصفياوو ته خدايتعالی عزت او عظمت ورکړی دی نو پر مسلمانانو يې تعظيم لازم دی. حقيقي عزت او عظمت الله تعالی لره دی چې د ټولو کائناتو مالک او د ټول مخلوق رب دی. دې برخه کې د قرآن شریف داسې ارشاد دی :

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^{۲۸۳}

ژباړه : ووايه (ای محمده)، يا الله (ای) مالکه د سلطنت (واکداره د باچاهۍ) ورکوي ته سلطنت هر هغه چا ته چې اراده وکړې (يا الله د ورکولو يې) او بېرته اخلي سلطنت له هر هغه چا څنې چې اراده وکړې (د بېرته اخيستو يې) او عزت ورکوي هر هغه چا ته چې اراده وکړې (يا الله د عزت يې) او خوار ذليل کوي هر هغه څوک چې اراده وکړې (د ذلت يې) په لاس (د قدرت) ستا (هر راز) خير (بېگنې) دی بېشکه ته (يا الله) پر هر شي باندې (چې اراده وفرمايي) ښه قادر يې (هم په ورکولو هم په اخيستلو هم په عزت هم په ذلت د ټولو عزمو مالک خداى تعالی ديلکن مقبول او انعام موندونکي بندگان د تکريم وړ او د تعظيم لايق دی دا عزت خداى تعالی ورته عنايت کړی دی، الله تعالی فرمايلي دي :

﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾^{۲۸۴}

ژباړه : او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی و ليکن منافقان نه پوهيږي (په عزت او رزاقيت د رب العزت).

۲۸۳. ال عمران / ۲۶.

۲۸۴. منافقون / ۸.

له دې ارشاد واضحه معلومېږي چې د الهي دربار مقبولينو زيارتو ته عقیده تسليم ده نه عبادت نو عبادت گنل يې او د شرک عقیده ورباندې کول مناسب نه دي.

ځينې جاهلو او زرپرستو بې عمله گمراه مجاورين خاناقاگانې چلوي له شرع خلاف د بدعتونو مرتکب کيږي چې نه د تصوف له تعليماتو سره برابري لري او نه د قرآن او سنتو له تعليماتو سره سمون لري. دغه خرافات هندي رسومات دي د تصوف په طريقې پورې تعلق نه لري، د تصوف مسلک گمراه کوونکی مسلک نه دی او نه د داسې خرافاتو تصديق کوي، دا په دين کې داخل شوي خرافات دي چې نه علمي حيثيت لري او نه روحاني مقام او منزلت لري. د داسې خلکو احترام او عقیده لرل ورباندې مناسب نه دي او بې له شېبې خرافات او بدعات قابل د مذمت دي نو د دغو شرخوښوونکو له امله اهل سنت ته مشرک ويل او د اولياوو له مقام منکرېدل سم کار نه دی. څه ضرورت دی چې د علماوو او د عوامو د حوصلې د خرابولو باعث او سبب شي، کعبې شريفې کې بت پرستي او شرکت د کعبې حيثيت ته صدمه ونه رسوله او نه يې د هغې په عظمت کې توپير راووست بل وخت کعبه شريفه له خرافاتو پاکه شوه، نو دا ډول که په چا کې خرابي وي د هغه پاکولو کوشش په کار دی. هر مقصد ته شرک او مؤمنو ته مشرک ويلو نه بايد پرهيز وشي او څومره چې امکان لري په مسلسل ډول عوامو کې بيداري او ديني شعور پيدا کول ضروري دي.

د ادب او تعظيم په برخه کې غلط نظريات :

د ادب او احترام په برخه کې د يوه ضرورت معلومات وړاندیز لازم دی او هغه دا چې څو غلط نظريات رواج شوي چې خلک د بزرگانو گمراه او نااهله اولاد د تعظيم وړ بولي او د اسلام د عزت او وقار معيار رنګ او نسل نه دی، بلکې د عزت او تکریم سبب يې تقوی گنلې ده، له دې امله ضرور ده چې دغه معيار د ادب او احترام لپاره نظر کې ونيول شي ځکه

چې د پير اولادوالی د عزت او احترام کولو لپاره کافي نه دی، حقیقت دا دی چې د پیغمبر اولاد د ډېر احترام وړ دی خو چې نیکو اعمالو لرونکي وي بیا د پير اولاد هم په دې ډول چې د صالح اعمالو لرونکي وي د احترام وړ دی ځکه چې د قیامت په ورځ وراثت فایده نه لري او نه نسب گټه رسوي، بلکې هله جنت د ایمان او صالح عمل ثمره ده. یو ضروري وضاحت:

د اولیاوو په مزاراتو د حیوان د ذبح نذر کول یا یې د کوم شخصیت په نوم نذر او نیاز کول معترضین د مشرکینو له طریقي سره مشابهت گڼي. له دې امله ورته شرک وایي او دا خیزونه حرام بولي.

دې برخه کې عرض دا دی چې څوک په څاروي د ذبح په وخت د بت نوم اخلي یا څوک بتانو ته نیاز کوي وایي ثواب یې صالحاتو ته رسیږي یا د څاروي په ذبحه کې د خدای تعالی د نوم د یادولو په ونج د بت (غیر الله) نوم واخلې او ذبح کړی شي بې شهبې دا شرک او هغه مذبوحه حرامه ده ځکه چې قرآن کریم کې راغلي دي:

[إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهْلَ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] ۲۸۵

ژباړه: بېشکه هم دا خبره ده چې حرام کړی دی (الله) په تاسې باندې (خوراک) د مردارې او (حرام کړی دی الله خوراک د) وینې (بېدونکې) او (حرام کړی دی الله خوراک د) غوښې د خنزیر او (حرام کړی دی الله خوراک د) هر هغه حلال کړی شوي چې او از کړی شوی وي په هغه باندې (په وخت د ذبح کې) بې له پاک الله نو هغه څوک چې اړ (ضرورت مند) شي (د دې حرامو خوړلو ته) حال دا چې نه ظلم کوونکی او نه تجاوز کوونکی وي (له قدر د

کفافه، نو نشته گناه په ده باندې، بېشکه چې الله لوی بخښونکی پوره رحم لرونکی دی.

د خدای تعالی دې فرمان کې روښانه راغلي دي چې په کومې مذبحې چې غیر له خدای تعالی د څه شي نوم یاد شوی وي حرامه ده، دې کې مختلف صورتونه دي، یو دا چې یو گډوړی د الله تعالی په نوم ذبح شي او د ذبح په وخت د الله تعالی نوم (بسم الله اکبر) ورباندې ووايي د قرآني آیاتو له احکامو سره یې سم نیاز او نذر کړی وي ثواب یې اولیاوو، صلحاو ته رسېدل غواړي، دا د اسلام د تعلیماتو په خلاف نه دي لکه چې په قرآن کریم کې راغلي دي :

[فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ] ۲۸۲

ژباړه : نو خورۍ تاسې له هغه مذبحې څخه چې یاد کړی شوی وي نوم د الله پر هغې باندې که یې تاسې په آیاتونو د الله ایمان لرونکي.

په بل مبارک ایت کې داسې ارشاد دی :

[وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَضَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنْ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ]

ژباړه : او څه مانع دی تاسې ته چې نه خورۍ تاسې له هغې مذبحې څخه چې یاد کړی شوی دی نوم د الله پر هغې (په وخت د ذبحې کې) حال دا چې : تحقیق واضح کړی دی (الله) تاسې ته هغه چې حرام کړي دي پر تاسې او دغه مذبحه باس الله له هغو څخه نه ده، مگر هغه محرمات چې اړ (محتاج) کړ شوي تاسې (خوراک د) هغو ته (نو هغه هم حلال دي) او بېشکه ډېر له خلکو خامخا گمراه کوي (خلق په تحلیل او تحریم) په ارزوگانو خپلو بې له

پوهې (او تحقیقه) او برهانه، له جهله، بېشکه رب ستا هم دی ښه عالم (دانا، دی په تېرېدونکو (له شرعي حدودو هم).

له پورتنیو مبارکو ایاتونو منکشفیږي چې حرام هغه مذبوحه ده چې غیر له الله تعالی د بل شي نوم پرې یاد شوی وي او کوم چې د خدای تعالی نوم د ذبح په وخت کې ورباندې ویل شوی وي حرام نه دی، بلکې حرام ویل ورته د قرآني ایاتو نه خلاف دی له دې امله د خدای تعالی د غوره بندگانو د مرکزونو په (لنګر) کې د خدای تعالی په نوم ذبح کیږي دې طرح ته چا حرام نه دي ویلي، بلکې یو شریف صورت حال یې بللی دی او د شیخ عبدالقادر جیلاني ته د ثواب رسېدلو یوه طریقه ده او د شرک شائبه پکې نشته حرام ویل یې ورته درست نه دی ګڼلی ځکه حرام هغه دي چې په سود، غلا او نورو ناجائزو طریقو کمایي شي په ناجائزې کمایي لنګر چلول هم حرام دي، او د صوفیانو لګښت له حرام مال هم حرام دی، د قرآن کریم د تلاوت د قبولیت دعا ته ناجائز یا حرام ویل مناسب نه دي.

اوس د ذکر شوي توپیر له مخې خانقاه کې په سلهاو شاگردان فرض تعلیم او تدریس کوي صوفیه نړۍ سر تر پښو د شفقت او محبت اشخاص او روحاني کشش لرونکي دي هر وخت د فقراوو او طالبانو زیات موجودوالی ورسره حقیقت دی نو د نذر او نیاز وروړل صوفیانو ته یې ورکول او وېشل په اصل کې طلبه وو او فقراوو سره په اصل کې د تعلیم او تدریس له مشین سره مرسته ده په سوونو داسې طریقې رائجې دي چې شرعاً ورته قباحه نه ویل کیږي او شرک ګڼل یې سراسر بهتان دی، د خدای تعالی د رضا او خوشحالی غوښتل د خدایتعالی د نیکو بندگانو کار دی، قرآن کریم ایمان او تقوی او ولایت معیار ګرځولی داسې ارشاد یې فرمایلی دی :

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٢٢) الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ (٢٣) لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ

اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (٢٤)، وَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٢٥) [٢٨٧]

ژباړه: واورئ خبردار شئ چې بېشکه دوستان د الله نشته هيڅ قسم وېره په دوی (له کوم مکروه) او نه به دوی خفه کيږي (هيچېرې له قوت د کوم مامول نه) (دغه دوستان) هغه کسان دي چې ايمان لري او وي دوی چې ځان ساتي (له معاصيو او ويرېږي له الله نه) دوی ته زيری دغه ژوندون لږ خسيس کې او په اخرت کې نشه هيڅ بدلول د کلماتو د الله تعالی ته دغه (زېری د دواړو جهانو) هم دغه دی بری ډېر لوی او نه دې خفه کوي تا (ای محمده!) خبرې د دوی (چې الله نه مني ستا تکذيب کوي او ډاروي دې) بېشکه چې زور خاص الله لره دی ټول هم دی دی ښه اوږېدونکی (د گردو ټولو اقوالو) ښه خبردار (په ټولو احوالو).

د ولايت معيار محض په قبر د مجاورينو راټولېدل نه دي، بلکې ايمان او صالح عمل او تقوی ده، د خدای تعالی غوره بنده هغه دی چې د خدای تعالی عبادت او د رسول الله صلی الله عليه وسلم اطاعت کوي د جامو او د هغو په رنگو او ډولو ولي کېدلای نه شي. څوک چې د مرشد يا ولي تلاش کوي د هغه جامو ته نه گوري، بلکې د هغه صالح عمل ته، د تقوی څېښتنانو ته قربت حاصلېږي، د تقوی د څېښتنانو صحبت په دنيا او اخرت کې نافع دی، د خدای تعالی دوستي د نورو ښو کسانو له دوستيو امتناع نه لري.

وروستی خبره:

څرگنده خبره ده چې د الله تعالی له طاقت سره برابری نشته، الله تعالی يو دی په ذات او صفاتو او عباداتو کې شریک نه لري په کائناتو کې د رحمة للعلمين مقدس ذات حضرت محمد صلی الله عليه وسلم مجسم نور دی

مؤمنان په يقين سره (اشهد ان محمداً عبده ورسوله) وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د خدای تعالی بنده او رسول دی، مسلمان له سره دې سوچ او فکر کې نه ولويږي چې خدای جل جلاله په ذات صفات يا عبادتو کې څه شی شريک وبولي نه الله تعالی شريک لري او نه مسلمان دا سوچ او فکر کوي، دې برخه کې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :

[عن عقبه بن عامر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج يوماً فصلی علی اهل احد صلاته علی الميت ثم انصرف الى المنبر فقال : انی فرطکم و انا شهيد علیکم و انی والله لا نظر الى حوضی الان و انی قد اعطيت مفاتيح خزائن الارض او مفاتيح الارض و انی والله ما اخاف علیکم ان تشرکوا بعدی ولكنی اخاف علیکم ان تنافسوا فیها]^{۲۸۸}

يعني : له عقبه زوی د عامر روایت دی چې یوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم راووت په احد والاوويې د جنازې لمونځ ادا کړ بیا منبر ته وخوت وپې ويل : بېشکه زه پر تاسې شاهد یم او قسم دی چې زه مې همدا اوس حوض ته گورم او د ځمکې د خزانو کيلي گانې راکړ شوي دي او قسم دی چې زه په تاسې دا وېره نه لرم چې مشرکان به شی، لکن په تاسې وېرېږم چې په دې کې به له یو بل سره سيالي کوي.

د رسول الله صلى الله عليه وسلم څرگند ارشاد دی چې پس له ما مؤمن سره د شرک يا کفر گنجایش قطعاً نشته، دې وخت کې به بېگاه او سبا د کفر او شرک چالانېدلو په ځای مؤمنانو سره د محبت او لوړونې د فضا پيدا کولو کوشش کيږي، چې امت د بد امنۍ ښکار کېدلو نه نجات ومومي، انبياوو کرامو په تېره رسول الله صلى الله عليه وسلم او د امت پاکان وسيله کوي، عثمانی تفسیر د (ایاک نعبد و ایاک نستعین) تفسیر لاندې لیکلي دي ...

^{۲۸۸} . رواه البخاری کتاب الرفاق.

حقیقي مرسته د الله تعالی ده خو که کوم بنده د ظاهري استعانت لپاره واسطه کړې شي، دا استعانت په حقیقت کې د خدای تعالی استعانت دی. په عثمانی تفسیر کې راغلي دي :

څوک چې الله تعالی سره څوک شریک یا معبود وگرځوي دا شرک دی په دې کې شک نشته چې دا نه معاف کیږي، قرآن کریم او نبوي احادیثو تشریحات ورکړي چې له خدایتعالی وېره او له رسول الله صلی الله علیه وسلم شرم په کار دی، سرېره پر دې انبیا او صلحا وسیله گرځول د معجزو او کراماتو حق گڼل قطعاً شرک نه دی، دا کمالات د خدای تعالی خاصه عطا ده د لوړو مرتبو والا و و ته یې عطا کړی دی فرمایلي یې دي :

[... ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ] ^{۲۸۹}

ژباړه : دا د الله فضل دی هغه چا ته یې ورکوي چې ورته خوښه یې شي او الله تعالی د ستر فضل خاوند دی.

دعا کوم چې الله تعالی دې د خپل محبوب حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم په مخ ما او ټولو مؤمنانو ته له هر ډول پټ او ښکاره شرک نه پاکېدل او پاک ساتل راپه برخه کړي او د اسلامي امت ټول افراد په متحد خلافت سرفراز کړي او د تېر شوي عظمت له اعادي زیات نعمت راعطا کړي (ما او زما مور او پلار استادان حق لرونکي اولادونه او ټول مسلمانان وبخښی، دنیا او اخرت مو سم کړی، له مونږ رضا شی)

امین --- سید المرسلین یا رب العلمین.

[اللهم صلی علی سیدنا محمد و علی ال سیدنا محمد افضل صلوتک بعدد معلوم لک و بارک و سلم و صلی علیه اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمداً عبده و رسوله الله اللهم انا نعوذ بک من ان نزل او نزل او تضل او نظلم او یظلم علینا او نجهل او یجهل علینا

و اخر دعونا ان الحمد لله رب العلمين

يو خبر

د فروغ اسلام د تحريک پېژند گلوي :

دا يو حقيقت دی چې په خلکو کې اسلامي سوچ او فکر پيدا شوی دی. د شپې او ورځې د ديني تحفظ په برخه کې به عملاً د تحريکاتو په سرگرمۍ په ټولنيز ډول زيار او محنت باسي د فروغ اسلام د تحريک مشين زيات د پاک قرآن د دروسو او د شريفو احاديثو لړۍ جاري کړې نامتو علماوو په کې څېړنې کړي عام او خاص ترې استفاده کوي، سربېره پر دې د ذکر او فکر محافلو ته ستر اهميت ورکوي، د دغه تحريک مشين د تشدد او نفرت په ونډ د محبت او اتحاد د اصولو په منظر کې نيولو باندې ولاړ دی، د تحريک مشين چلوونکي اکثراً تعليم يافته او د دين محنت گالونکي دي مخلص مرستيالان لري په انفرادي او اجتماعي حيثيت د ديني فکر خپرونو باندې لگيا دي کار کوي، بنيادي نکتې يې د رسول الله صلی الله عليه وسلم عشق او صحابه وو کرامو رضی الله عنهم محبت دی. د دغه تحريک انتظامي کميټه د تشکيل له مقرري سره سم مينه والو ته خبر روکوي چې د دې تحريک رکنيت په چا پورې خاص محدود او محصور نه دی، بلکې د اهل سنت هر څوک کولای شي چې د افهام او تفهيم له لارې د دې تحريک رکنيت حاصل کړي. د متين دين خدمت د صادق امين صلی الله عليه وسلم په محبت کې وکړي. د اهل سنت ټولو وروڼو ته دې مشين کې د شرکت کولو بلنه ورکوي.

مخلص حافظ عبدالرؤف د فروغ اسلام تحريک صدر

عربي ايم اي - د اسلامياتو ايم - اي

دې کمېټې د (حقيقت شرک) په نوم کتاب هم په اردو خپور کړی چې د دې کتاب په دې برخه کې ترې اعظمي استفاده شوې ده د حوالې په ډول مينه وال مراجعه ورته کولای شي.

په درناوی

الحاج پروفیسور دوکتور قاضي حفيظ الله بناد جبار خېل

یکشنبہ ۲۰۰۶/۲/۳۰ دلو ۱۳۸۴ - ۲۱ محرم الحرام ۱۳۲۷

ارباب روډ پېښور ارباب عارف کالوني دوهمه کوشه د مهاجرت په وخت کې.

دعا

الله مونږ مسلمانان لرو دا تمه

عقیده مو ساته ستا په خوښه سمه

عبادت ستا کې کمی نه مو وساته نیمگړتیا راوېخښه له خپل کرمه

د بشر چوپړ کې داسې متره راکړه په ایمان چې خلاص کفار شي له تورتمه

ما له دې دنیا ژوندی جنت ته بوزه زښت ډارېږم د مرگي انځور له غمه

ملا الاعلیٰ محمود خای د حضرت دی

بناد دې هم دېوال شریک ورسره یمه

ماخذونه

- ۱_ قرآن مجید.
- ۲_ سرگذشت ایمان
- ۳_ تجلی خدا در افاق و انفس
- ۴_ محمد علی سادات، اصول و مبانی خدا شناسی استدلالی چاپ سال ۱۳۲۱ انتشارات هدی ایران.
- ۵_ پوهاند اسد الله شینواری، خداجویان لکچرنوټ د افغان پوهنتون.
- ۶_ کتاب الانصاف طبع استنبول ترکیه.
- ۷_ هفتاد و سه ملت به ۷۸۰ هـ کال د دکتور محمد جواد مشکور په اهتمام او تصحیح چې د پوهنتون استاد دی، لیکوال یې معلوم نه دی خو د اهل سنت او جماعت پېرو معلومیږي.
- ۸_ فروغي، شرح حکمت د اروپا چاپ.
- ۹_ فخر الدین رازی، اعتقادات فرق المسلمین.
- ۱۰_ شیخ عطار، تذکرة الاولیاء طبع طهران.
- ۱۱_ تبصرة العلوم.
- ۱۲_ احیاء العلوم غزالی.
- ۱۳_ جامع الصغیر.
- ۱۴_ شرح مواقف.
- ۱۵_ فقه اکبر.
- ۱۶_ شرح عقاید نسفی.
- ۱۷_ الاربعین.
- ۱۸_ د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه وصیت.

بسم الله الرحمن الرحيم

د عقیده پوهنه مؤلف

الحاج پروفیسور ډاکټر قاضي حفیظ الله بناد جبار خېل زوی د مولانا ملا عبدالحکیم خان زوی د محی الدین خان زوی د محمد عظیم خان زوی د رحمت خان چې عبد الجبار خان^{۲۹۰} ته رسېږي او له هغه یې نسب سلیمان خان^{۲۹۱} ته رسېږي او له هغه یې پورته د تاریخو له مخې چې د پښتنو د نسب لړۍ له یعقوب علیه السلام تېرېږي. نوح علیه السلام ادم علیه السلام ته وصل کېږي. په ۱۳۱۰ هـ، ش کال د افغانستان د ننگرهار ولایت د غلجایي حصارک د ناور کلي کې زیږېدلای. لومړی ښوونځی یې غلجایي حصارک کې شپږ کاله ویلی او له ۷-۱۲ ټولګي یې دارالعلوم شرعیه مدرسه د کابل پغمان کې ویلې ده چې استادان یې د مصر، عراق، افغانستان، پاکستان او انگلستان وو دیني، اجتماعي، سیاسي علوم یې هلته زده کړل. بیا د کابل پوهنتون د شرعیاتو له پوهنځي فارغ شوی ماسټري، ایم فېل او Ph.D دکتورا یې په اسلامي علومو او عربي ژبې علومو او ادبیاتو کې د پاکستان پېښور پوهنتون نه ۱۳۹۰ هـ، ش کال ۸۰ کلنۍ کې فارغ شوی خو رسنیو کې ۸۲ کلنۍ کې فارغ ښودل شو او د نړۍ ریکارډ یې قایم کړی چې په دې منځ کې یې دکتورا کړې ده، په حنفي مذهب دی. په دیني، ادبي، تاریخي، فلکلوري برخو کې په عربي، دري او پښتو ژبو په نثر او شعر تر ۲۷۲ عنوانو پورې تالیفات لري. د عروضو بحر د (البحر القصیر) د (القصیره) یعنی (لنډیو) اشعارو د تقطیع او وزن

۲۹۰. چې اولاده یې جبار خېل نومېږي.

۲۹۱. چې اولاده یې سلیمان خېل یادېږي.

کولو لپاره وضع کړي. د توضیح المیراث تالیف یې ډېر مشهور شوی او د (قرآن پوهنه)، کتاب یې تراوسه څلور ځلې چاپ شوی. د فلسفې کتاب یې د پېښور پوهنتون د دکتورا پوهنځي یوه سمستر کې تدریسېږي. د تاریخ اسلام پښتو ژبه او ادبیات د افغانستان دیني مدرسو کې درسي کتابونه دي. د یوولسم او نهم ټولګي تفسیرونه یې د معارف وزارت په لیسو کې درسي کتابونه دي. ټول کتابونه یې د رسمي هیئات له نظر ورکولو وروسته چاپ شوي دي چې شمېر یې له ۵۳ عنوانو زیات شوي دي. د ده په دکتورا د پېښور د سماء ټلويزیون د مشرق اخبار او د نیوز مجلې پرې نشرات کړي او د امریکا، انگلستان، هند او ترکیې علماوو هم په نیت کې پرې ډېرې لیکنې کړي، شمشاد او د ننگرهار ملي او شرق ټلويزینو هم زما مصاحبې پرې نشر کړي دي او د پېښور د پوهنتون پرې اویا زره کالدارې رایخنېلي او د پېښور قنسل راته د اکاډميسن علمي رتبه او یو کور راته جائزه پیشنهاد کړی.

په قضاء، معارف، لوړو تحصیلاتو وزارتو کې مې دندې اجرا کړي، د ممتاز استاد مدال د عالي تحصیلاتو وزیر (صرابي) زما په پتېر ټومبلی دی او د دکتورا د پگړۍ د نېغې شملې افتخار د پېښور پوهنتون را کړی دی. اوس مې تالیفات د افغانستان د علومو اکاډمۍ خپرنې لاندې نیولي خو چې د اکاډميسن علمي رتبه وړتیا مې وټاکي او د کور د را کولو موضوع مې د افغانستان خارجه وزارت مربوطو څانګو ته لیکلې موضوع له دوران لاندې ده.

حسبی الله نعم الوکیل، نعم المولا و نعم النصیر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library